

แนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน:

กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

โดย

นางสาวปวรา จันทราจีระธำรงค์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน:
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

โดย

นางสาวปวรา จันทราจิระธำรงค์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ARCHITECTURAL DESIGN GUIDELINES PROMOTING CULTURAL
TOURISM OF THAI YUAN GASTRONOMIC CULTURE: A CASE
STUDY OF BAAN NA KHUN SAN COMMUNITY,
RATCHABURI PROVINCE

BY

MISS PAVARA CHANTRACHIRATHUMRONG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARCHITECTURE

ARCHITECTURE

FACULTY OF ARCHITECTURE AND PLANNING

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวปวรา จันทราจีระธำรงค์

เรื่อง

แนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชน
ไทยยวน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันดี พินิจารสิน)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. บุญอนันต์ นทกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. จาตุรงค์ โปะคะรัตน์ศิริ)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ เฉลิมวัฒน์ ต้นตสวัสต์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทย ยวน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปวรา จันทราจิระธำรงค์
ชื่อปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. บุญอนันต์ นทกุล
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้และมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนก็เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เริ่มเป็นที่นิยม อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนควรพัฒนาไปบนพื้นฐานความพร้อมและความต้องการของชุมชน ที่ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ของผู้มาเยือนและคนในชุมชน

งานวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ในชุมชนซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเสนอแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยงานวิจัยชิ้นนี้เลือกศึกษาวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชาวไทยยวน และเลือกชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงสังคมและวัฒนธรรม และชุมชนบ้านนาขุนแสนก็มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการวาดภาพแผนที่จินตภาพพื้นที่ การสัมภาษณ์และการถ่ายภาพพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ โดยที่กลุ่มตัวอย่างต้องมีถิ่นกำเนิดหรืออยู่อาศัยในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นกลุ่มชาวบ้านทั่วไปและกลุ่มผู้นำของชุมชนที่มีประสบการณ์ด้าน

เกษตรกรรม โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จะนำมาใช้ในการเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของชุมชน

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถรับรู้และจดจำพื้นที่ในชุมชนที่สะท้อนวัฒนธรรม การเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 ด้านคือ (1.) พื้นที่ผลิตวัตถุดิบ (2.) พื้นที่เก็บวัตถุดิบ (3.) พื้นที่เตรียมอาหาร (4.) พื้นที่แปรรูป และ (5.) พื้นที่รับประทานอาหาร โดยมีพื้นที่ซึ่งถูกกล่าวถึงมากกว่าร้อยละ 25 ขึ้นไปทั้งหมด 5 แห่ง คือ (1.) พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี (2.) โรงเพาะเห็ดครบวงจร (3.) บ้านป่ากอบ กุญ (4.) ร้านขายกล้วยฉาบ และ (5.) บ้านอบต. ตามลำดับ โดย 5 พื้นที่ดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้ เป็น 3 ระดับคือ พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ปรับเปลี่ยน และพื้นที่ครัวเรือน ซึ่งผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเลือก พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการนำเสนอแนวทางการออกแบบ สถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของไทยวน เนื่องจากพื้นที่ น้ำพริกสตรีเป็นพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแบบอย่างของพื้นที่อื่น ๆ ในชุมชน โดยพัฒนา ไปพร้อมกับการอนุรักษ์สภาพความเป็นอยู่เดิมของชุมชน การตอบสนองกับการใช้งานในปัจจุบัน และ ยังสามารถสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่ง หลังจากกระบวนการออกแบบผู้วิจัยได้นำแบบของอาคารกลุ่มน้ำพริกสตรีไปเสนอให้ตัวแทนของ ชุมชนเพื่อให้ได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

คำสำคัญ: ไทยวน, วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, แนวทางการ ออกแบบสถาปัตยกรรม

Thesis Title	ARCHITECTURAL DESIGN GUIDELINES PROMOTING CULTURAL TOURISM OF THAI YUAN GASTRONOMIC CULTURE: A CASE STUDY OF BAAN NA KHUN SAN COMMUNITY, RACHABURI PROVINCE
Author	Miss Pavara Chantrachirathumrong
Degree	Master degree of architecture
Major Field/Faculty/University	Architecture Faculty of architecture and planning Thammasat University
Thesis Advisor	Boonanan Natakun, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

Tourism industry generates income and is important to economic and social development of Thailand. Cultural tourism is one of several tourism industries that has become popular. However, development of cultural tourism should address local's readiness and local needs that support cultural exchange and raise awareness of conservation for both tourists and local residents.

The objectives of this research are to study and analyze areas reflecting identity of local culture that have potential to be developed to become tourist areas as well as propose architectural design guideline to support cultural tourism. This research chose to study gastronomic culture and selected Baan Na Khun San, Rachaburi province to be a case study. This is because Rachaburi has a great potential for promoting cultural tourism and Baan Na Khun San community has organized activities that have potential to be a culturally tourist place.

This research employs qualitative methods through the uses of cognitive mapping, interviews and photographs of areas relating and reflecting Thai Yuan

gastronomic culture taken by 20 participants which are snowballing samplings. These selected participants have to live no less than 5 years in the community and also have experience in agriculture from both local residents and community leading groups. By analyzing data collected from the field, it will be used to propose architectural design guidelines for promoting cultural tourism in gastronomic culture.

This research has found that most participants are able to recognizing areas reflecting Thai Yuan gastronomic culture in 5 aspects, including production area, storage area, kitchen, preparation area, and dining area. The five most mentioned areas by all participants are Num Prik (Chili paste) making house, mushroom plantation area, Pa Kobb kun house (Thai rice noodle making), Kluay Charp (preserved banana) house, and Aor Bor Tor (sub-district) house. All these five area can be categorized into 3 types which are public, adaptive household, and household. As a result, Num Prik (chili paste) making house which is public area of the community is chosen to develop architectural design guidelines that promote cultural tourism of Thai Yuan gastronomic culture. This is because Num Prik (chili paste) making house has a potential to be developed as a prototype for other areas in the community. By developing with respects to existing living conditions, The prototype can reflect the identity of Thai Yuan gastronomic culture which also responds to the interest of cultural tourists. After the design guidelines process, the new Num Prik (chili paste) making house design is presented to the locals for comments and recommendations.

Keywords: Thai Yuan, gastronomic culture, cultural tourism, architectural design guidelines

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เรื่อง “แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยวน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี” สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากความช่วยเหลือ คำปรึกษา ตลอดจนกำลังใจที่หลายท่านมีให้แก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณสำหรับทุกความช่วยเหลือของทุกท่านที่มีให้แก่ผู้วิจัย

ขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.บุญอนันต์ นนทกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันดี พินิจวรสิน และ อาจารย์ ดร.จาทรงค์ โภคะรัตน์ศิริ สำหรับคำปรึกษา คำแนะนำ และคำติชมซึ่งเป็นแรงผลักดันที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอบพระคุณ บุคลากรทุกท่านในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้

ขอบพระคุณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านสายสุนีย์ สุขสมพงษ์ อบต.รังสี แสงวรักษ์ และชาวบ้านในชุมชนทุกคนที่ให้ความร่วมมือกับการให้ข้อมูล ขอขอบคุณนางชลดา แสง หรือ ครูอ้อยสำหรับการให้ที่พักอาศัยและให้การต้อนรับเป็นอย่างดีทุกครั้งและผู้วิจัยเข้าไปลงพื้นที่ในชุมชน

ขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ทั้งในเรื่องการเดินทางไปเก็บข้อมูลและการเก็บข้อมูล รวมถึงการให้กำลังใจและคำแนะนำที่ดีตลอดมา

ขอบคุณพี่ๆ ที่ให้ช่วยเหลือในการไปลงพื้นที่ และช่วยแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงขอบคุณที่คอยฟังปัญหา เป็นกำลังใจและให้คำปรึกษาที่ดีในทุกๆเรื่องมาตลอด

ขอบตอง อ๊ะ แอน มาย หมิว ที่ช่วยไปเก็บข้อมูล และเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จได้ด้วยดี

นางสาวปวรา จันทราจีระธำรงค์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	7
1.3 คำถามงานวิจัย	7
1.4 ขอบเขตงานวิจัย	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.6 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยยวน	10
2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม	10
2.1.2 การตั้งถิ่นฐานของไทยยวน (ล้านนา)	11
2.1.3 เรือนไทยยวน : ลักษณะพื้นที่และความสำคัญของพื้นที่	16
2.1.4 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยยวน	29

2.1.4.1	รูปทรงและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม	30
2.1.4.2	โครงสร้างและการก่อสร้าง	30
2.1.4.3	สัดส่วนของเรือน	31
2.1.4.4	สัดส่วนของพื้นที่ใช้งาน	31
2.2	แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตร	34
2.2.1	ความหมายของวัฒนธรรมการเกษตร	34
2.2.2	วัฒนธรรมการเกษตรของไทยวน	34
2.3	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	37
2.3.1	ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	37
2.3.2	พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	38
2.3.3	การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ	42
2.4	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจินตภาพ	44
2.4.1	ความหมายของจินตภาพ	44
2.5	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม	45
2.5.1	กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม	45
2.6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
2.6.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม	46
2.6.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์	48
บทที่ 3 วิธีการวิจัย		50
3.1	ประเภทของงานวิจัย	50
3.2	วิธีการวิจัย	50
3.3	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	53
3.4	การเก็บข้อมูล	53
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	55
3.6	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	55

บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	57
4.1 ข้อมูลชุมชนบ้านนาขุนแสน	59
4.1.1 ประวัติความเป็นมา	59
4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ	59
4.1.3 การประกอบอาชีพ	60
4.2 สรุปพื้นที่วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน	60
4.2.1 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญ	67
4.2.1.1 พื้นที่สาธารณะ (Public Collective Level)	67
(1) พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	67
4.2.1.2 พื้นที่ปรับเปลี่ยน (Adaptive Household Level)	72
(1) บ้านป่ากอบกัญ	72
(2) บ้านอบต. (ทำบัวลอย)	76
4.2.1.3 พื้นที่ครัวเรือน (Household Level)	79
(1) โรงเพาะเห็ดครบวงจร	79
(2) ร้านขายกล้วยฉาบ	87
4.2.2 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างไม่มีนัยสำคัญ	89
4.3 สรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตร ด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน	89
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	90
5.1 การจัดทำโปรแกรมการออกแบบ	91

5.1.1 การวิเคราะห์บริบท (Site analysis)	91
5.1.2 การวิเคราะห์ผู้ใช้งานและพฤติกรรมของผู้ใช้งาน (User's behavior analysis)	101
5.1.3 พื้นที่ใช้สอยอาคาร (Site analysis)	101
5.1.4 รายละเอียดพื้นที่ใช้สอยอาคาร (List of facilities)	103
5.1.5 การกำหนดพื้นที่ใช้สอยอาคาร (Area requirement)	103
5.2 แนวทางการออกแบบ	106
5.2.1 แนวคิดในการวางผังอาคาร	106
5.2.2 แนวคิดในการออกแบบอาคาร	108
5.3 สรุปผลวิจัย	115
5.4 ข้อจำกัดงานวิจัย	116
5.5 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย	117
5.6 ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชนบท	118
รายการอ้างอิง	119
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	123
ภาคผนวก ข	124
ภาคผนวก ค	125
ภาคผนวก ง	127
ภาคผนวก จ	128
ภาคผนวก ฉ	129
ประวัติผู้เขียน	130

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงค่าเฉลี่ยขนาดพื้นที่ของเรือนไทยยวน	32
2.2 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะของเรือนไทยยวนและเรือนภาคกลาง	33
2.3 แสดงความสัมพันธ์ของประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับสถานที่ และกิจกรรมที่น่าสนใจ	41
4.1 แสดงรหัสพื้นที่และวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 ด้าน	58
4.2 แสดงข้อมูลการจดจำพื้นที่การเกษตรด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา	65
4.3 แสดงตัวอย่างข้อมูลคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของกลุ่มน้ำพริกสตรี	68
4.4 แสดงตัวอย่างข้อมูลคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของบ้านป่ากอบกัญญ	73
4.5 แสดงตัวอย่างคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของโรงเพาะเห็ดครบวงจร	80

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แสดงตำแหน่งชุมชนไทยยวนในภาคตะวันตก	3
1.2 แสดงตัวอย่างสถานที่ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรในชุมชนบ้านนาขุนแสน	4
1.3 แสดงแม่น้ำลำภาชี	4
1.4 แสดงป่าไม้ในชุมชนบ้านนาขุนแสน	5
2.1 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนบนดอยจังหวัดเชียงใหม่	12
2.2 แสดงลักษณะหมู่บ้านชนบท	13
2.3 แสดงระหัดวิดน้ำหรือหลุกซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางเหนือ	14
2.4 แสดงบรรยากาศร่มรื่นของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี	15
2.5 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมน้ำของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี	15
2.6 แสดงกายภาพของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี	16
2.7 แสดงผังพื้นที่องค์ประกอบโดยรอบตัวเรือนไทยยวนสระบุรี	17
2.8 แสดงลายเส้นช่วงบ้านของชุมชนไทยยวนจังหวัดเชียงใหม่	18
2.9 แสดงลายเส้นบรรยากาศทางเข้าบ้านของไทยยวนจังหวัดเชียงใหม่	18
2.10 แสดงรั้วตาแสงของชาวไทยยวน	19
2.11 แสดงผังเรือนชนบท	20
2.12 แสดงเรือนชนบท	20
2.13 แสดงเรือนไม้	21
2.14 แสดงเรือนกาแล	22
2.15 แสดงร้านน้ำของเรือนล้านนา	23
2.16 แสดงแผ่นไม้อัดดินของครัวเรือนล้านนา	23
2.17 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน	24
2.18 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน (ต่อ)	24
2.19 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน (ต่อ)	25
2.20 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวนขนาดเล็ก	26
2.21 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวนขนาดกลาง	27
2.22 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวนขนาดใหญ่	27
2.23 แสดงทำนองของเรือนล้านนา	30

2.24 แสดงไดอะแกรมอธิบายประเภทของนักท่องเที่ยววัฒนธรรม	40
3.1 แสดงโครงสร้างวิธีการวิจัย	52
3.2 แสดงโครงสร้างการเก็บข้อมูล	54
4.1 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P1	61
4.2 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P1	61
4.3 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P5	62
4.4 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P5	63
4.5 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P10	64
4.6 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P10	64
4.7 แสดงพื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา	66
4.8 แสดงภาพถ่ายเส้นผังพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	70
4.9 แสดงภาพถ่ายเส้นองค์ประกอบของยุ่งข้าวโบราณ	71
4.10 แสดงภาพถ่ายโครงสร้างไม้เข้าลิ้ม	71
4.11 แสดงภาพถ่ายเส้นองค์ประกอบของอาคารไม้สองชั้น	71
4.12 แสดงผังบ้านป่ากอบกุกูญ	74
4.13 แสดงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ของบ้านป่ากอบกุกูญ	75
4.14 แสดงพื้นที่ในการทำขนมบัวลอย	76
4.15 แสดงผังบ้านอบต. (ทำบัวลอย)	77
4.16 แสดงส่วนต่อเติมและส่วนปรับเปลี่ยนของบ้านอบต.	78
4.17 แสดงภาพถ่ายส่วนปรับเปลี่ยนของบ้านอบต.	78
4.18 แสดงผังบริเวณของโรงเพาะเห็ดครบวงจร	81
4.19 แสดงหน้าต่างระบายอากาศของโรงเพาะเห็ดครบวงจร	82
4.20 แสดงการวางก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้า	83
4.21 แสดงการวางก้อนเชื้อเห็ดหูหนู	83
4.22 แสดงลายเส้นผังโรงเพาะเห็ดนางฟ้า	84
4.23 แสดงลายเส้นองค์ประกอบของพื้นที่คัดแยกเห็ด	84
4.24 แสดงลายเส้นวัสดุของโรงเพาะเห็ด	85
4.25 แสดงลายเส้นรูปด้านของโรงเพาะเห็ด	86
4.26 แสดงลายเส้นวัสดุของพื้นที่แปรรูป	86
4.27 แสดงลายเส้นวัสดุของเล้าไก่	87

4.28	แสดงร้านขายกล้วยฉาบบริเวณหน้าบ้าน	88
4.29	แสดงรูปแบบและองค์ประกอบอาคารของร้านขายกล้วยฉาบ	88
5.1	แสดงการวิเคราะห์ตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ในบริเวณอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	91
5.2	แสดงเส้นทางสัญจรหลักของจังหวัดราชบุรี	92
5.3	แสดงเส้นทางสัญจรหลักเข้าสู่ชุมชนบ้านนาขุนแสน	93
5.4	แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาขุนแสน	94
5.5	แสดงที่ตั้งของพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	95
5.6	แสดงเส้นทางสัญจรหลักของโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	96
5.7	แสดงสภาพแวดล้อมโดยรอบโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	96
5.8	แสดงสถานที่สำคัญโดยรอบโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	97
5.9	แสดงบ้านลูกสะสมของเก่าไทยยวน	97
5.10	แสดงพิพิธภัณฑ์สะสมของเก่าไทยยวน ณ บ้านผอ.บัว	97
5.11	แสดงเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณโดยรอบโครงการ	98
5.12	แสดงพื้นที่ใช้สอยหลักของพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	99
5.13	แสดงความสัมพันธ์พื้นที่ใช้สอยหลักของพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี	100
5.14	แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยในโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	102
5.15	แสดงโซนโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	104
5.16	Isometric แสดงตำแหน่งโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีใหม่	105
5.17	Isometric แสดงโซนโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีใหม่	106
5.18	แสดงการปรับเปลี่ยนผังอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่จากผังเรือนไทยยวน	107
5.19	แสดงสัดส่วนของผังอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่จากผังเรือนไทยยวน	108
5.20	แสดงรูปด้านทิศเหนือของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	109
5.21	แสดงรูปด้านทิศตะวันตกของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	109
5.22	แสดงรูปด้านทิศใต้ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	110
5.23	แสดงรูปด้านทิศตะวันออกของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	110
5.24	แสดงรูปตัด ก. ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	111
5.25	แสดงรูปตัด ข. ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	111
5.26	แสดงทัศนียภาพของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	112
5.27	แสดง Isometric ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	113

5.28 แสดง Isometric ภายในของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่	113
ก แสดงตารางคำนวณสัดส่วนและขนาดของพื้นที่ใช้งานแต่ละประเภทของเรือนกาแล จากกรณีศึกษา 19 หลัง	123
ข แสดงตัวอย่างแบบสอบถามการเก็บข้อมูลในชุมชน	124
ง แสดงตัวอย่างแผนที่จิตภาพของกลุ่มตัวอย่าง	127
จ แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์รูปถ่ายของกลุ่มตัวอย่าง	128
ฉ แสดงตารางคำนวณรายละเอียดพื้นที่อาคารน้ำพริกใหม่	129

บทที่ 1

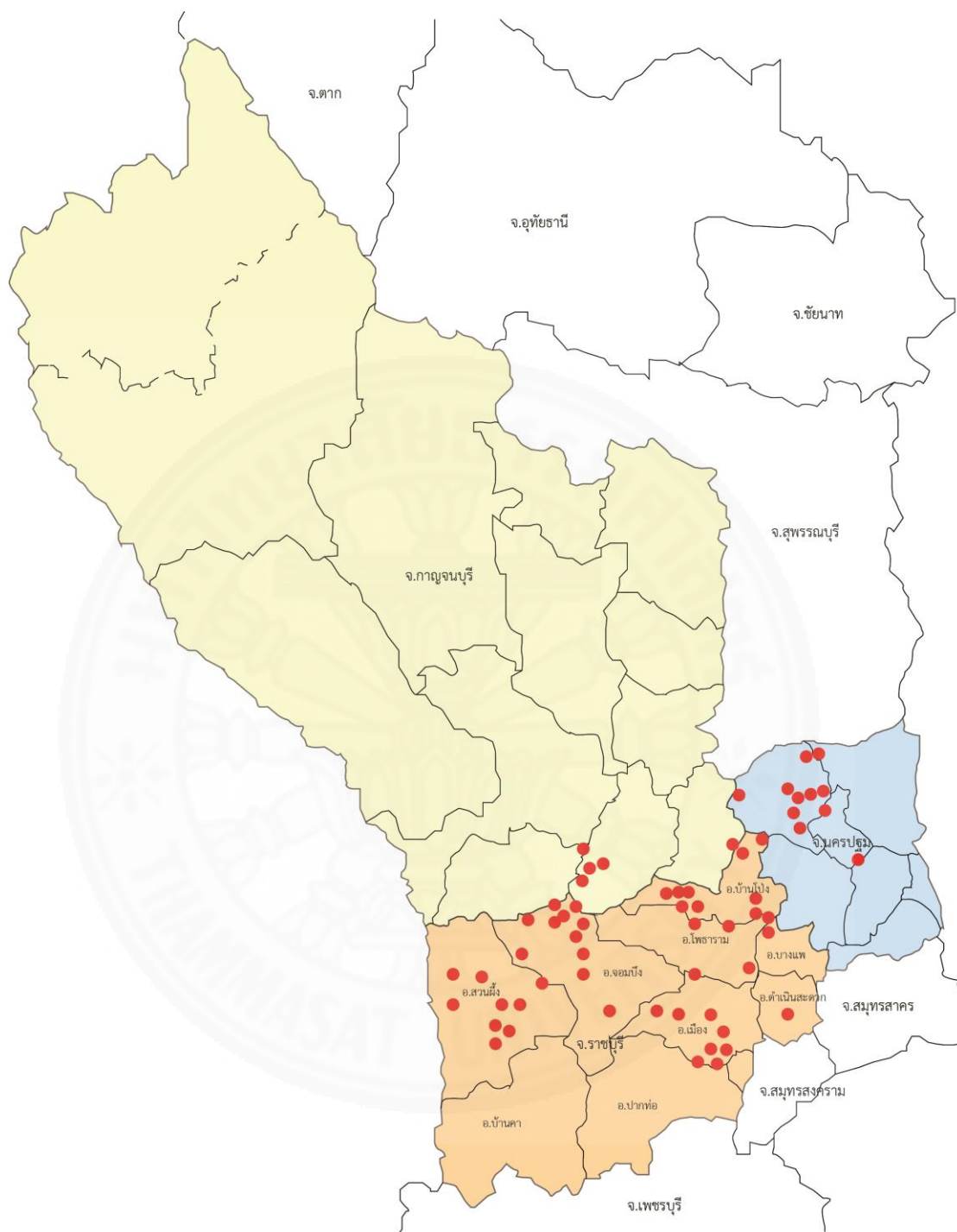
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้และมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศทั่วโลก เช่นเดียวกับประเทศไทยที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสร้างรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมาก รวมถึงช่วยให้เกิดการกระจายรายได้และการจ้างงานไปสู่ชนบทอีกด้วย รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยก่อให้เกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจปีหนึ่งประมาณ 1.7 ล้านล้านบาท หรือเทียบเท่ากับสัดส่วนรายได้ของประเทศพบว่าการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 14.2 ของรายได้ของประเทศ (ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ) อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นสามารถกลายเป็นเครื่องมือทำลายวิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ได้เช่นกัน หากการพัฒนาไม่ได้รับการศึกษาและวางแผนพัฒนาบนความพร้อมและความต้องการของคนในพื้นที่ ดังนั้นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่ควรได้รับการพัฒนาอันดับต้นๆ และควรได้รับการดูแลจากภาครัฐและเอกชนบนพื้นฐานของความต้องการของคนในพื้นที่เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและในขณะเดียวกันก็สามารถอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ในปัจจุบันประเทศไทยมีกระแสในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความพร้อมและความต้องการของชุมชน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรและสร้างรายได้ให้ชุมชนมากขึ้น โดยจะเน้นการนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมานำเสนอแก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและมีการนำเสนอเพื่อสร้างการรับรู้วัฒนธรรมในรูปแบบที่น่าสนใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรมบนต้นทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน , 2557) โดยลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวควรสร้างการรับรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งมักถูกทำลายจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ ดังนั้นการสร้างวิธีการรับรู้ ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก และสร้างความเคารพในสถานที่แก่นักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรมจะสามารถส่งเสริมการอนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ได้แล้ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยังสามารถทำให้คนในพื้นที่สามารถพัฒนาและปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆได้อย่างเหมาะสม และเมื่อคนในพื้นที่มีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ จะทำให้คนในพื้นที่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและตระหนักที่จะช่วยเหลือร่วมมือพัฒนาชุมชนของตนเอง

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวและสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยได้มาก เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและมีชื่อเสียงหลายแห่ง อาทิ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เขาแก่นจันทร์ ถ้ำเขาบิน และถ้ำจอมพล เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวเชิงสังคมและวัฒนธรรม เช่น เมืองโบราณคูบัว จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว และหมู่บ้านกะเหรี่ยงเป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกที่หลากหลายในการท่องเที่ยว ซึ่งเห็นได้ว่าจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพในการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากประชากรในจังหวัดราชบุรีมีความหลากหลายทางเชื้อชาติที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ เพราะสภาพภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรีนั้นตั้งอยู่ใกล้กับชายแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะกลุ่มชาวไททรงดำ กลุ่มชาวลาวเวียง และกลุ่มชาวไทยยวนซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรีมากที่สุดในภาคตะวันตกของประเทศไทย (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2552) โดยมีประชากรเชื้อสายไทยยวนในจังหวัดราชบุรีทั้งหมดประมาณ 80,000 กว่าคน (จิปาถะสถานบ้านคูบัว, 2553) ภาพที่ 1.1 แสดงตำแหน่งชุมชนไทยยวนในภาคตะวันตกที่กระจายตัวอยู่ในจังหวัดราชบุรีและบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้กรมการท่องเที่ยวยังมีนโยบายจัดพื้นที่ (Zoning) จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นหนึ่งจังหวัดในโครงการ “12 เมืองต้องห้าม...พลาด” เพื่อพัฒนาเส้นทางภูมิทัศน์ สิ่งอำนวยความสะดวก และบุคลากร พร้อมจัดโซนนิ่งสถาบันบันเทิงเพื่อไม่ให้ขยายตัวกระทบวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงแนวทางการพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ที่ประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเพิ่มมูลค่าผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีเป้าหมายคือ การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี ประกอบกับการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสินค้าพื้นเมืองซึ่งมีมูลค่าจำหน่ายประมาณ 5,000 ล้านบาท (ศูนย์ข่าวสารของราชการจังหวัดราชบุรี, 2558)

ภาพที่ 1.1 แสดงตำแหน่งชุมชนไทยวัยชราในภาคตะวันตก. ตัดแปลงจาก การใช้ภาษาและทัศนคติต่อ การใช้ภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย, โดย สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ, 2554, นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.

ชุมชนบ้านนาขุนแสนตั้งอยู่ในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 8,000 ไร่ มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้โปรดเกล้าให้เจ้าเมืองเชียงใหม่ย้ายมาอยู่ที่ จังหวัดราชบุรี จนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านนาขุนแสนจึงเป็นผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษชาว เชียงแสนซึ่งเรียกตนเองว่า “ยวน” และยังมีวัฒนธรรมไทยยวนที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะวิถีชีวิตทางการเกษตรที่สามารถสืบทอดถึงวัฒนธรรมธรรมไทยยวนตั้งแต่ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม อาหาร (ดูภาพที่ 1.2) ไปจนถึงการเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐานและลักษณะบ้านเรือนพื้นถิ่น (จะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 2) ปัจจุบันชุมชนบ้านนาขุนแสนและภาครัฐมองเห็นคุณค่าและ ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งชุมชนท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านนาขุนแสนมี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ คือมีแม่น้ำลำภาชี (ดูภาพที่ 1.3) และคลองส่งน้ำไหล ผ่านหมู่บ้าน มีป่าชุมชนที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ (ดูภาพที่ 1.4) รวมถึงมีไร่ สวนผลไม้ของชุมชนที่ ชาวบ้านนาขุนแสนจะพัฒนาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนบ้านนาขุนแสนยังมีความประสงค์ จะนำเสนอกรรมวิธีในการทำอาหารไทยยวนและการแปรรูปอาหาร เช่นการสาธิตการเพาะเห็ด การ ผลิตน้ำพริกแกงขมิ้น และการชิมขนมบัวลอยไทยยวนโบราณที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่บ้านนาขุนแสน เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและสร้างทางเลือกในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนนอกเหนือจากการทำ การเกษตรอีกด้วย

ภาพที่ 1.2 แสดงตัวอย่างสถานที่ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรในชุมชนบ้านนาขุนแสน

ภาพที่ 1.3 แสดงแม่น้ำลำภาชีในชุมชนบ้านนาขุนแสน

ภาพที่ 1.4 แสดงป่าไม้อนุรักษ์ในชุมชนบ้านนาขุนแสน

การพัฒนาการท่องเที่ยวควรพัฒนาไปบนพื้นฐานความพร้อมและความต้องการของชุมชน โดยการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นจุดขาย และที่สำคัญควรสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือน เพื่อส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวให้กับทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2557) ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยยวนในจังหวัดราชบุรี เนื่องจากจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพในการท่องเที่ยวในเชิงสังคมและวัฒนธรรม มีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นจังหวัดที่มีชาวไทยยวนอยู่อาศัยมากที่สุดใภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยเลือกศึกษาวัฒนธรรมทางการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน จังหวัดราชบุรี เนื่องจากการเกษตรด้านอาหารเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนไทยยวนในปัจจุบันที่พร้อมจะสร้างเป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยว

ทั้งอาหารยังเป็นสิ่งซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมไทยยวนทางการเกษตรในด้านอื่นๆได้อีกด้วย โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรีเนื่องจากชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นชุมชนการท่องเที่ยว เพื่อศึกษารูปแบบพื้นที่ของชุมชนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารและเสนอแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมทางการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน

1.2.2 เพื่อเสนอแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารในชุมชนไทยยวน

1.3 คำถามงานวิจัย

1.3.1 พื้นที่แบบใดในชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาปรับปรุงเพื่อสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร

1.3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบใดที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ด้านกายภาพของพื้นที่ ผู้วิจัยเลือกศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในชุมชนซึ่งแสดงถึงหรือสะท้อนวัฒนธรรมทางการเกษตรด้านอาหาร โดยเลือก 5 ขั้นตอนที่แสดงถึงที่มาของอาหารไทยยวน คือ แหล่งผลิตวัตถุดิบ พื้นที่เก็บวัตถุดิบ พื้นที่การเตรียมอาหาร พื้นที่แปรรูปวัตถุดิบ และพื้นที่รับประทานอาหาร มาเป็นกรอบในการศึกษาพื้นที่ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ 5 ขั้นตอนนี้ ที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทยยวน ในพื้นที่เฉพาะบริเวณชุมชนบ้านนาขุนแสนซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 8, 000 ไร่ โดยชุมชนมีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับบ้านทุ่งศาลา ม.2 และม.4 ตำบลป่าหวาย ทิศใต้ติดต่อกับบ้านบ่อ ม.1 สวนผึ้ง ทิศตะวันออกติดต่อกับแม่ลำภาชี และทิศตะวันตกติดต่อกับ บ้านห้วยคลุ้ม แล้วจึงมาหาวิธีสร้างการรับรู้วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวนด้วยการเสนอวิธีการออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ชุมชน

1.4.2 ด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยยวน โดยมุ่งศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการผลิตอาหาร การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหาร เพื่อนำมาออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ชุมชนบ้านนาขุนแสนสามารถนำข้อมูลไปพัฒนาชุมชนในเชิงการท่องเที่ยว
- 1.5.2 ชุมชนไทยวนอื่น ๆ ที่มีความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของไทยวนได้
- 1.5.3 ภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนไทยวนอื่น ๆ ในประเทศไทย

1.6 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

- 1.6.1 การออกแบบสถาปัตยกรรม หมายถึง การออกแบบอาคารและกลุ่มอาคารในชุมชน ซึ่งในที่นี้หมายถึงการออกแบบอาคารในชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
- 1.6.2 ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการอยู่อย่างเดียวกัน ซึ่งในที่นี้มีกรณีศึกษา ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
- 1.6.3 วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารไทยวนภาคตะวันตก หมายถึง วัฒนธรรมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่สืบเนื่องมาตั้งแต่เชียงใหม่ซึ่งยังคงหลงเหลือให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยวนภาคตะวันตก ซึ่งในที่นี้หมายถึงวัฒนธรรมการเกษตรไทยวนด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
- 1.6.4 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวมุ่งเน้นที่จะศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมต่างถิ่น ซึ่งในที่นี้หมายถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
- 1.6.5 จินตภาพของพื้นที่ หมายถึง ภาพของพื้นที่ที่เกิดขึ้นในจินตนาการบุคคลซึ่งเกิดจากประสบการณ์ การรับรู้ และการจำได้ของบุคคล โดยสามารถอยู่ทั้งในลักษณะของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ซึ่งในที่นี้หมายถึงจินตภาพของพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรไทยวนที่เกี่ยวข้องกับอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยยวน
 - 2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม
 - 2.1.2 การตั้งถิ่นฐานของไทยยวน (ล้านนา)
 - 2.1.3 เรือนไทยยวน : ลักษณะพื้นที่และความสัมพันธ์ของพื้นที่
 - 2.1.4 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยยวน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตร
 - 2.2.1 ความหมายของวัฒนธรรมการเกษตร
 - 2.2.2 วัฒนธรรมการเกษตรของไทยยวน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 2.3.2 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 2.3.3 การกำหนดขีดความสามารถในการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจินตภาพ
 - 2.4.1 ความหมายของจินตภาพ
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม
 - 2.5.1 กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม
 - 2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์

บทที่ 2 นี้ผู้วิจัยได้ ทบทวนเอกสาร แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมไทยยวน วัฒนธรรมการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทฤษฎีเกี่ยวกับจินตภาพ เพื่อหาตัวแปรในการเก็บข้อมูล และออกแบบระเบียบวิธีวิจัยต่อไป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยยวน

ผู้วิจัยได้ทบทวนวัฒนธรรมไทยยวน เพื่อนำไปสู่การหาวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยยวน ซึ่งแนวคิดวัฒนธรรมไทยยวนสามารถพิจารณาแบ่งเป็นเนื้อหาได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งที่มีมนุษย์คิดค้นขึ้นและสามารถแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนการสร้างระบบความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆและการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (ชนกนาค จันแดง อ้างถึง สุพัตรา สุภาพ, 2518) หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เรียนรู้และสืบทอดต่อกันมา ซึ่งรวมทั้งทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ และวัตถุ วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องแสดงความจริงของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน และเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา (ชนกนาค จันแดง อ้างถึง Clyde Kluckhohn, 1952)

ประสิทธิ์ บัวงาม (2544) อ้างถึง พระยาอนุมาราชชน ซึ่งได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ส่วนใหญ่ร่วมกันสร้างขึ้น โดยมีการเรียนรู้จากกันและกันและสืบทอดกันมา เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้า ซึ่งวัฒนธรรมประกอบด้วย ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

ชนกนาค จันแดง (2547) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เกิดจากการเรียนรู้ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ วิถีชีวิต รวมถึงผลผลิตของพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา และสามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอ ซึ่งวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. วัฒนธรรมรูปธรรม (Tangible Culture) ได้แก่ สถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย เป็นต้น
2. วัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Culture) ได้แก่ ภาษา ความคิด ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น

สรุปความหมายของวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นและสืบทอดต่อกันมา และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา โดยสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมรูปธรรม และวัฒนธรรมนามธรรม

2.1.2 การตั้งถิ่นฐานของไทยยวน (ล้านนา)

อาณาจักรล้านนาคือภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทยที่เรียกกันในอดีต ซึ่งประกอบไปด้วย 8 จังหวัดในทางภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และตาก ซึ่งวัฒนธรรมล้านนาเริ่มมาตั้งแต่พระเจ้าเม็งรายสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นเมืองหลวงในพุทธศตวรรษที่ 19 โดยวัฒนธรรมล้านนาเป็นการผสมผสานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆจนเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมกับวัฒนธรรมไทยขึ้นมา (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2539)

ไทยยวน หรือ คนเมือง เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมร่วมซึ่งแต่เดิมมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่อาณาจักรล้านนา ในสมัยก่อนชาวไทยยวนถูกดูถูกเหยียดหยามโดยการถูกเรียกว่าคนลาว และเรียกภาษาของคนไทยยวนว่าภาษาลาว จึงเกิดคำว่าคนเมือง ซึ่งคนไทยยวนในอดีตเรียกตนเองเพื่อตอบโต้การดูถูกเหยียดหยามจากทั้งฝ่ายพม่าและสยาม (สงวน โชติสุขรัตน์, 2516) โดยคำว่าคนเมืองหมายถึง ผู้มีวัฒนธรรม มีบ้านมีเมืองอยู่เป็นถิ่นฐาน ทำมาหากินอยู่เป็นหลักแหล่งแห่งที่ไม่ใช่คนป่าเถื่อน และมีข้อสันนิษฐานว่าคำว่าคนเมืองเกิดขึ้นเพื่อตอบโต้การที่ถูกฝ่ายอื่น เรียกว่าเป็นคน “ลาว”

เมื่ออาณาจักรล้านนาเสื่อมอำนาจลง พม่าได้เข้ามาปกครองเมืองเหนือ จนต่อมาใน พ.ศ. 2347 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ยกทัพเข้าตีเมืองเชียงแสนเพื่อยึดเมืองคืนจากพม่า เมื่อตีเมืองสำเร็จจึงเผาทำลายกำแพงเมืองและบ้านเมืองเพื่อไม่ให้พม่ายึดหลักได้อีก จากนั้นได้อพยพผู้คนไทยยวนราว 23, 000 คนโดยแบ่งเป็น 5 ส่วนคือ

- (1) เวียงจันทร์
- (2) เชียงใหม่
- (3) ลำปาง
- (4) น่าน

(5) กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงโดยตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำป่าสักตอนใต้ คือเมืองสระบุรีในปัจจุบัน และบางส่วนตั้งถิ่นฐานแถบเมืองราชบุรี (ชนกนารถ จันแดง, 2547) ซึ่งคนไทยยวนที่ถูกกวาดต้อนไปจากเชียงแสน เชียงราย เมืองล่อ เมืองเทิง และพะเยา เอาไปไว้ที่ อำเภอกำแพงแสนจังหวัดสระบุรี อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี และอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ในตอนต้นรัตนโกสินทร์ยังเรียกตัวเองว่าเป็นคนยวน หรือไต่ยวน และไม่รู้จักรักคำว่าคนเมือง (ธเนศวร์ เจริญเมือง อ้างถึง ไกรศรี นิรมานเหมินท์, 2524)

เนื่องจากคนไทยยวนมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ล้านนา ดังนั้นวัฒนธรรมล้านนาทั้งในด้านความเชื่อเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และประเพณีการปลูกเรือนพื้นถิ่น จึงมีผลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะบ้านเรือนของชาวไทยยวนในภูมิภาคอื่น ผู้วิจัยจึงขอศึกษาวัฒนธรรมล้านนาประกอบกับวัฒนธรรมไทยยวนในจังหวัดอื่นที่นอกเหนือจากไทยยวนราชบุรี เนื่องจากเอกสารงานวิจัยและข้อมูล

เกี่ยวกับไทยยวนราชบุรีนั้นมีจำกัด และนำมาสรุปเป็นการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเกษตรด้านอาหาร ทัศนศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรีต่อไป

การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยยวนในอดีตนั้นตั้งอยู่บนที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและหุบเขา และมีลักษณะเป็นที่ดอนหุบเขาทั้งหมด ซึ่งเทือกเขาเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำที่ไหลรวมกันจนเกิดเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน เป็นต้น ทำให้แม่น้ำสายต่างๆมักส่งผลให้เกิดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์จากการตกตะกอน จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นอย่างมาก ดังนั้นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำจึงกลายเป็นที่อยู่หนาแน่นของประชากรจนเกิดเป็นเมืองสำคัญหลายเมือง เช่น เมืองลำพูนและเมืองเชียงใหม่ ณ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง เป็นต้น ซึ่งลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน 2 ประเภท (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณฑกุล, 2539) คือ

- (1) ที่ดอนบนบดอยของชาติพันธุ์ต่างๆไว้ทำเกษตรกรรมแบบไร่เลื่อนลอย (ภาพที่ 2.1)
- (2) ที่ราบลุ่ม ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมไทยยวน มีการทำนาแบบทดน้ำระบบเหมือง ฝาย ปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก เรือนยกพื้นสูงชันเหนือดิน

ภาพที่ 2.1 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนบนบดอยจังหวัดเชียงใหม่. จาก <http://nokair.com/content/th/destinations/chiang-mai.aspx>

การตั้งถิ่นฐานและลักษณะหมู่บ้านนั้นจะยึดถือระดับหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ ซึ่งลักษณะของหมู่บ้านในแต่ละประเภทจะมีผลต่อลักษณะเรือนพักอาศัย โดยสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณฑกุล, 2539)

- (1) หมู่บ้านป่าหรือชนบท เป็นหมู่บ้านซึ่งอยู่ไกลจากทางสัญจรหลัก การติดต่อส่วนใหญ่เป็นการติดต่อกับตลาด หรือหมู่บ้านกับหมู่บ้าน หมู่บ้านในลักษณะนี้จึงจะพยายามพึ่งพาอาศัยตัวเองมากที่สุด ดังนั้นลักษณะครัวเรือนต่างๆจึงสร้างด้วยวัสดุพื้นถิ่นซึ่งสามารถหาได้ง่ายภายใน

หมู่บ้านของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น ไม้ไผ่ ใบตองตึง และแฝก เป็นต้น (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 แสดงลักษณะหมู่บ้านชนบท. จาก

<http://www.lanna108.com/article/องค์ประกอบของเรือนล้านนา>

(2) หมู่บ้านรอบเมืองตลาด เนื่องจากตลาดเป็นแหล่งตัวกลางที่มีการค้าหรือแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างตัวเมืองใหญ่กับชนบท มักเกิดขึ้นตามแนวยาวของทางสัญจรหลัก หมู่บ้านประเภทนี้จึงมีโอกาสได้รับเทคนิคและค่านิยมของวัสดุใหม่ๆจากเมืองใหญ่ มีการจ้างช่างไม้มากกว่า การลงแขกสร้างเรือนกันเอง ดังนั้นบ้านเรือนจึงมักดูเป็นหลักเป็นฐาน มีความประณีตมากกว่าหมู่บ้านชนบท บางส่วนใช้กระเบื้องดินเผา กระเบื้องซีเมนต์สำเร็จรูปในการมุงหลังคา

(3) หมู่บ้านในเขตเมือง หมายถึงหมู่บ้านที่อยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางหลักส่วนใหญ่ มักพบว่าเป็นเรือนไม้ถาวรซึ่งสนองความเป็นอยู่ของคนในระดับกลาง

ลักษณะขอบเขตของหมู่บ้านไทยวนอาจสังเกตได้จากแนวต้นไม้ที่ล้อมที่ดินอยู่ ซึ่งการแบ่งเขตนี้สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเนื่องจากเมื่อพื้นแนวต้นไม้บริเวณรอบที่ดินแล้วจะกลายเป็นท้องทุ่งแผ่ขยายออกไปในทันที สำหรับบริเวณที่ว่างในหมู่บ้านหากไม่ได้มีการทำสวนหรือปลูกต้นไม้ก็มักจะปล่อยให้พืชขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งลักษณะพิเศษของหมู่บ้านไทยวนคือมักพบการจัดสวนซึ่งสวนนั้นเกิดขึ้นในสองลักษณะคือ “สวนล้อมบ้าน” มีลักษณะในการปลูกต้นไม้ล้อมบ้านซึ่งมีการผสมผสานพันธุ์ไม้กันไป “สวนบ่อน้ำ” คือปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และ “สวนบันได” คือสวนที่ใช้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับกับภาชนะใส่น้ำไว้ล้างเท้า ซึ่งสวนส่วนใหญ่มักมีการตัดแต่งไม่ให้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นอกจากนี้แต่ละครัวเรือนมักจะทำลานบ้านไว้เพื่อใช้เป็นสนามเด็กเล่น หรือที่พบปะกับสังคมย่อยในหมู่บ้าน (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณฑิกุล, 2539)

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของไทยยวนนั้นได้รับอิทธิพลมาจากล้านนาคือ มักจะตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มตามพื้นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ ใกล้กับแหล่งน้ำ ลำห้วย หรือลำเหมือง เนื่องจากคนไทยยวนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม และมักปลูกต้นไม้ไว้ในบริเวณบ้าน จึงต้องการน้ำมาหล่อเลี้ยงต้นไม้ แปลงนา และพืชผักของตน ถ้าหากไม่มีที่ใกล้แหล่งน้ำ ลำธาร หรือไม่อาจหาทำเลที่ใกล้กับแหล่งน้ำในการตั้งถิ่นฐานได้ คนไทยยวนก็มักหาวิธีตักน้ำเข้าไปในชุมชนได้ (ภาพที่ 2.3) (สงวน ชาติสุขรรัตน์, 2516) จึงเห็นได้ว่าสำหรับคนไทยยวน การทำเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในวัฒนธรรมของชาติพันธุ์

ภาพที่ 2.3 แสดงระหัดวิดน้ำหรือหลุกซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาของทางเหนือ.
เอื้อเฟื้อจาก นราธิป ทับพัน

บริเวณโดยรอบหมู่บ้านคนไทยยวน มักเป็นทุ่งนา ป่าละเมาะหรือป่าโปร่งที่เรียกว่า “แพะ” เมื่อคนภายนอกผ่านหมู่บ้านของคนไทยยวนจะเห็นวิวทิวทัศน์ที่เขียวชอุ่ม ชุ่มชื้น (ภาพที่ 2.4) จะมองเห็นรั้วบ้านที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระเบียบ เห็นลำเหมืองที่มีน้ำใสสะอาดไหลผ่านไปตามหมู่บ้าน (ภาพที่ 2.5) แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ เมื่อน้ำดี ดินดี พืชพันธุ์ก็อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านมั่นคง (สงวน ชาติสุขรรัตน์, 2516) ซึ่งสอดคล้องกับชนกนาล จันแดง (2547) ซึ่งกล่าวเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานตามแนวคิดของชุมชนไทยยวน โดยพิจารณาจากภาพ 3 อย่างเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

- (1) แม่น้ำ ที่ให้น้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ
- (2) ที่ราบ เพื่อตั้งบ้านเรือนปลูกข้าว
- (3) ภูเขา ซึ่งมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า ภูเขาจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมือง จึงจะเป็นมงคลชัยภูมิที่เหมาะสม

ภาพที่ 2.4 แสดงบรรยากาศร่มรื่นของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี.
จาก <http://sac.or.th/database/museumdatabase/review/>

ภาพที่ 2.5 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมน้ำของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี.
จาก <http://sac.or.th/database/museumdatabase/review/>

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนไทยยวน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท จะมีโครงสร้างทางกายภาพเช่นเดียวกันคือ มีลานกลางหรือ “ช่วงบ้าน” เป็นที่ตั้งของ “เสาใจบ้าน” หรือ “วัด” (ภาพที่ 2.6) ซึ่งเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางประเพณีของหมู่บ้าน (มนต์ผกา วงษา, 2552)

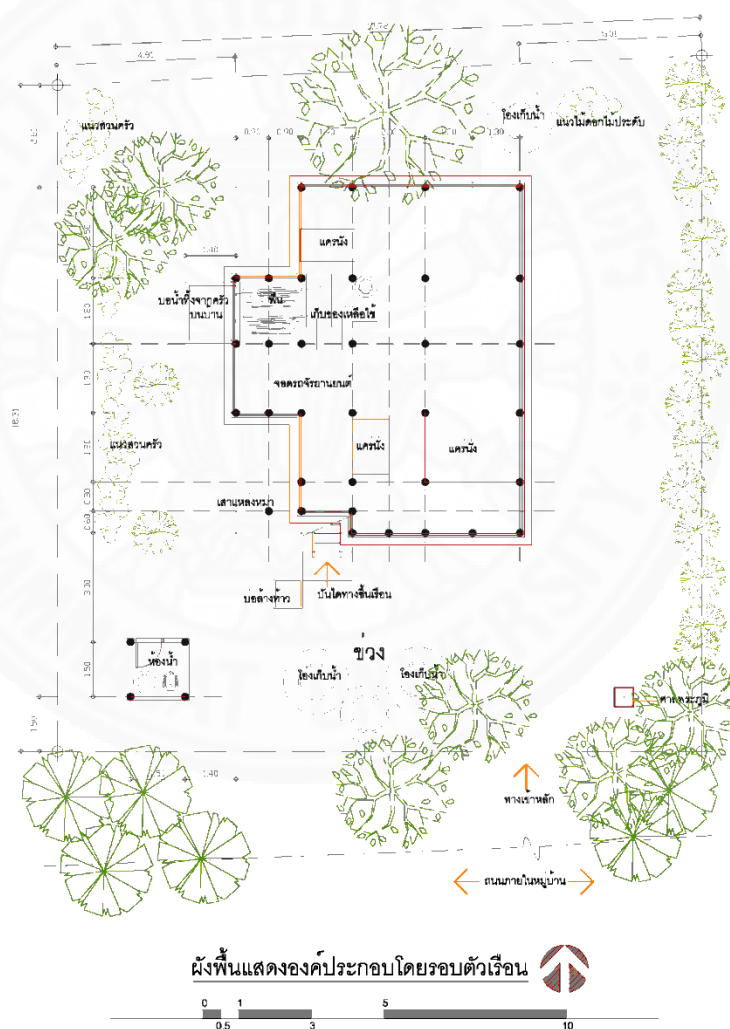
ภาพที่ 2.6 แสดงกายภาพชุมชนของชุมชนไทยยวนจังหวัดสระบุรี. จาก <https://krisdarchkmitl.wordpress.com/2015/03/19/ชุมชนไทย-ยวน-สระบุรี/>

2.1.3 เรือนไทยยวน : ลักษณะพื้นที่และความสัมพันธ์ของพื้นที่

แกนในการวางผังของเรือนไทยยวนนั้นเป็นไปตามการวางผังของเรือนล้านนา คือ การวางแนวทิศเหนือและใต้ซึ่งต่างกับเรือนไทยทั้งภาคกลางและภาคอีสาน (อนุวิทย์ เจริญสกุล และ ชินศักดิ์ ตัณตีกุล, 2539) เรือนไทยยวนนั้นมีการวางเรือนแบบขวางตะวัน โดยหันหน้าจั่วเรือนหรือด้านสกัดไปในทิศเหนือและใต้ เพราะเชื่อว่าการหันจั่วทางทิศตะวันออกและตะวันตกเป็นอัมงคล ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นการวิวัฒนาการของภาคเหนือที่วางตัวเรือนขวางตะวันเพื่อรับแดดหรือเพื่อความอบอุ่นแก่ตัวเรือน และข้อสันนิษฐานอีกประการคือความเชื่อเรื่องแกนบ้านเรือนเป็นเส้นเหนือใต้นั้นบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์และเจริญงอกงาม

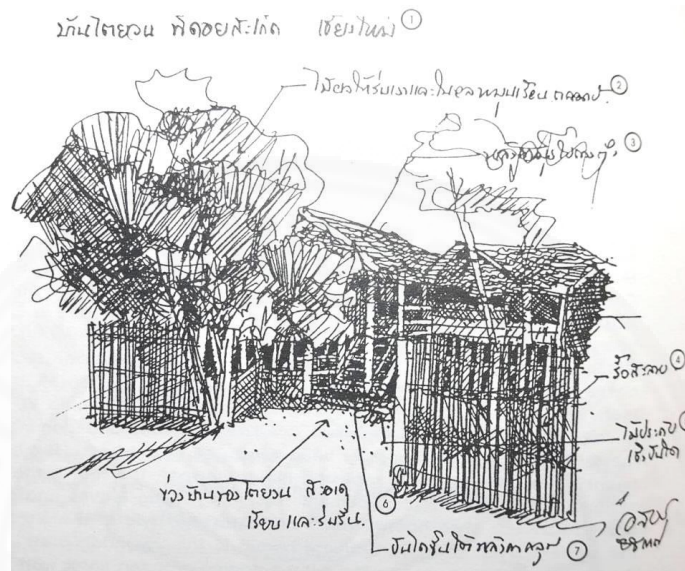
การใช้พื้นที่ในเรือนไทยยวนจะมีอยู่สองระดับไม่ว่าจะเป็นเรือนในชนบทหรือเรือนในเมืองก็ตาม พื้นที่ในระดับแรกหรือระดับพื้นดินจะเรียกว่า “ช่วง” หรือ “ลานบ้าน” และพื้นที่ในระดับยกพื้นที่เรียกว่า “ชานเรือน” (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณตีกุล, 2539) ซึ่งนอกจากช่วงจะทำหน้าที่เป็นขอบเขตของเรือนนั้นๆแล้วยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างในชุมชน ทั้งในลักษณะที่เป็นลาน โคจรข่ายการสัญจร และการพบปะสังสรรค์ของชุมชน หรือใช้สำหรับพักผ่อนตอนกลางวันของผู้สูงอายุ และเป็นพื้นที่รับแขก ส่วนของช่วงที่เป็นที่ตั้งของตัวเรือนมักจะถูกประกอบไปด้วย ตัวเรือน ینگข้าว (ศาลาอารักษ์) บ่อน้ำ ห้องอาบน้ำ (ต้อมน้ำ) บ่อน้ำ ครกกระเดื่อง สวนคร้าว สวนบ่อน้ำและสวนเชิงบันไดเป็นต้น ซึ่งส่วนประกอบเหล่านี้มักตั้งอยู่บนช่วงอย่างหลวมๆ โดยมีรั้วที่มีลักษณะโปร่งเบา ล้อมบ่งบอกอาณาเขตไว้ ลักษณะการวางเรือนนั้น มีความเชื่อว่า การวางเรือนด้านหัวนอนมีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างนั้นเป็นลักษณะที่ไม่ดี เนื่องจากมีความเชื่อว่าหากมีพายุหรือลมกระโชกอาจทำให้ต้นไม้ล้มทับ

ตัวเรือนได้ การปลูกต้นไม้ใหญ่ในบริเวณบ้านจึงมักพบว่าเป็นการปลูกล้อมลานบ้านเอาไว้ ภายในช่วงบ้านหรือระหว่างบ้านมักมีสวนเข้ามาประดับ เพื่อประสานสิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน กลุ่มบ้าน หรือหมู่บ้านเข้าด้วยกัน ภาพที่ 2.7 อธิบายผังภายในบริเวณบ้านของคนไทยวนสระบุรีซึ่ง มักจะมีที่ว่างทำเป็น “ช่วงบ้าน” หรือลานบ้านสำหรับเป็นที่เล่นสำหรับเด็กๆ (ภาพที่ 2.8) ซึ่งจะรักษาความสะอาดเนื่องจากความสะอาดของช่วงบ้านจะแสดงถึงลักษณะนิสัยของเจ้าของบ้าน นอกจากนี้ช่วงบ้านก็จะมีสวนครัวปลูกผักต่างๆซึ่งจะล้อมด้วยไม้ไผ่สานเป็นตาเล็กๆหรือ “ฮั่วฮั่ว” เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์เข้าไปรบกวน บริเวณทางเข้าบ้านจะมี “ศาลพระภูมิ” ด้วยความเชื่อที่ว่าพระจะคุ้มครองให้ความร่มเย็นเป็นสุข (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณฑิกุล, 2539)

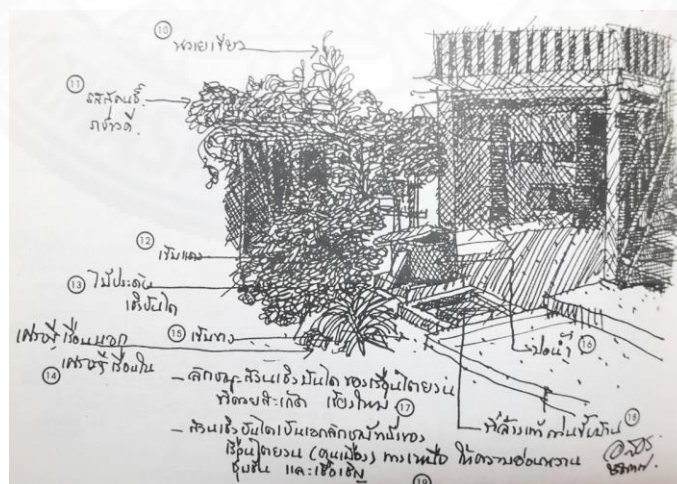

ภาพที่ 2.7 แสดงผังพื้นที่องค์ประกอบโดยรอบตัวเรือนไทยวนสระบุรี. จาก <https://krisdarchkmitl.wordpress.com/2015/03/19/ชุมชนไท-วน-สระบุรี/>

สอดคล้องกับ มนต์ผกา วงษา (2552) ซึ่งได้กล่าวว่ามีบริเวณโดยรอบเรือนไทยยามักจะพบ “ยุงข้าว และโรงเลี้ยงสัตว์” หลังบ้านจะมี “ตอมอบาน้ำ” เพื่อจะได้อบน้ำอย่างมิดชิด ท้ายบ้านจะพบ “หอเสื่อบ้าน” ซึ่งเป็นศาลผีบรรพบุรุษประจำบ้าน มี “บ่อน้ำ” หน้าบ้านซึ่งใช้สำหรับล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน (ภาพที่ 2.9) บ่อหลังบ้านใกล้ครัว และอาจพบบ่อใกล้ตอมอบาน้ำ

ภาพที่ 2.8 แสดงลายเส้นช่วงบ้านของชุมชนไทยยามจังหวัดเชียงใหม่. จาก บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น, โดย อรศิริ ปาณินท์, 2539, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

ภาพที่ 2.9 แสดงลายเส้นบรรยากาศทางเข้าบ้านของไทยยามจังหวัดเชียงใหม่. จาก เส้นทางร่างถิ่น = tracing places, โดย อรศิริ ปาณินท์, 2557, กรุงเทพฯ: สถาบันอาศรมศิลป์.

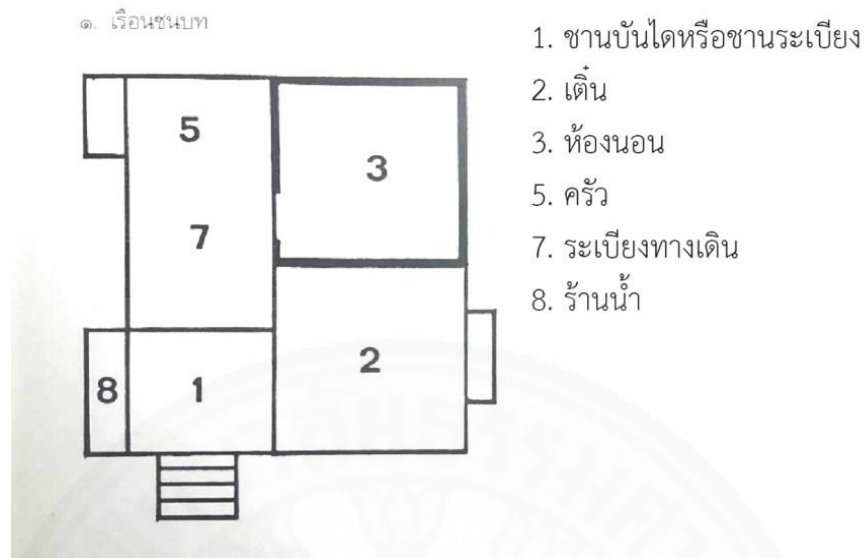
ตามประตูบ้านบางบ้านอาจพบ “ตูปกาด” ซึ่งเป็นร้านขายของให้แก่ักเดินทางหรือเพื่อนบ้าน ซึ่งบางบ้านแม้จะไม่ขายของก็จะมีร้านน้ำตั้งเอาไว้ให้คนดื่มโดยไม่หวังผลตอบแทน (สงวน โขติสุขรัตน์, 2516) รั้วบ้านของคนเมืองมี 3 ประเภท คือ “รั้วตาแสง” เป็นรั้วไม้ไผ่สาน ตาสีเหลี่ยมโตไว้สำหรับใช้ปลูกไม้เลื้อยต่างๆเพื่อให้ความเขียวชอุ่มก่อนเข้าถึงตัวบ้าน (ภาพที่ 2.10) เป็นรั้วชั่วคราว “รั้วคั่วหรือรั้วตั้งปอง” เป็นรั้วไม้ไผ่ที่ใช้ไม้ไผ่เป็นคร่าวนอนสอดทะลุไม้ไผ่ที่เป็นเสาแสดงการกั้นอาณาเขต และ “รั้วสลาบไม้” เป็นไม้ไผ่ขัดกันตามแนวตั้งทึบ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยให้กับตัวบ้าน (มนต์ผกา วงษา, 2552)

ภาพที่ 2.10 แสดงรั้วตาแสงของชาวไทยยวน. จาก <http://sac.or.th/database/museumdatabase/review/>

การแบ่งประเภทของเรือนไทยยวนนั้นสามารถแบ่งตามความต้องการในการใช้งานและบริบทโดยรอบ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเรือนล้านนา โดยสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณตกุล, 2539)

(1) เรือนชนบท มีลักษณะกึ่งถาวร ก่อสร้างง่าย ราคาถูก มีการจัดการและออกแบบพื้นที่แบบมีสัดส่วนที่ลงตัว กระชับ ไม่สิ้นเปลืองเนื้อที่ (ภาพที่ 2.11) เช่นการจัดวางร้านน้ำในลักษณะของหิ้งยื่นออกมาจากผนัง และบางครั้งครัวอาจอยู่ติดกับห้องนอนมาก เป็นต้น วัสดุที่หาได้ง่ายโดยรอบ เช่น ไม้ไผ่ ไม้จริง หลังคามุงด้วยใบตองตึงหรือแฝก (ภาพที่ 2.12) ซึ่งเรือนพักอาศัยตามชนบทของชาวเหนือมักพบว่าใช้ขนาด 1 ห้องนอน เป็นเกณฑ์ ยกพื้นเหนือพื้นดินประมาณ 60 เซนติเมตร ช่วงเสาแคบประมาณ 2-2.5 เมตร เสาไม้จริงตัดจากป่าที่หาง่าย เส้นผ่าศูนย์กลาง 4 นิ้ว โครงหลังคาใช้ไม้ไผ่รวก มุงด้วยใบตองตึง ส่วนผนังใช้ไม้รวกสานสำเร็จรูปแบบต่างๆ พื้นใช้ฟากไม้ทาบ

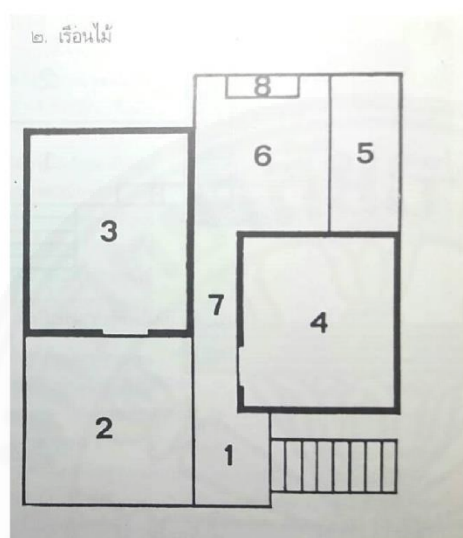

ภาพที่ 2.11 แสดงผังเรือนชนบท. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตันจิกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

ภาพที่ 2.12 แสดงเรือนชนบท. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตันจิกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

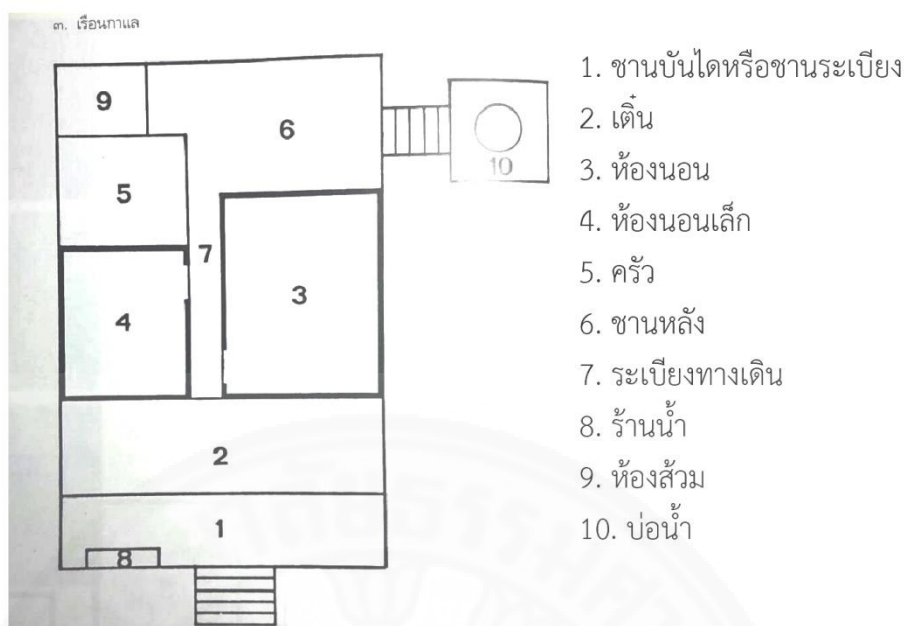
(2) เรือนไม้ เป็นเรือนของผู้มีฐานะดี ใช้ไม้จริงเนื้อดีทั้งอาคาร มีการออกแบบเนื้อที่ซึ่งสอดคล้องกับเรือนชนบท แต่มีขยายเนื้อที่ใหญ่และหลวมตัวขึ้น มีตั้งแต่ 2 ห้องนอนขึ้นไป (ภาพที่ 2.13) มีความประณีตเนื่องจากเจ้าของเรือนมักจ้างช่างไม้หรือผู้ชำนาญการออกแบบเรือน ลักษณะเรือนที่ปรากฏจึงมีความซับซ้อนทางสถาปัตยกรรมด้านรูปทรง (Form) และ เนื้อที่ (Space) มากกว่าเรือนชนบท

1. ชานบันไดหรือชานระเบียง
2. เต็น
3. ห้องนอน
4. ห้องนอนเล็ก
5. ครัว
6. ชานหลัง
7. ระเบียงทางเดิน
8. ร้านน้ำ

ภาพที่ 2.13 แสดงเรือนไม้. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณตีกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

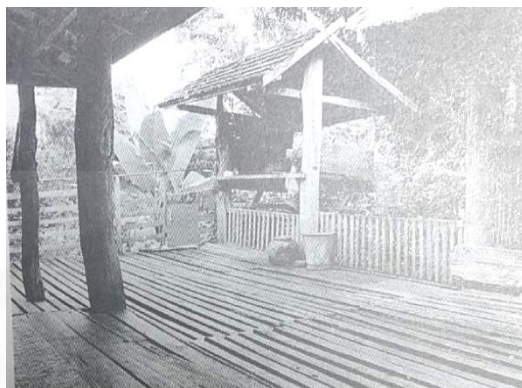
(3) เรือนกาแล เป็นเรือนของผู้มีฐานะดีและอยู่ในชนชั้นสูงของสังคม เรือนประเภทนี้มีความพิเศษคือมียอดจั่วกาแลสลักสวยงาม ใช้วัสดุคุณภาพดี ใช้ช่างฝีมือประณีต ส่วนใหญ่เป็นเรือนแฝด มีตั้งแต่ 1 ห้องนอนขึ้นไป เรือนกาแลมีผังสองแบบหลักๆคือ การจัดวางบันไดขึ้นตรงติดชานนอก โดดๆกับแบบเอาบันไดพิงชิดแนบฝาใต้ชายคolum แต่ทั้งสองแบบจะใช้ร้านน้ำตั้งเป็นหน่วยโดดๆ มีโครงสร้างของตนเอง (ภาพที่ 2.14) ไม่นิยมตีฝ้าเพดาน โครงสร้างพื้นที่ของเรือนกาแลมักเน้นไปที่สุนทรียภาพมากกว่าประโยชน์ใช้สอยอย่างเรือนชนบท เช่นการขยายส่วนของเดินเพื่อให้ได้สัดส่วน การคำนึงถึงทรวดทรงองค์ประกอบของอาคาร โดยเฉพาะการวางทิศทาง การทอดระยะ และการยกระดับของที่วางให้มีความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมมากขึ้น เป็นต้น

ภาพที่ 2.14 แสดงเรือนกาแล. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุลและชินศักดิ์ ตันพิทกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

เรือนไทยยวนทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าเรือนจะมีขนาดใด ๆ ก็ตามจะมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ “บันได” และถัดจากชานบันไดจะพบ “เต็น” ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ มีลักษณะกึ่งเปิดโล่ง ไว้สำหรับรับแขก เป็นที่นอนลูกชาย งานสวดศพ ไปจนถึงการนั่งแ้วสาว มี “รั้วน้ำ” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการกินอยู่อาศัยของชาวล้านนาหรือชาวไทยยวนโดยเฉพาะ ซึ่งรั้วน้ำจะมีลักษณะลอยตัวอยู่บริเวณชานบันได หรืออาจแยกออกมาจากเรือน (ภาพที่ 2.15) “ห้องนอน” สำหรับเรือนชนบทห้องนอนจะมีขนาดใหญ่กว่าส่วนใช้งานอื่น ๆ โดยฝาผนังด้านที่บจะอยู่ชิดเต็น สำหรับเรือนไม้หรือเรือนกาแลที่มีสองห้องนอนอาจมีขนาดเล็กหรือเท่ากับเต็น ส่วนห้องนอนในเรือนกาแลมักมีขนาดใหญ่ ฝาผนังออก จะจัดเนื้อที่เป็น 2 ส่วนคือส่วนนอนและส่วนวางของ “ระเบียงทางเดินและชานเรือน” เป็นตัวเชื่อมเนื้อที่อื่นๆเข้าด้วยกัน และ “ห้องครัว” ซึ่งในบางเรือนพบว่าอยู่สุดมุมทางเท้าแล้วแยกออกเป็นห้องเล็ก ๆ มีฝาและช่องระบายควัน สำหรับเรือนไม้จะมีการแยกครัวออกเป็นส่วนอยู่ติดชานด้านหลังและบางที่มีรั้วน้ำตั้งอยู่กับครัวด้วย ครัวของเรือนกาแลมักอยู่ติดกับหลังที่เล็กกว่าหรือไม้ก็แยกออกมาเป็นอีกส่วนอย่างชัดเจน โดยครัวนั้นจะประกอบไปด้วยแท่นไม้อัดดิน ซึ่งใช้ในการตั้งเตาไฟ และวางอุปกรณ์เครื่องครัวต่าง ๆ (ภาพที่ 2.16) ซึ่งเป็นการป้องกันอัคคีภัยและอำนวยความสะดวกในการนั่งทำอาหาร รวมถึงมี “คว้น” ที่มีลักษณะเป็นตะแกรงบนฝาที่ใช้ในการเก็บอุปกรณ์ครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญ

นอกจากนี้ในทางการดำรงชีวิตแล้วคติความเชื่อของทางเหนือมีความเชื่อว่า เรือนที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย บ่อน้ำ ครกกระเดื่อง (ครกมอ) ยุงข้าว (หลองข้าว) และครัวไฟ (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณตกุล, 2539)

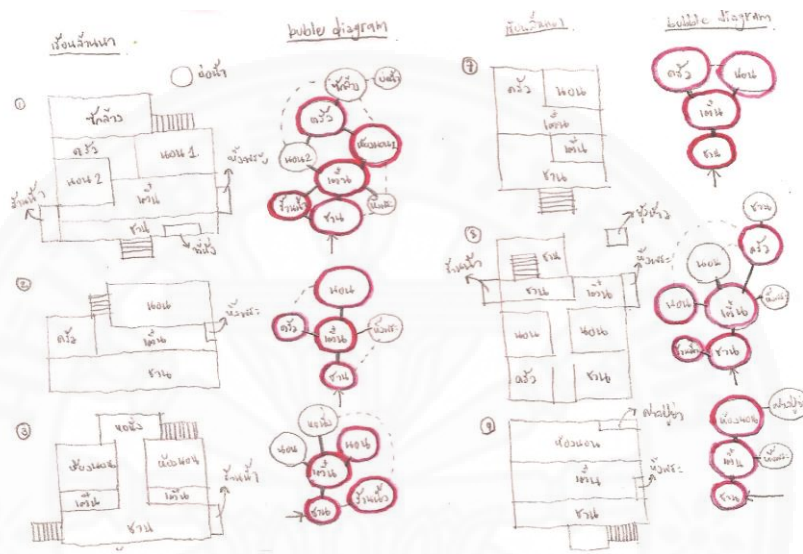

ภาพที่ 2.15 แสดงร้านน้ำของเรือนล้านนา. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุลและชินศักดิ์ ตัณตกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

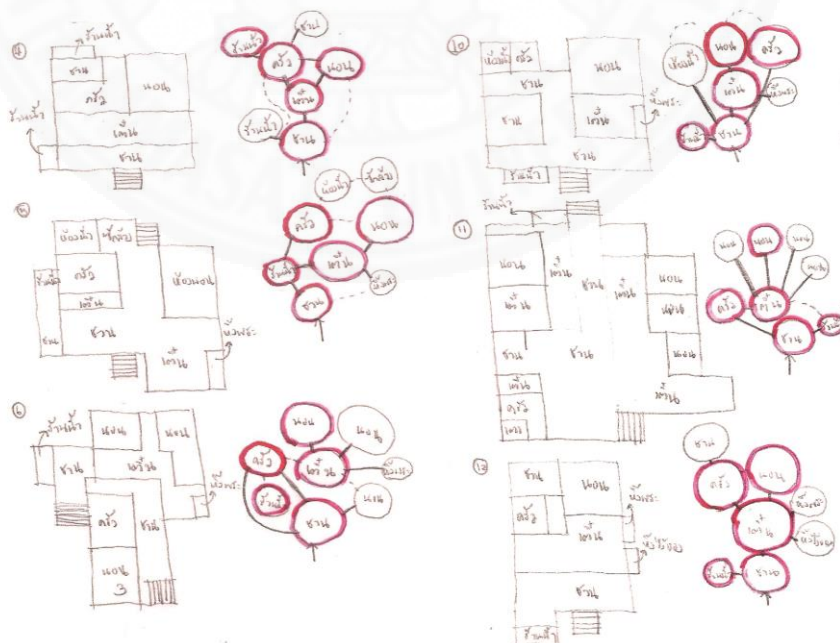

ภาพที่ 2.16 แสดงแท่นไม้อัดดินของครัวเรือนล้านนา. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุลและชินศักดิ์ ตัณตกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

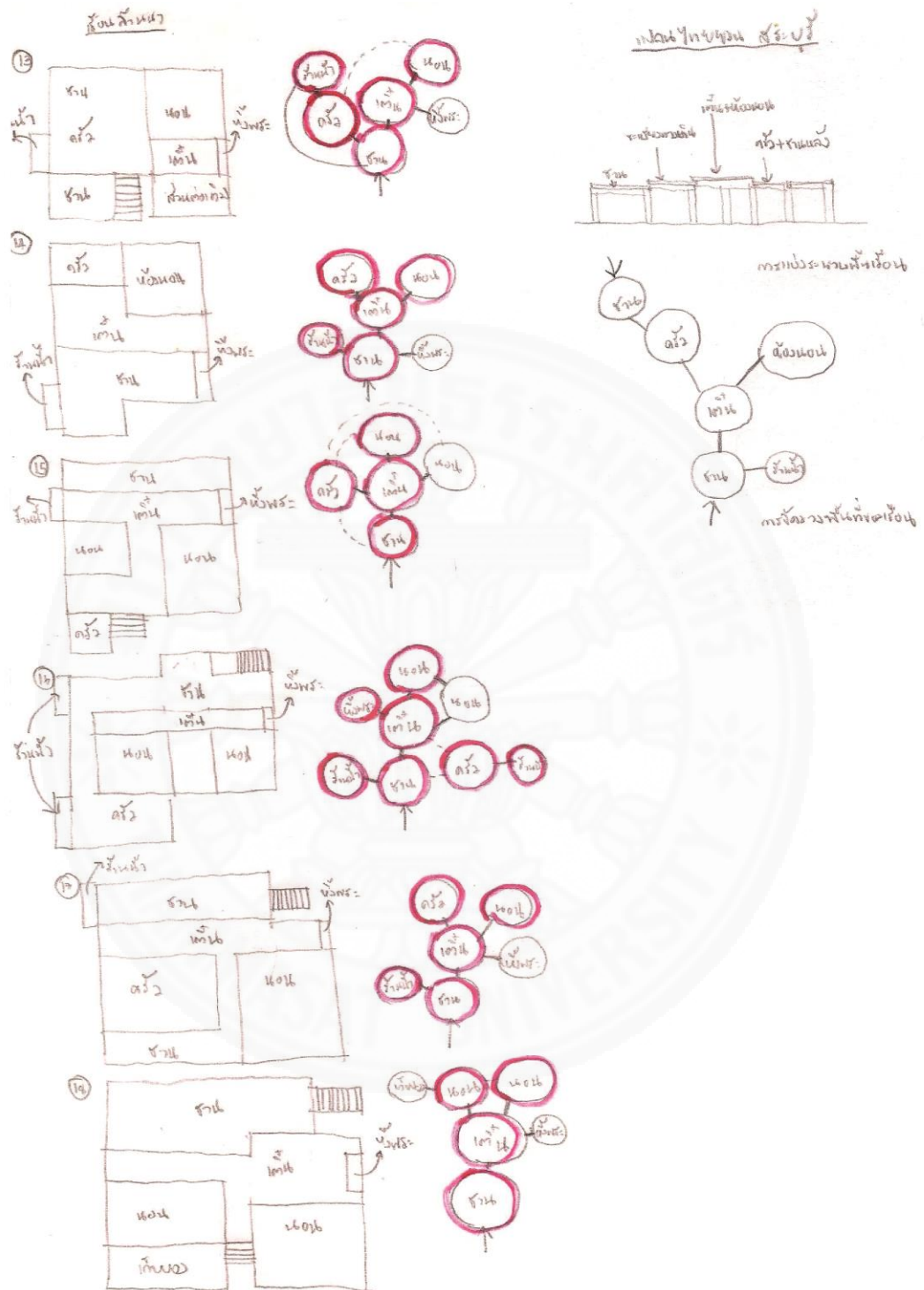
นอกจากการทบทวนและศึกษาเรือนล้านนาและประเพณีการปลูกเรือนของ อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตันติกุล (2539) ผู้วิจัยยังได้ศึกษาลักษณะพื้นที่และความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนกาแล จากงานวิจัยเรื่อง “เรือนกาแล” ของเฉลียว ปิยะชน (2537) ประกอบกับการศึกษาผังเรือนไทยยวนที่จังหวัดสระบุรี รวมเป็นทั้งหมด 19 เรือน โดยศึกษาผ่านการเขียนความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนทั้ง 19 เรือน (Bubble diagram) ซึ่งแสดงในภาพที่ 2.17 2.18 และ 2.19 เพื่อนำมาสรุปเป็นต้นแบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนไทยยวน

ภาพที่ 2.17 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน

ภาพที่ 2.18 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน (ต่อ)

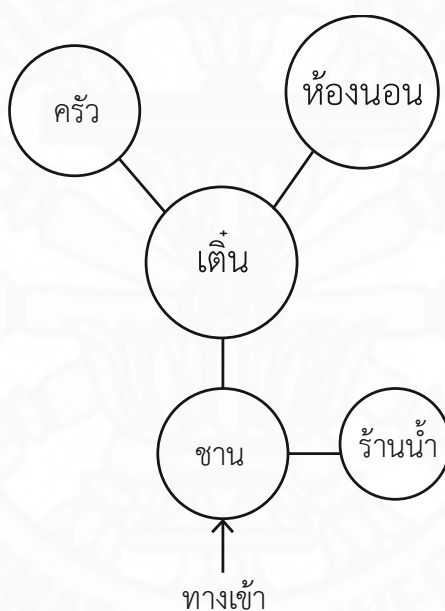

ภาพที่ 2.19 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวน (ต่อ)

จากการศึกษาลักษณะพื้นที่และความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนกาแล จากงานวิจัยเรื่อง “เรือนกาแล” ของเฉลียว ปิยะชน (2537) ประกอบกับการศึกษาผังเรือนไทยยวนที่จังหวัดสระบุรี รวมเป็นทั้งหมด 19 เรือนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสามารถแบ่งลักษณะพื้นที่และความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนไทยยวนได้ 3 ประเภท โดยแบ่งตามขนาดของเรือนดังนี้

(1) เรือนขนาดเล็ก (พื้นที่ 35-60 ตร.ม.)

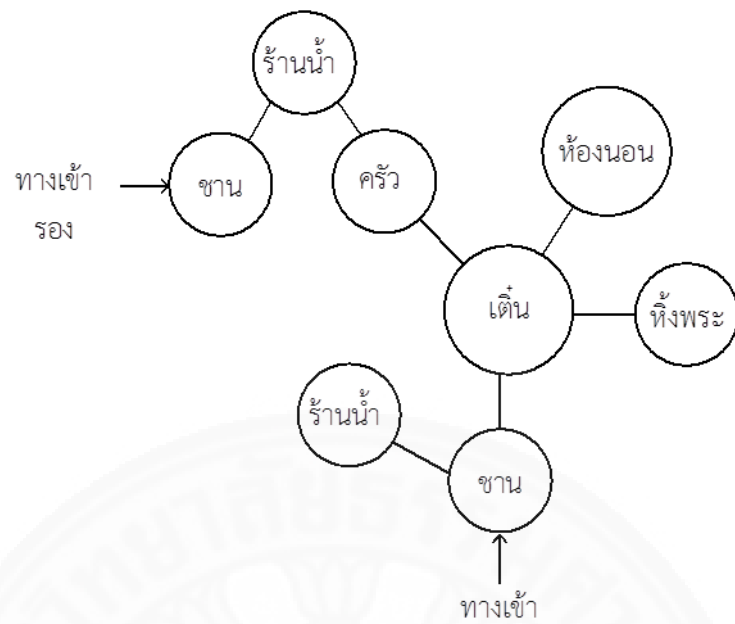
เรือนไทยยวนขนาดเล็กมักมีองค์ประกอบพื้นฐานของเรือนไทยยวนซึ่งประกอบไปด้วย ชาน เต็น ราน้ำ ห้องนอนและครัว โดยชานมักจะถูกจัดวางให้ติดกับราน้ำเพื่อให้เจ้าบ้านหรือแขกล้างทำความสะอาดเท้าก่อนเข้าบ้าน และมีเต็นเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างชานกับห้องนอนและห้องครัว (ภาพที่ 2.20)

ภาพที่ 2.20 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยยวนขนาดเล็ก

(2) เรือนขนาดกลาง (พื้นที่ 60-100 ตร.ม.)

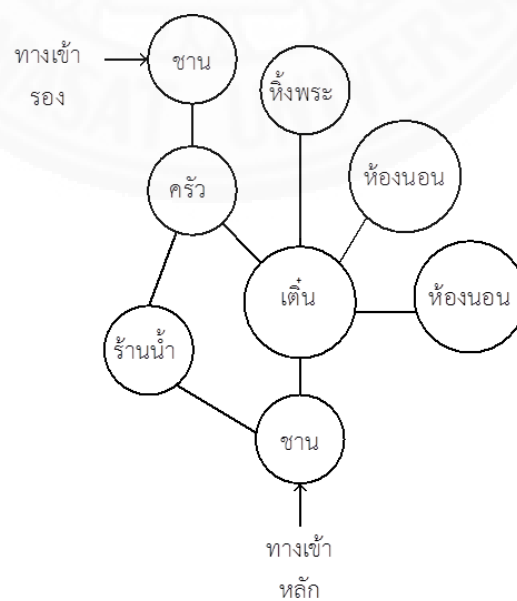
เรือนไทยยวนขนาดกลางมักมีองค์ประกอบพื้นฐานของเรือนไทยยวนคล้ายกับเรือนไทยยวนขนาดเล็ก อาจพบการจัดวางครัวให้ติดชานและราน้ำเพื่อให้เจ้าบ้านหรือแขกล้างทำความสะอาดเท้าก่อนเข้าบ้านหรือเพื่อความสะดวกในการต้มน้ำมาปรุงอาหาร และอาจพบหิ้งพระบริเวณเต็น (ภาพที่ 2.21)

ภาพที่ 2.21 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยขนาดกลาง

(3) เรือนขนาดใหญ่ (พื้นที่ 100 ตร.ม. ขึ้นไป)

เรือนไทยขนาดใหญ่มักมีองค์ประกอบพื้นฐานของเรือนไทยวนคล้ายกับเรือนไทยขนาดเล็กและขนาดกลาง แต่มักจัดวางคร่าวให้ติดกับร้านน้ำและช่างด้านหลังเพื่อความสะดวกสบายมากขึ้น โดยเรือนขนาดใหญ่นั้นมักพบห้องนอนมากกว่าหนึ่งห้องนอน (ภาพที่ 2.22)

ภาพที่ 2.22 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่เรือนไทยขนาดใหญ่

การจัดพื้นที่ในเรือนไทยยวนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่อย่างชัดเจนคือ “พื้นที่ใช้งาน” และ “พื้นที่บริการ” โดยพื้นที่ใช้งานซึ่งประกอบไปด้วยเต็นท์ ห้องนอน และครัว จะถูกจัดวางโดยยกสูงอยู่ในระดับเดียวกัน ส่วนพื้นที่บริการซึ่งประกอบไปด้วย ชานเรือน ระเบียงทางเดิน จะลดระดับลงเฉลี่ยประมาณ 15 เซนติเมตร ถึง 20 เซนติเมตร ซึ่งระบบการแบ่งสัดส่วนเหล่านี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมล้านนาแต่เดิมเพราะประเพณีชาวไทยมักนิยมนั่งกับพื้น ระดับพื้นที่ใช้งานจึงถูกยกสูงกว่าพื้นที่บริการเพื่อความสะดวกสบายในการนั่งและนอน นอกจากนี้วัฒนธรรมในการนั่งและนอนยังแสดงออกมาในงานสถาปัตยกรรมไทยยวนอีก คือ การเจาะช่องหน้าต่างบริเวณเต็นท์ในระดับคนนั่ง (อนุวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตันติกุล, 2539)

เรือนของคนไทยยวน มักเป็นการปลูกเรือนอย่างง่ายแล้วแต่สถานะและกำลังทรัพย์ ซึ่งตัวเรือนนั้น มี 2 ชนิด คือ ตัวเรือนที่ปลูกด้วยไม้เนื้อแข็งล้วนแบบถาวร และตัวเรือนที่ปลูกด้วยเครื่องไม้ไผ่ชนิดชั่วคราว เรือนคนเมืองมีลักษณะเป็นเรือนใต้ถุนสูง เนื่องจากมีเหตุผลหลายประการ ดังนี้ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2516)

- (1) อาศัยใต้ถุนบ้านเป็นที่เก็บของ
- (2) ใช้เป็นที่พักผ่อนในยามที่อากาศร้อนอบอ้าว และเป็นที่นั่งเล่นของเด็ก ๆ
- (3) หากเป็นที่ลุ่มก็ทำให้พ้นจากน้ำ หากเป็นบ้านตามป่าก็ปลอดภัยจากสัตว์ร้ายหรือเป็นที่ไว้สัตว์เลี้ยง
- (4) ทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก
- (5) เพื่อความเป็นส่วนตัวโดยที่ผู้ที่เดินผ่านไปมา ไม่สามารถเห็นบนเรือนได้

เรือนไทยยวนที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่มีเรือนไทยยวนมากมายหลายรูปแบบซึ่งเป็นเรือนลูกผสมระหว่างเรือนกาแลและเรือนปั้นหยา มินิลา มีทั้งที่เป็นเรือนไม้จริง และเรือนไม้ไผ่ หลังคามุงวัสดุหลายประเภท เช่น กระเบื้องขอ กระเบื้องซีเมนต์ และหญ้า พบบ่อน้ำขุดหลายบ่อทั้งหน้าบ้าน หลังบ้าน และหน้าครัว และในบริเวณเรือนไทยยวนนิยมปลูกไม้ผลรอบๆบ้าน ปลูกไม้ดอกตรงทางขึ้นเรือนและพืชผักสวนครัวบริเวณหลังบ้านใกล้ครัว ทำให้เห็นความเขียวชอุ่มปกคลุมทั่วบริเวณเรือน บริเวณริมรั้วบ้านมีไม้เลื้อยเกาะพัน จะพบการปลูกไม้เลื้อยที่เป็นไม้ประดับเกาะอยู่อย่างสวยงาม (อรศิริ ปาณินท์, 2557)

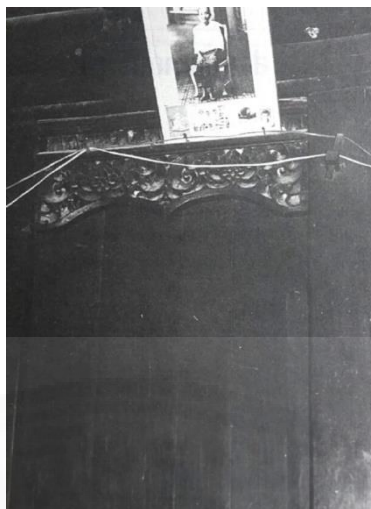
2.1.4 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยยวน

สถาปัตยกรรมล้านนานั้นประกอบได้ด้วยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลัก ๆ และบางองค์ประกอบนั้นมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อและพุทธศาสนา ดังนี้ (อนุกวิทย์ เจริญสกุล และชินศักดิ์ ตัณจิกุล, 2539)

(1) ประเภทส่วนประกอบในส่วนโครงสร้าง เช่น คาน ชื่อ ใบตั่ง จันทัน และส่วนที่สำคัญคือ “เสา” ในเรือนแต่ละเรือน จะมีเสาหลักอยู่สองเสาคือเสามงคลและเสานาง โดยเสาทั้งคู่จะอยู่ในห้องนอนหลัก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงาม

(2) ประเภทส่วนประกอบในทางราบและทางตั้ง ได้แก่ พื้นเรือนนอน เดีน ชานระเบียงทางเดิน ฝาเรือน ฝา ประตู หน้าต่าง และหลังคา ซึ่ง “ฝาเรือน” ของเรือนกาแลนั้นมีการขายออกเป็นลำตัวตามรูปร่างของควายตามความเชื่อของชาวล้านนา

(3) ประเภทส่วนประกอบที่เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ “กาแล” ซึ่งเป็นองค์ประกอบในตำแหน่งยอดจั่วเรือน เป็นตัวไม้ไขว้ทแยงรูปกากบาทที่แปลงมาจากเขาควายคู่เพื่อความแข็งแรงและสวยงาม ทั้งยังเป็นส่วนเชิดชูให้อาคารมีความสง่างาม เป็นสุนทรียภาพทางสถาปัตยกรรม จึงได้มีการแกะสลักให้เป็นลวดลายสวยงาม “ห้ายนต์” ที่เหนือประตูทางเข้าห้องนอนหลักของเรือนไม้และเรือนกาแลเป็นแผ่นไม้แกะสลักลายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หมายถึงการสืบเผ่าพันธุ์ ความเจริญงอกงามของครอบครัวและตระกูล (ภาพที่ 2.23) “หิ้งบูชา” เป็นหิ้งที่ประดิษฐานดวงวิญญาณของผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษของเรือน ซึ่งจากคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้นเรือนไทยยวนจึงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนหลัก ๆ คือ ส่วนใน ซึ่งได้แก่บริเวณหวงห้ามและพื้นที่ส่วนตัวของสมาชิกในตระกูลเท่านั้น (ผู้ที่ถือผีเดียวกัน) และส่วนนอก สำหรับแขกผู้มาเยือน ได้แก่ เดีนซึ่งมีไว้ให้ลูกสาวเกี่ยวพาราสีกับชายหนุ่มในยามค่ำคืนโดยที่พ่อแม่จะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากการนับถือผีบรรพบุรุษทำให้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะไม่ล่วงละเมิดหรือถูกเนื้อต้องตัวซึ่งกันและกัน ไม่เช่นนั้นจะเกิดการผิดผี เรือนล้านนาจึงไม่ใช่เพียงที่พักอาศัยแต่เป็นที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษที่คอยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวให้เป็นไปตามระเบียบของสังคม

ภาพที่ 2.23 แสดงทำนองของเรือนล้านนา. จาก เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน, โดย อนุวิทย์ เจริญสกุลและชินศักดิ์ ตันตทิกุล, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

ลักษณะรูปแบบและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของหมู่บ้านไทยยวนนั้นมาจากการเอาตัวรอดจากธรรมชาติเพื่อความอยู่อย่างสุขสบาย โดยมีการดัดแปลงและปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับการดำรงชีพบนพื้นฐานของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากธรรมชาติได้ตามศักยภาพของเทคนิคในแต่ละท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ชุมชนไทยยวนมีการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล ไม่เกินตัว สร้างระบบเกษตรแบบสวนผสมที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงทำให้ลักษณะรูปแบบและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของหมู่บ้านไทยยวนมีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2.1.4.1 รูปทรงและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะเด่นของรูปทรงตัวเรือนคือการใช้เสายกพื้นเรือนให้สูงขึ้นจากระดับพื้นดิน ทั้งยังมีการกำหนดรูปแบบของพื้นที่ใต้ถุนไปด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากที่สุดและเป็นลักษณะร่วมกับเรือนเอเชียอาคเนย์ทั่วไป โดยหลังคามีทรงจั่ว ลาดตรง และตัวเรือนมีลักษณะป้อมเตี้ย ซึ่งแตกต่างจากเรือนไทยเดิมภาคกลาง (เฉลียว ปิยะชน, 2532)

2.1.4.2 โครงสร้างและการก่อสร้าง

โครงสร้างของเรือนโดยทั่วไปจะเป็นแบบโครงสร้าง (Skeleton) มีความแข็งแรงและมีความยืดหยุ่นกว่าโครงสร้างแบบอื่นๆ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการก่อสร้างบนที่ลาดชันหรือเชิง

เขา เพราะสามารถปรับความสูงของเสาไปตามระดับพื้นได้ ซึ่งระบบโครงสร้างดังกล่าวสามารถตอบสนองการใช้งานทั้งแนวราบและแนวตั้งได้ (เฉลียว ปิยะชน, 2532) ซึ่งสำหรับการใช้งานในแนวราบนั้นคือการนั่งกับการนอน ดังนั้นการใช้โครงสร้างระบบเสา คานจึงสามารถอำนวยความสะดวกปรับเปลี่ยนระดับของพื้นได้ง่าย ส่วนการใช้งานในแนวตั้ง คือความสัมพันธ์ระหว่างเสา ฝา และโครงหลังคา ซึ่งหลังคาของเรือนจะเป็นโครงจั่วสูงชันอย่างง่าย โดยจะสร้างเพื่อรับวัสดุต่างๆที่เป็นดับ เช่น ดับตองตึง หรือวัสดุที่ซ้อนกัน เช่น กระเบื้องไม้ กระเบื้องดินเผา เป็นต้น

2.1.4.3 สัดส่วนของเรือน

จากการศึกษาสัดส่วนของเรือนกาแลจากงานวิจัยเรื่อง “เรือนกาแล” ของเฉลียว ปิยะชน (2532) ซึ่งเป็นสัดส่วนต้นแบบของเรือนไทยยวน จึงสามารถสรุปได้ว่าเรือนไทยยวนมักประกอบไปด้วยเรือนอย่างน้อยสองหลัง โดยเรือนประธานมักมีระยะช่วงเสาด้านสกัดเท่ากับ 2.40 เมตร และระยะเสาช่วงแนวเท่ากับ 2.20 เมตร โดยด้านสกัดมี 2 ช่วงเสาและด้านยาวมี 5 ช่วงเสา (เรือนขนาดเล็กมี 3 ช่วงเสา)

ความสูงของเรือนสามารถแยกได้เป็นสองส่วนคือเตี้ยล่างและเตี้ยบน ซึ่งความสูงของเตี้ยล่างคือความสูงจากพื้นดินถึงหลังรอด มักมีระยะความสูงเฉลี่ย 1.50 เมตร ซึ่งเตี้ยกว่าเรือนไทยภาคกลาง และความสูงของเตี้ยบนคือ ระยะจากหลังรอดจนถึงท้องช่อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยคือ 2.80 เมตร

ระยะห่างระหว่างเรือนกาแลทั้งสองเรือนที่ปลูกคู่กันชนิดที่มีชายคาชิดกันมักมีระยะห่างเฉลี่ยอยู่ที่ 2.80 เมตร (เฉลียว ปิยะชน, 2532)

สำหรับอัตราส่วนความสูงของหลังคาจั่ว : ความยาวฐานจั่ว มีค่าเฉลี่ยคือ 1 : 1.85 ซึ่งเมื่อเทียบกับเรือนไทยภาคกลางแล้วอัตราส่วนของเรือนไทยภาคกลางมีค่าเท่ากับ 4 : 4 หรือ 1 : 1.25 จึงเห็นได้ว่าเรือนกาแลมีความเตี้ยและป้านกว่า นอกจากนี้หลังคาเรือนกาแลมีชายคาที่คลุมต่ำกว่าเรือนไทยภาคกลาง

2.1.4.4 สัดส่วนของพื้นที่ใช้งาน

นอกจากการศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนกาแลจากงานวิจัยเรื่อง “เรือนกาแล” ของเฉลียว ปิยะชน (2532) ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสัดส่วนและขนาดของพื้นที่ใช้งานแต่ละประเภทของเรือนกาแลจากการหาค่าเฉลี่ยของพื้นที่ใช้งานต่างๆในเรือนกาแลและเรือนไทยยวนสระบุรี ทั้ง 19 หลัง (ดูภาคผนวก ก) จึงขอสรุปสัดส่วนของพื้นที่ใช้งานของเรือนไทยยวนเพื่อนำไปเป็นข้อมูลช่วยในการกำหนดพื้นที่ใช้สอยในการออกแบบในบทที่ 5 โดยพบว่าในส่วนของเต็นและห้องนอนอาจมีขนาดเท่ากันหรือเต็นอาจมีขนาดที่ใหญ่กว่าห้องนอน และชานนั้นจะมีขนาดเล็กกว่าเต็น ซึ่งสอดคล้องกับ

การทบทวนวรรณกรรมในข้างต้น และในส่วนของครัวที่มีขนาดไม่แน่นอนซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของเรือน โดยมีรายละเอียดค่าเฉลี่ยของพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 2.1

แสดงค่าเฉลี่ยขนาดพื้นที่ของเรือนไทยยวน

ค่าเฉลี่ยขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)			
ชาน	เต็น	ครัว	ห้องนอน
26.9	36.62	13.14	28.53

จากการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของเรือนไทยยวนในด้านต่างๆ ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรมของเฉลียว ปิยะชน (2532) ซึ่งได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวนเมื่อเทียบกับเรือนไทยภาคกลาง ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปโดยสังเขปของเอกลักษณ์ไทยยวนพื้นที่สำคัญได้ โดยเปรียบเทียบกับเรือนไทยยวนภาคกลาง ซึ่งแสดงรายละเอียดในตารางที่ 2.2 ดังนี้

ตารางที่ 2.2

แสดงการเปรียบเทียบลักษณะของเรือนไทยยวนและเรือนไทยภาคกลาง

ลักษณะต่างๆ	เรือนไทยยวน	เรือนไทยภาคกลาง
การวางผังเรือน	ปลูกเรือนขวางตะวัน (หันทิศเหนือ-ใต้)	ไม่คำนึงถึงทิศทางแต่มีกันหน้า ออกทางแม่น้ำลำคลอง
ลักษณะเรือน	ป้อมและเตี้ย ปลูกขนาดกันอย่างน้อยสองหลังหรือเป็นเรือนแฝดขนานกัน	สูงโปร่ง และถ้ามีมากกว่าหนึ่งหลังมักจะปลูกตั้งฉากกัน
ด้านหน้าเรือน	ด้านสกัด	ด้านยาว
ลักษณะหลังคา	ทรงจั่ว ลาดตรง	ทรงจั่ว อ่อนโค้ง
ความสูง : ความกว้างจั่ว	1 : 1.85	1 : 1.25
รั้วชาน	เตี้ย (มีความสูงประมาณ 80 ซม.)	สูงประมาณ 150 ซม.
การลดระดับ	เต็นและห้องนอนเป็นระดับเดียวกัน มีการลดระดับชั้นเดียวคือ ชานซึ่งต่ำกว่าเต็นประมาณ 20 ซม.	มักมีการลดระดับ 2 ระดับ คือ ระเบียงต่ำกว่าห้องนอนและชานต่ำกว่าระเบียงประมาณ 40 ซม.
ร้านน้ำ	มีร้านน้ำ	ไม่มีร้านน้ำ (มักใช้โถงเก็บน้ำตั้งไว้บริเวณชาน)
หิ้งพระ	ทุกหลังที่มีหิ้งพระจะทำติดกับฝาदान ตะวันออกของเต็นเท่านั้น	ไม่มีระบบที่แน่นอน
ประตูหัวบันได	ไม่มี	อาจมี มักทำหลังคาจั่วคลุม และมีประตูเปิดเข้าด้านใน

หมายเหตุ. จาก เฉลียว ปิยะชน, 2532 ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยยวนทั้งในด้านการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะของเรือนไทยยวนพื้นถิ่นในด้านต่างๆ ผู้วิจัยจึงสามารถนำลักษณะการวางผัง รูปทรงทางสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้งาน สัดส่วนของเรือน สัดส่วนของพื้นที่ใช้

งาน และองค์ประกอบต่างๆที่แสดงถึงเรือนไทยยวนไปนำเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไปในบทที่ 5

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม (ข้อ 2.1.1) เพื่อนำมาประกอบกับความหมาย ประเภทและเนื้อหาทางการเกษตร เพื่อนำไปสู่การหาคำประกอบของวัฒนธรรมที่สืบทอดจากการทำเกษตรของไทยยวน โดยแบ่งเนื้อหาได้ดังนี้

2.2.1 ความหมายของเกษตรกรรม

เกษตรกรรม หมายถึง การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพของมนุษย์ เช่น การบริโภค อุปโภค ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ตลอดจนเพื่อความสุขทางใจ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2544 อ้างถึง ชัยมงคล สุวานิช) หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเกษตรกรรม หมายถึงวิชาซึ่งเกี่ยวกับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และมีความหมายรวมไปถึงการดูแลรักษา ซึ่งสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เช่น ใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และสร้างที่อยู่อาศัย

2.2.2 วัฒนธรรมการเกษตรของไทยยวน

เกษตรกรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2544) ซึ่งอาจแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ของการทำการเกษตรได้ดังนี้

(1) เกษตรกรรมเพื่อความสุขทางจิตใจ เพื่อความเพลิดเพลินเจริญใจ เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ในบ้าน การจัดสวนสุภาพ การเลี้ยงสัตว์ไว้ดูเล่น เป็นต้น

(2) เกษตรกรรมประเภททำไฟ เป็นการทำการเกษตรกรรมเพื่อเป็นรายได้เพียงเล็กน้อยมาจุนเจือครอบครัว เช่น การทำสวนครัว ปลูกไม้ผล เลี้ยงกล้วยไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงสุกร เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เป็นต้น

(3) เกษตรกรรมเป็นอาชีพ เป็นการทำการเกษตรกรรมเพื่อเป็นอาชีพเป็นหลัก เช่น การทำไร่ ทำสวน ทำนา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ในการทำการเกษตรสิ่งทีขาดไม่ได้คือเครื่องมือในการทำการเกษตรกรรม แต่การจะเลือกเครื่องมือในการทำการเกษตรกรรมนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของสถานที่นั้นๆ ซึ่งเครื่องมือในการเกษตรสามารถแบ่งได้ 4 ประเภทดังนี้ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2544 อ้างถึง ชัยมงคล สุวานิช)

- (1) เครื่องมือที่ได้จากแรงธรรมชาติ เช่น การใช้กังหันลมวิดน้ำ กังหันน้ำ เป็นต้น
- (2) เครื่องมือจากแรงสัตว์
- (3) เครื่องมือที่ได้จากแรงมนุษย์ เช่น จอบ เสียม เป็นต้น
- (4) เครื่องมือจากแรงเครื่องยนต์

สำหรับการทำการเกษตรในประเทศไทยสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การทำนาและทำไร่ ซึ่งการทำไร่สามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภทคือ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2544 อ้างถึง สิริวิฑ์ สโรบล)

- (1) การปลูกพืชหมุนเวียน (crop rotation)
- (2) การปลูกพืชซ้ำ (monoculture)
- (3) การปลูกพืชแซม (intercropping)
- (4) การทำไร่นาสวนผสม (mixed farming)
- (5) การปลูกพืชเหลื่อมฤดู (multiple cropping)

เกษตรกรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่ของมนุษย์ และเป็นกิจกรรมที่ยังสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งได้ 3 ประเภทคือ เกษตรกรรมเพื่อความสุขทางจิตใจ เกษตรกรรมที่ทำเป็นลำไฟ และเกษตรกรรมเป็นอาชีพ โดยที่เกษตรกรรมทั้ง 3 ประเภทมีเนื้อหาสาระอยู่ในขอบเขตของการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้

จากการศึกษาความหมายและประเภทของวัฒนธรรมและการเกษตรแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่สืบทอดจากการทำเกษตรได้ 13 ประเภทดังนี้ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2544)

- (1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านศาสนา เช่น การทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลกับการทำเกษตรกรรม
- (2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านความเชื่อ เช่น การบูชาแม่โพสพและผีเสื่อนา
- (3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านประติมากรรม เช่น การปั้นเครื่องใช้การเกษตร
- (4) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านหัตถกรรม: เช่น การทอเสื่อผ้า และย้อมซึ่งใช้ในการเก็บอุปกรณ์การเกษตรขณะทำงาน
- (5) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านสถาปัตยกรรม เช่น การตั้งถิ่นฐานริมน้ำ การขุดบ่อน้ำบริเวณบ้านเรือน การยกใต้ถุนเรือนเพื่อเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
- (6) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านจิตรกรรม เช่น ภาพวาดผนังวัดที่เกี่ยวกับการเกษตร
- (7) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านวรรณกรรม เช่น ตำนาน สำนวน ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม

(8) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านการแต่งกาย เช่น การนุ่งโจงกระเบน เพื่อความสะดวกในการทำงาน

(9) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยี เช่น เครื่องไถนา เครื่องมือเก็บเกี่ยวข้าว

(10) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านคมนาคม เช่น เกวียน รถไถนา

(11) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านอาหาร เช่น การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การแปรรูป การประกอบอาหาร และการรับประทานอาหาร

(12) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านเศรษฐกิจ เช่น การสร้างตลาดนัดและโรงสีข้าว

(13) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านประเพณี เช่น งานบุญเดือนยี่หรือบุญขวัญข้าว ซึ่งจัดเพื่อเป็นสิริมงคลกับครอบครัว

องค์ประกอบของวัฒนธรรมที่สืบทอดจากการทำเกษตร เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดในชุมชนไทยยามาจนถึงปัจจุบันเนื่องจากการเกษตรยังคงเป็นอาชีพหลักสำหรับชุมชนไทยชน โดยผู้วิจัยได้สรุปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของชาวไทยชนได้ 8 ข้อ ดังนี้

(1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านศาสนา เช่น การทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลกับการทำเกษตรกรรม

(2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านความเชื่อ เช่น การบูชาเสื่อนาหรือผีประจำท้องถิ่น

(3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านหัตถกรรม เช่น การถักส้อม ชะลอม จำ (แห)

(4) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านสถาปัตยกรรม เช่น การตั้งถิ่นฐานริมน้ำ ลักษณะบ้านเรือนที่มีการยกได้สูง และการกักเก็บน้ำ

(5) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านการแต่งกาย เช่น การนุ่งผ้าโสร่ง นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม คาดเอวด้วยกระเป๋ากของผู้ชายไทยชนเวลาออกไปทำงาน (การเกษตร)

(6) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีเช่น เครื่องไถนา เครื่องมือเก็บเกี่ยว หลุก (ระหัดวิดน้ำ)

(7) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านอาหาร เช่น การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การแปรรูป การประกอบอาหาร และการรับประทานอาหาร

(8) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรด้านประเพณี เช่น วันสารท งานบุญ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลรูปแบบพื้นที่ที่แสดงถึงวัฒนธรรมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหาร (ข้อ 7) ของชุมชนไทยยวน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการทำอาหาร โดยประกอบไปด้วยการผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหาร ที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรของไทยยวน เนื่องจากอาหารเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวไทยยวนในปัจจุบัน และพร้อมที่จะนำไปนำเสนอในการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยเลือกชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี เป็นกรณีศึกษา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การมีส่วนร่วมกับงานประเพณี เทศกาลพิเศษ ไปจนถึงการเข้าพิพิธภัณฑ์ ของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเป็นการศึกษาวัฒนธรรมซึ่งไม่ใช่วัฒนธรรมดั้งเดิมของนักท่องเที่ยว (Bob Mckercher and Hilary du Cros , 2002) นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นรวมถึงการชมมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ปราสาท อาคารประวัติศาสตร์ ซากปรักหักพัง ศิลปะ ประติมากรรม งานแกะสลัก รูปภาพ ประเพณี เทศกาล เพลง การเต้น การละเล่น ภาพยนตร์ วัฒนธรรมย่อย กลุ่มชาติพันธุ์ โบสถ์ หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงถึงคนและวัฒนธรรมของคนเหล่านั้นได้ สอดคล้องกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2554) ที่ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด วัฒนธรรม ศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ และสอดคล้องกับกาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ (2555) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่จะเน้นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งสถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมมนุษย์ซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนถึงชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในยุคหนึ่งๆได้ นอกจากนี้เทศกาลและงานฉลองรวมไปถึงสินค้าพื้นเมืองก็จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมเช่นกัน

วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมเป็นตัวแปรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยกิจกรรมต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชม ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นการเดินทางไปหาประสบการณ์และทำกิจกรรมซึ่งมีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตที่อาจพบเห็นได้ยากในชีวิตประจำวัน (กาญจนา และ ศรันยา แสงลิมสุวรรณ, 2555 อ้างถึง Goeldner and Ritchie , 2009) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควรพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตเดิมที่สามารถตอบสนองกับความต้องการของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงควรเน้นความเข้าใจวัฒนธรรมในทุกด้าน และเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สืบทอดและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน (กาญจนา แสงลิมสุวรรณ, 2555)

สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวซึ่งเน้นความสนใจเฉพาะด้านของนักท่องเที่ยว นั่นคือการศึกษา แลกเปลี่ยน และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับคนในพื้นที่นั้นๆ ไม่ใช่การท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย แต่เป็นการใช้เวลาในการท่องเที่ยวในการชมมรดกทางวัฒนธรรมอันได้แก่ สถานที่สำคัญ ศิลปะ ประเพณี ชาติพันธุ์ งานเทศกาลต่างๆ และทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งสามารถแสดงถึงวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมนั้นควรจะเริ่มจากการทำความเข้าใจวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

2.3.2 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากวัฒนธรรมในพื้นที่จะเป็นปัจจัยในการพัฒนาที่สำคัญแล้ว สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มักมีความสนใจใฝ่รู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน โดยมากแล้วพบว่ามีความสนใจค่อนข้างไปทางการศึกษา และเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างมากกว่าการเที่ยวเพื่อความสนุกเพียงอย่างเดียว ซึ่งคุณสมบัติของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีดังนี้ (ธฤชวรรณ มาตกุล, 2556)

- (1) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ที่จะสร้างความสัมพันธ์ มีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนท้องถิ่น
- (2) เป็นผู้ที่ไม่เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนและระบบนิเวศในชุมชนท้องถิ่น
- (3) เป็นผู้มีความประทับใจ ตื่นเต้นและซาบซึ้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (4) เป็นผู้มีอาชีพมั่นคง มีความต้องการความปลอดภัยต่อการเดินทาง ต้องการที่พักสะอาด ต้องการอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

(5) เป็นผู้มีจิตสำนึกต่อการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

โดยพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับประเภทของนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ตามแรงจูงใจในการท่องเที่ยว ได้ดังนี้ (Bob Mckercher and Hilary du Cros , 2002) (ภาพที่ 2.24)

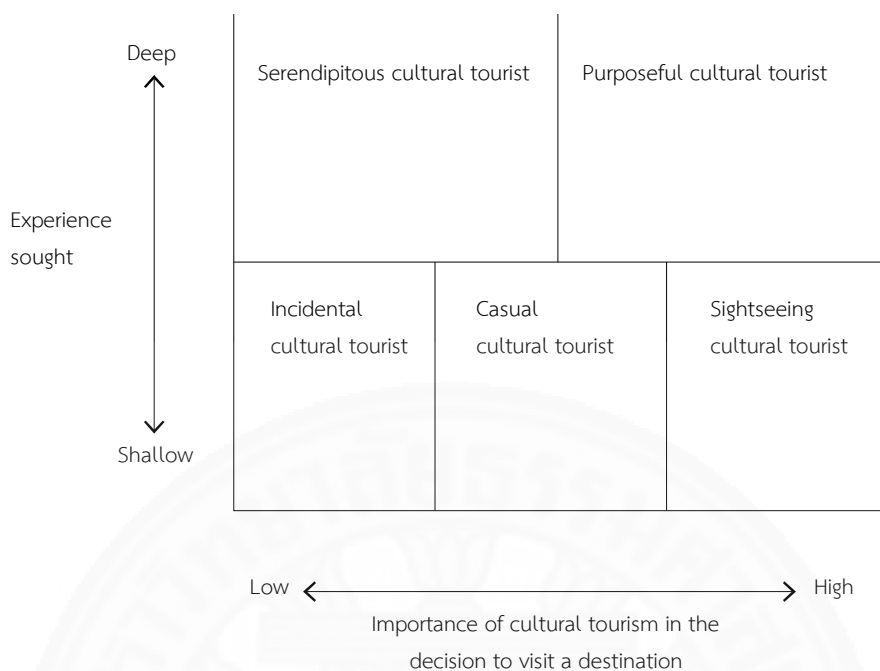
(1) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทเจาะจง (The purposeful cultural tourist) ซึ่งนักท่องเที่ยวประเภทนี้มีแรงจูงใจในการไปเยี่ยมชมและมีความต้องการประสบการณ์ทางวัฒนธรรมในเชิงลึก

(2) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทเที่ยวชม (The sightseeing cultural tourist) ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวประเภทที่มีแรงจูงใจในการไปเยี่ยมชมแต่มีความต้องการประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่น้อยกว่าประเภทแรก

(3) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทไม่เจาะจง (The serendipitous cultural tourist) ซึ่งนักท่องเที่ยวประเภทที่มาท่องเที่ยวโดยบังเอิญแต่เมื่อได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนแล้วได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมเชิงลึกกลับมา

(4) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทครึ่งคราว (The casual cultural tourist) ซึ่งนักท่องเที่ยวประเภทนี้เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวโดยที่ไม่มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมน้อยมากและได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมกลับไปน้อย

(5) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทบังเอิญ (The incident cultural tourist) ซึ่งนักท่องเที่ยวประเภทที่มาท่องเที่ยวโดยบังเอิญแต่เมื่อได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนแล้วได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมน้อยกลับมา

ภาพที่ 2.24 แสดงไดอะแกรมอธิบายประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. จาก *Cultural Tourism The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, Bob Mckercher, and Hilary du Cros, 2002, New York: The Haworth Press, Inc.

การแบ่งประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภทของ Bob Mckercher และ Hilary Du Cros (2002) ดังกล่าว สอดคล้องกับกาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ (2555) ซึ่งได้อ้างถึง Bywater (1993) เกี่ยวกับการแบ่งประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแรงจูงใจในการท่องเที่ยวได้อีก เป็น 3 ประเภท ได้ดังนี้

(1) นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษา วัฒนธรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอาศัยในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาสั้น

(2) นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกดึงดูดใจด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก หรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อรูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวสั้นกว่าประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะกลับมาเยือนสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้ง

(3) นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

นอกจากนี้การแบ่งประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังสามารถแบ่งได้ตามกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจได้ ซึ่งอธิบายได้จากตารางที่ 2.3 ดังนี้

ตารางที่ 2.3

แสดงความสัมพันธ์ของประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับสถานที่และกิจกรรมที่น่าสนใจ

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่น่าสนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง บ้านโบราณ แหล่งโบราณคดี
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	โรงละคร การแสดงคอนเสิร์ต เทศกาล ประเพณี
นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist)	ถ่ายภาพ วาดภาพ ทำอาหาร หัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist)	แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist)	การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม ภูมิทัศน์
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist)	ชาวเขา เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย (Popular Cultural Tourist)	สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต งานกีฬา

หมายเหตุ. จาก กาญจนา แสงลิมสุวรรณ, 2555

จากการทบทวนวรรณกรรม เกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ว่าเป็นผู้ที่มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรหาประสบการณ์ใหม่ อยากรแลกเปลี่ยนและอยากรเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งไม่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ทำให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นนักท่องเที่ยวซึ่งใช้เวลากับการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่นมากกว่าจะไปเที่ยวสนุกอย่างเดียว ซึ่งนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาขุนแสนเป็นนักท่องเที่ยวประเภทเชิงสร้างสรรค์และประเภทวัฒนธรรมชนบท ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชน โดยผู้วิจัยจะนำพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในการเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไปในบทที่ 5

2.3.3 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ

ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) หมายถึง ระดับความสามารถสูงสุดในการเจริญเติบโตหรือการทนต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง โดยที่สิ่งแวดล้อมยังสามารถอยู่หรือดำเนินอยู่ได้อย่างปกติและปราศจากผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสุขภาพพลานามัย สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมนั้น ซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วย หากเกินกว่านี้ สิ่งแวดล้อมจะได้รับผลกระทบกระเทือนและอาจถูกทำลายลงจนไม่อาจฟื้นกลับสู่สภาพเดิมได้อีก (ธีรยุทธ กำศิริพิมาน, 2553 อ้างถึง Schneider, 1978) นอกจากนี้ขีดความสามารถในการรองรับยังหมายถึง ขีดจำกัดของการเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมหนึ่ง โดยพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถคงอยู่หรือดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติ โดยปราศจากผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหาย

สำหรับการท่องเที่ยว หากมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวมากเกินไปเกินขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับได้ จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้แก่ การขาดแคลนที่พัก น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะล้น สภาพแวดล้อมถูกทำลาย จนนักท่องเที่ยวรับสภาพนั้นๆไม่ได้ ในที่สุดก็จะกลายเป็นการทำลายทรัพยากรและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไปในที่สุด ดังนั้นก่อนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งในการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ สามารถพิจารณาตามหลักได้ดังนี้ (ศากร อนุกุล, 2551)

(1) ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพ เป็นปัจจัยที่ควรคำนึงโดยเฉพาะในเขตพื้นที่บริการ ซึ่งความสามารถในการรองรับด้านกายภาพมีความเป็นรูปธรรมโดยมีความเกี่ยวข้องกับจำนวนสูงสุดของหน่วยการใช้ ณ เวลานั้นๆ เช่น คน รถ และเรือ เป็นต้น ที่สามารถเข้าไปในพื้นที่นั้นได้มากที่สุด ในการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับด้วยกายภาพจะคำนวณจากประโยชน์สูงสุดในปัจจุบัน โดยสามารถคำนวณได้ดังนี้

ขีดจำกัดในการรองรับได้ด้านกายภาพ (PCC) /วัน = พื้นที่ (ตารางเมตร) x จำนวนคนต่อตารางเมตร x จำนวนรอบต่อวัน

โดยความสามารถที่จะรองรับได้ด้านกายภาพนี้จะแปรผันตามระยะเวลาที่ใช้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น

ความสามารถสูงสุด = จำนวนผู้ใช้งานสูงสุด ณ ช่วงเวลานั้นต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ ณ ช่วงเวลานั้น

ความสามารถรองรับได้/วัน = จำนวนผู้ใช้งานสูงสุด x จำนวนรอบ

เกณฑ์ในการพิจารณาระดับการใช้ประโยชน์ปัจจุบันเทียบกับระดับขีดความสามารถในการรองรับได้ จำแนกออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ระดับที่ไม่มีผลกระทบ/ผลกระทบต่ำ มีปริมาณการใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50 %
2. ระดับผลกระทบปานกลาง มีปริมาณการใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50 %-80%
3. ระดับผลกระทบสูง มีปริมาณการใช้ประโยชน์น้อยกว่า 81 %-100%
4. ระดับผลกระทบรุนแรง มีปริมาณการใช้ประโยชน์มากกว่า 100%

โดยเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นจะต้องนำมาเปรียบเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวปัจจุบันทั้งช่วงวันหยุดในฤดูกาลท่องเที่ยว และช่วงวันธรรมดา เพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งนันทนาการ

(2) ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านชีวภาพ (Ecological Carrying Capacity) หรือสามารถเรียกได้อีกอย่างว่าขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านชีวกายภาพ (Biophysical Carrying Capacity) ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึงระดับของกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถรองรับได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับขีดความสามารถด้านนี้ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หรือพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติที่มีความเปราะบางและต้องการคงสภาพเดิมไว้ ทั้งนี้การบ่งชี้จำเป็นต้องอาศัยการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม) และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและระยะเวลาในการศึกษา

(3) ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านสังคม (Social Carrying Capacity) เป็นองค์ประกอบส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้และความรู้สึกของนักท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงจำนวนสูงสุดของนักท่องเที่ยวที่จะมีได้ในสถานที่นั้น โดยที่ยังคงสามารถรักษาประสบการณ์นันทนาการที่มีคุณภาพและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวได้ หรือเป็นระดับที่ความสนุกสนานของนักท่องเที่ยวเริ่มจางหายไป ซึ่งขีดความสามารถชนิดนี้สามารถให้ชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มนักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมากำหนดเกณฑ์เฉพาะของพื้นที่ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะชุมชนและกลุ่มนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสามารถนำมาปรับใช้กับการทำโปรแกรมในการออกแบบ โดยจะเน้นไปที่การกำหนดขีดจำกัดด้านกายภาพเนื่องจากเป็นข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแนวทางออกแบบโดยตรง ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในส่วนของบทที่ 5 ต่อไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับจินตภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจินตภาพ (Image) และทฤษฎีจิตภาพของเมือง (The Image of the City) เพื่อศึกษาการรับรู้ของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม ทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และนำไปออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรไทยวนภาคตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับอาหารในชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

2.4.1 ความหมายของจินตภาพ

จินตภาพ หมายถึง ภาพซึ่งเกิดจากความนึกคิดหรือคิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น (ราชบัณฑิตสถาน, 2542) ซึ่งภาพที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นภาพที่บุคคลนั้นๆรับรู้สภาพแวดล้อมโดยรอบและเกิดกระบวนการจดจำ (Cognitive Process) จนเกิดเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ขององค์ประกอบในสภาพแวดล้อม สร้างเป็นแผนที่ทางจิต (Mental Map) และท้ายสุดจึงเกิดเป็นจินตภาพ (สาวิตรี นุกูล, 2554 อ้างถึง วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2541) หรืออาจสรุปได้ว่าการศึกษากจินตภาพคือการแปลงสิ่งที่อยู่ในจิตสำนึกซึ่งเป็นนามธรรมออกมาให้กลายเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kevin Lynch (1960) ซึ่งได้พยายามจะศึกษาการรับรู้ของบุคคลซึ่งเป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมในรูปแบบกายภาพของเมือง โดยการใช้จินตภาพของบุคคลที่มีความสอดคล้องกันหลายคนและสรุปออกมาเป็นจินตภาพสาธารณะ (Public Image) ในการศึกษาของลินช์มีสมมุติฐานว่า จินตภาพของเมืองที่บุคคลมีอยู่นั้น มีความคล้ายคลึงกัน แต่บุคคลต่างมีประสบการณ์ และรับรู้ถึงคุณค่าแตกต่างกัน ดังนั้นการเกิดจินตภาพสาธารณะจะเป็นจินตภาพของสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญและชัดเจน (วิมลสิทธิ์ หรยางกูรและคณะ, 2554)

ผู้วิจัยได้นำกระบวนการเกิดจินตภาพของบุคคลคือ การจดจำ การรับรู้สภาพแวดล้อม เพื่อนำไปออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลของคนในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลจินตภาพสาธารณะหรือจินตภาพของบุคคลที่มีความสอดคล้องกันที่เกี่ยวกับพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรไทยวนที่เกี่ยวข้องกับอาหารในชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้สภาพแวดล้อมของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป (ดูข้อ 2.6)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปสู่การหากระบวนการออกแบบอาคารที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยวน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม

กระบวนการออกแบบ หมายถึง กระบวนการทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ และผลผลิตที่เกิดขึ้นเป็นสภาพแวดล้อมกายภาพ ไม่เฉพาะแต่งานออกแบบ แต่รวมไปถึงงานในขั้นตอนก่อสร้าง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการออกแบบเป็นการรวมกระบวนการออกแบบ และกระบวนการแก้ปัญหาไว้ด้วยกัน และนำไปสู่การแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดผลในอนาคต ซึ่งคาดว่าจะดีกว่าเดิม โดยสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2558)

(1) ขั้นกำหนดปัญหา (Problem Identification) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นโครงการ ประกอบได้ด้วยการกำหนดขอบเขตปัญหา การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบ ซึ่งในขั้นตอนนี้เจ้าของโครงการมักมีส่วนในการกำหนดโจทย์และความต้องการซึ่งเป็นปัญหาเบื้องต้น ส่วนผู้ออกแบบจะมีหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตปัญหา เป้าหมาย และวัตถุประสงค์โครงการจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น การวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ การวิเคราะห์ผู้ใช้งาน การกำหนดพื้นที่ใช้สอย และการกำหนดขนาดของพื้นที่ใช้สอย เป็นต้น

(2) ขั้นตอนออกแบบ (Design) เป็นขั้นตอนในการออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาหรือโจทย์ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก และพัฒนาแบบให้มีความเหมาะสมและตอบโจทย์ได้ดีที่สุด โดยในขั้นตอนการออกแบบ ผู้ออกแบบสามารถแสดงแนวความคิดไปพร้อมกับการเสริมสร้างความคิดให้เจ้าของโครงการ โดยผ่านการออกแบบจากการพิจารณาข้อจำกัดความต้องการ หรือเงื่อนไขต่างๆที่ได้กำหนดไว้ในขั้นกำหนดปัญหา และเมื่อตัดสินใจได้อาจมีการปรึกษาร่วมกับเจ้าของโครงการและกลุ่มผู้ใช้งานเพื่อให้แบบถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

(3) ขั้นตอนดำเนินการ (Implementation) เป็นขั้นตอนในการจัดทำเอกสารงานก่อสร้าง (Construction Documentation) การดำเนินการก่อสร้าง และการบริหารการใช้งานอาคาร โดยผู้ออกแบบมีหน้าที่ประสานงานไปจนถึงการตรวจสอบงานก่อสร้างให้เป็นไปตามแบบและรายการ

(4) ขั้นประเมินหลังการเข้าอยู่ (Post-Occupancy Evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการออกแบบ เพื่อค้นหาว่ามีความสอดคล้องระหว่างสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น กับเป้าหมายโครงการและความต้องการของผู้ใช้งานมาน้อยเพียงใด เช่น ผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมชุมชน และความเห็นต่าง ๆ เป็นต้น

กระบวนการออกแบบ ที่ได้กล่าวในข้างต้นมีความสอดคล้องกับ Joseph Demkin (2002) ซึ่งได้อธิบายขั้นตอนในกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม ดังนี้

(1) ทำโปรแกรมอาคาร (Architectural Programming) เพื่อกำหนดจุดประสงค์ของอาคารโดยสามารถกำหนดได้จาก กฎหมายอาคาร ผู้ใช้งาน ความต้องการและพฤติกรรมของผู้ใช้งาน ซึ่งอาจได้มาจากการศึกษากิจกรรมของผู้ใช้งาน การสัมภาษณ์ผู้ใช้งานอาคาร และผู้ลงทุน เป็นต้น ในขั้นตอนการทำโปรแกรมนั้นจะรวมไปถึงการกำหนดพื้นที่ใช้สอย การคำนวณพื้นที่ใช้สอย และการกำหนดความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยให้สามารถตอบสนองต่อการใช้งานได้

(2) วิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ (Site Analysis) เพื่อศึกษาศักยภาพของที่ตั้งทั้งข้อดีและข้อเสีย และนำมาเป็นโจทย์ในการออกแบบอาคารลงไปในพื้นที่ ซึ่งการวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการสามารถวิเคราะห์ได้หลายปัจจัย เช่น กิจกรรม การใช้งานในพื้นที่ ลักษณะสภาพแวดล้อม ทิศทางแดดและลม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กฎหมาย และเศรษฐกิจ เป็นต้น

(3) พัฒนาแบบ (Design Development) เพื่อตอบโจทย์โดยการออกแบบอาคารให้ตอบสนองกับโปรแกรมของอาคารและที่ตั้งของโครงการ

จากการศึกษากระบวนการออกแบบดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยเน้นไปที่ การทำโปรแกรมอาคาร ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์บริบท การวิเคราะห์ผู้ใช้งาน การกำหนดพื้นที่ใช้สอยอาคาร และการพัฒนาแบบไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมด้านอาคารของชุมชนไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสนจังหวัดราชบุรี

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม

Kevin Lynch (1960) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจินตภาพสาธารณะของเมือง 3 เมืองได้แก่ บอสตัน เจอร์ซีย์ซิตี และลอสแอนเจลิส ซึ่งลินซ์ให้ความสำคัญกับระบบของเมืองที่ลินซ์เรียกรวมกันว่า “Image” ซึ่งมีอยู่ 3 ประการคือ เอกลักษณ์ (Identity) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นเมืองที่มีเอกภาพ โครงสร้าง (Structure) หมายถึงความสัมพันธ์ทางกายภาพต่างๆที่มีต่อกัน และความหมาย (Meaning) หมายถึง ความหมายด้านการใช้สอย หรือความหมายทางด้านอารมณ์ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูรและคณะ, 2554) โดยลินซ์เลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูลขนาด 2.5 กิโลเมตร x 4 กิโลเมตรในเมืองทั้งสามเมืองเพื่อเก็บข้อมูล ซึ่งลินซ์เลือกใช้วิธีการเลือกกลุ่มประชากรผู้อาศัยอยู่ใน

เมืองทั้งสามเมือง โดยมีเกณฑ์ในการเลือกประชากรคือต้องเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลานาน จำนวน 30 คนจากเมืองบอสตัน 15คนจากเมืองเจอร์ซีย์ซิตีและ15คนจากเมืองลอสแอนเจลิส จากนั้นให้กลุ่มประชากรวาดแผนที่ของเมืองและองค์ประกอบอย่างคร่าวๆพร้อมระบุ

ข้อมูลทางกายภาพที่มองเห็นได้ ประกอบกับการให้กลุ่มตัวอย่างอธิบายคุณลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งขององค์ประกอบ ตลอดจนความรู้สึก ความสัมพันธ์ที่มีต่อองค์ประกอบนั้นๆ ด้วยการทำการสัมภาษณ์โดยสร้างชุดคำถามที่ถามถึงสถานที่ต่างๆ และกิจกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่น สถานที่ใดคือสถานที่ที่นึกถึงเป็นอย่างแรกเมื่อเข้ามาในพื้นที่ สถานที่ใดของเมืองที่มีความสำคัญในการบ่งบอกทิศทาง อธิบายลำดับสิ่งที่เป็น เป็นต้น เพื่อเก็บข้อมูลหาความทรงจำที่ชัดเจนที่สุด แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผ่านแผนที่โดยใช้องค์ประกอบทางกายภาพที่ถูกกล่าวถึงที่มีผลความถี่ร้อยละ 12.5 หรือ 12.5% ขึ้นไปโดยแบ่งองค์ประกอบจินตภาพของเมืองออกเป็น 5 ประเภทคือ เส้นทาง (Paths) เส้นขอบ (Edges) ย่าน (Districts) ชุมทาง (Nodes) และภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของเมืองทั้งสาม พบว่าเมืองที่มีความเป็นระเบียบและมีองค์ประกอบที่ชัดเจนจะทำให้เกิดการจดจำสภาพแวดล้อมและเกิดการสร้างจินตภาพได้ดีกว่าเมืองที่ไม่มีความเป็นระเบียบ

สาวิตรี นกุล (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้จินตภาพสาธารณะเพื่อการพัฒนาคุณภาพของเมือง กรณีถนนราชดำเนิน จังหวัดเชียงใหม่ โดยการทำงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาคุณลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการรับรู้ของผู้ใช้งานในพื้นที่ และนำมาวิเคราะห์เสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพถนนราชดำเนิน จังหวัดเชียงใหม่บนพื้นฐานความทรงจำและความพอใจของผู้ใช้งานในพื้นที่ โดยเสนอเป็นเชิงนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ที่ร่วมกับภาครัฐ สำหรับการเก็บข้อมูลนั้นสาวิตรี นกุลได้ทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ที่มีประสบการณ์ใช้พื้นที่ถนนราชดำเนินจากการอยู่อาศัยหรือทำงานไม่น้อยกว่า 2 ปี และใช้วิธีการให้กลุ่มตัวอย่างเขียนแผนที่ถนนราชดำเนินในกระดาษ A4 ประกอบกับการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูลทางกายภาพที่เป็นที่รับรู้และจดจำโดยการให้กลุ่มตัวอย่างอธิบายถึงคุณลักษณะทางกายภาพองค์ประกอบต่างๆและสภาพแวดล้อมที่กลุ่มตัวอย่างวาดลงบนแผนที่ และวิเคราะห์โดยการหาองค์ประกอบที่มีความถี่ในการกล่าวถึงร้อยละ 25 ขึ้นไป และสามารถอธิบายได้ถึงคุณลักษณะทางกายภาพขององค์ประกอบที่สามารถรับรู้และจดจำได้ โดยสาวิตรีได้ทำการทดสอบทำการศึกษานำร่องและมีข้อสังเกตและข้อบกพร่องที่พบจากการศึกษาคือ

- 1) กลุ่มประชากรมักเกิดความสับสนถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของราชดำเนิน
- 2) การเติมองค์ประกอบลงบนแผนที่สร้างความสับสนให้กับกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากเส้นทางหรือถนนบางเส้นไม่ได้ถูกรับรู้และจดจำ
- 3) องค์ประกอบบางอย่างที่ปรากฏอยู่ในแผนที่เป็นองค์ประกอบที่ถูกจดจำผ่านหน้าที่ใช้สอย เมื่อทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถอธิบายคุณลักษณะทางกายภาพได้อย่างชัดเจน
- 4) การรวบรวมข้อมูลผลการจดจำองค์ประกอบ มีความสับสนในการจัดเก็บข้อมูลและทำให้เกิดความสับสนระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อบกพร่องที่พบจากการศึกษา สาวิตรีได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงเครื่องมือ
คือ

- 1) ก่อนทดสอบควรมีการอธิบายขอบเขต ชื่อถนน และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ
- 2) ในขั้นตอนการทดสอบให้เขียนแผนที่อาจให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเขียนแผนที่เอง
อย่างอิสระบนกระดาษเปล่าเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างทำความเข้าใจในพื้นที่จากการจดจำของตนเอง
- 3) หลังจากทดสอบให้เขียนแผนที่ควรมีการสัมภาษณ์เพื่อช่วยในการขยายความ
องค์ประกอบที่ถูกจดจำได้ โดยให้ผู้ทำสอบดูรูปภาพขององค์ประกอบว่าเป็นองค์ประกอบใด อยู่ส่วน
ไหนของพื้นที่ และเหตุใดจึงจำองค์ประกอบในภาพได้
- 4) ควรตั้งชื่อรหัสองค์ประกอบต่างๆเพื่อความง่ายในการเข้าใจระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่ม
ตัวอย่าง และยังสามารถทำให้สะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

ชฎาภา ตงสาลี (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องการรับรู้ภาพลักษณ์ของอำเภอหัวหิน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการทำงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบหลักทางจินต
ภาพและภาพลักษณ์ของอำเภอหัวหินในมุมมองของนักท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์สำหรับการวางแผน
และกำหนดนโยบายการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพโดยคงไว้ซึ่งภาพลักษณ์ของอำเภอหัวหิน
สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสำรวจแบบภาคสนามโดยใช้แผนที่ ประกอบกับแบบสอบถามแผน
ที่จินตภาพของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว 100 คนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป
สำหรับแบบสอบถามสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการสอบถามเกี่ยวกับ
ประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และความถี่ในการเดินทาง เป็นต้น
ส่วนที่สองเป็นการสอบถามเชิงจิตวิทยา ที่สอบถามเกี่ยวกับการรับรู้องค์ประกอบหลักของจินตภาพ
โดยให้กลุ่มตัวอย่างเติมชื่อสถานที่ที่เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างเมือง ในแผนที่ของอำเภอหัวหินที่
อยู่ในจินตภาพของกลุ่มตัวอย่างเอง ด้วยวิธีการไล่ลำดับภาพเมื่อนึกถึงหัวหินตั้งแต่สถานที่แรกจนถึง
สถานที่สุดท้ายที่อยู่ในความทรงจำ และส่วนที่สามเป็นการสำรวจในรูปแบบการสัมภาษณ์เพื่อเก็บ
ข้อมูลด้านความคิดเห็นและการรับรู้ภาพลักษณ์ของอำเภอหัวหินทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อนำมา
เสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่อำเภอหัวหินต่อไป

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์

อภิรักษ์ ธรรมเสนา (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์
ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน งานวิจัยนี้อภิรักษ์ ธรรมเสนาได้ทำการแบ่งการศึกษาออกเป็น 2
ส่วน คือการศึกษาความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เพื่อ
ศึกษาความหมายของ “ความเป็นยอง” ที่สร้างขึ้นโดยคนท้องถิ่นเมืองลำพูน โดยผู้วิจัยใช้วิธีศึกษา

เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และ ส่วนของการศึกษาเชิงทดลองเพื่อทำความเข้าใจถึงการรับรู้ความหมายของ “ความเป็นยอง” ที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน โดยผู้วิจัยใช้วิธีตั้งโจทย์ “เล่าเรื่องชุมชน” ให้กลุ่มเยาวชนของชุมชนผลิตสารคดีชุมชน เพื่อศึกษาว่า “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างผ่านสารคดีชุมชนของกลุ่มเยาวชนมีลักษณะอย่างไร

จากการทบทวนดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ เช่น วัฒนธรรมไทยยวนซึ่งรวมไปถึงการปลูกเรือนของชาวไทยยวนเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านนา ผู้วิจัยจึงสามารถศึกษาเรือนล้านนาประกอบกับเรือนไทยยวนในภูมิภาคอื่นเพื่อหาเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวนและนำไปเป็นแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตรทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปวัฒนธรรมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหาร 5 กระบวนการ คือ 1.การผลิตวัตถุดิบ 2.การเก็บวัตถุดิบ 3.การแปรรูปวัตถุดิบ 4.การทำอาหาร และ 5.การรับประทานอาหาร ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำกระบวนการทางด้านอาหารดังกล่าวไปกำหนดขอบเขตในการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ได้ จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยสามารถสรุปพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้คือ เป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจในวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวันโดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง และสามารถสรุปการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในเชิงกายภาพคือ ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนรอบที่ชุมชนสามารถรองรับได้เพื่อนำไปประกอบการจัดทำโปรแกรมการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับจินตภาพ ผู้วิจัยได้นำกระบวนการเกิดจินตภาพของบุคคลคือ การจดจำและการรับรู้สภาพแวดล้อม ไปออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลชุมชนต่อไป จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม ผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก คือ ขั้นตอนการจัดทำโปรแกรมอาคารซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์ที่ตั้ง การกำหนดผู้ใช้งานอาคาร การกำหนดพื้นที่ใช้สอยอาคาร และการกำหนดขนาดอาคาร เป็นต้น และขั้นตอนการพัฒนาแบบเพื่อให้อาคารตอบสนองกับโปรแกรมที่ได้กำหนดมา โดยผู้วิจัยสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป และจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ปัจจัยในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนที่จินตภาพคือ ควรเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 30 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะซ้ำโดยที่กลุ่มตัวอย่างต้องมีประสบการณ์ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5 ปี และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ที่ร้อยละ

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

3.1 ประเภทของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีเก็บข้อมูลจากการวาดแผนที่จินตภาพ (Cognitive Mapping) การถ่ายภาพ และการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน เช่น ตำแหน่งของพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพที่เป็นที่รับรู้และจดจำ และสาเหตุที่พื้นที่เป็นที่รับรู้และจดจำ เป็นต้น โดยเลือกกรณีศึกษา 1 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านนาขุนแสนจังหวัดราชบุรี เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน

3.2 วิธีการวิจัย

3.2.1 ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหารของชุมชนไทยยวน ซึ่งประกอบไปด้วยวัฒนธรรมไทยยวน วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทฤษฎีจินตภาพและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยยวน วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน และนำไปสู่การการออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลงานวิจัยไปจนถึงการเสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม

3.2.2 กำหนดขอบเขตการศึกษาโดย ศึกษาพื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 รูปแบบในชุมชน ได้แก่ การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหาร และศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน

3.2.3 รวบรวมข้อมูลในพื้นที่จากการให้กลุ่มตัวอย่างทำแผนที่จินตภาพ (Cognitive Mapping) ซึ่งจะนำไปสู่ตำแหน่งและรูปแบบพื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้กำหนดโจทย์ให้กลุ่มตัวอย่างเขียนตำแหน่ง พื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวนใน 5 ด้าน ได้แก่ การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหาร จากนั้นให้กลุ่มตัวอย่างทำการ

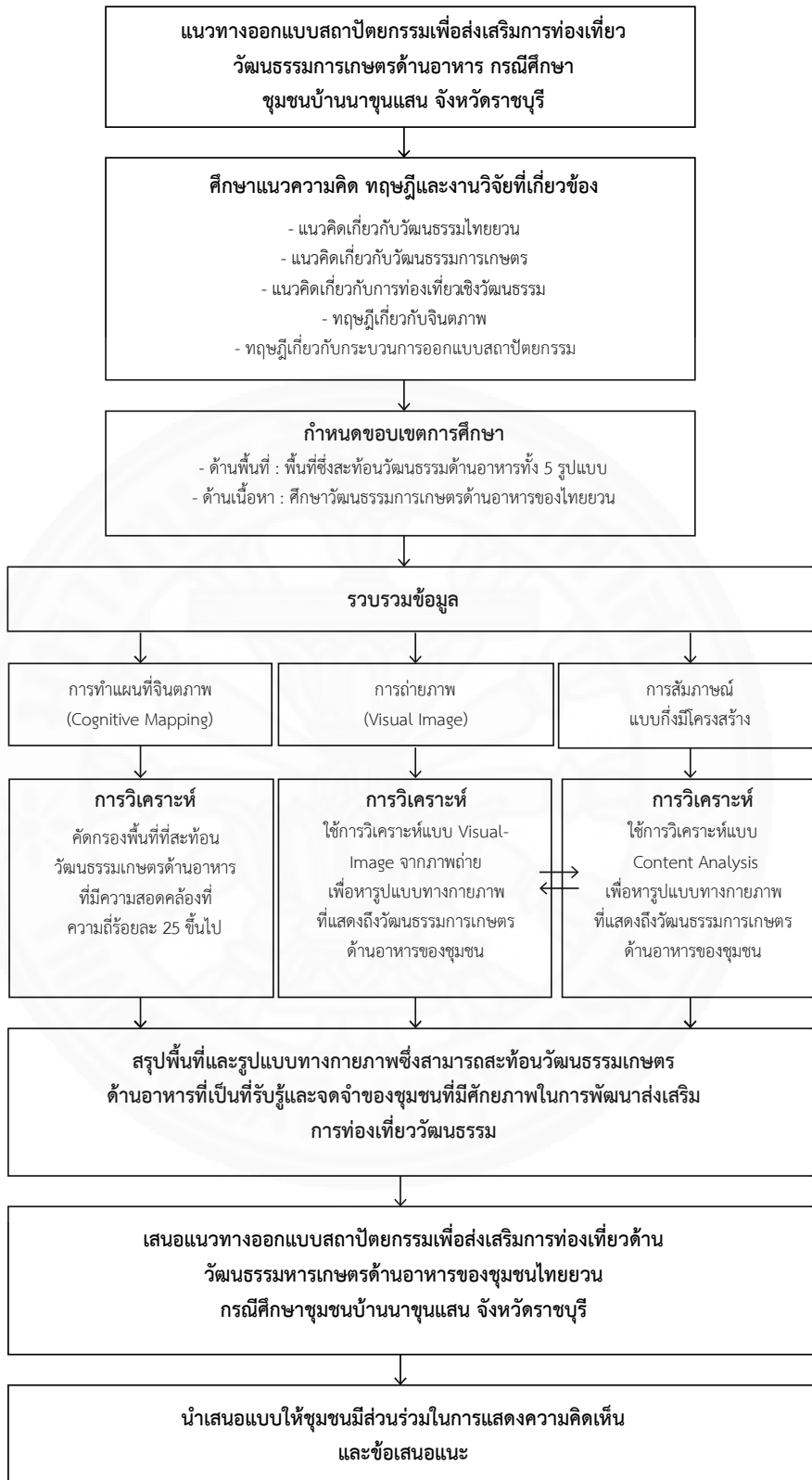
ถ่ายภาพสถานที่ในแต่ละสถานที่ที่ระบุลงไปในพื้นที่ในด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการทำอาหารในแต่ละด้าน และทำการสัมภาษณ์ถึงมีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลรูปแบบของกายภาพที่จดจำได้และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ

3.2.4 วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบพื้นที่ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยยวนที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ซึ่งรูปแบบพื้นที่ดังกล่าวจะต้องถูกกล่าวโดยกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 3 คน (ความถี่ร้อยละ 25 ขึ้นไป) เพื่อหาพื้นที่ที่มีศักยภาพทางด้านเอกลักษณ์วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวนในภาคตะวันตกประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลภาพถ่ายแบบ Visual Image คู่ขนานกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธี Content Analysis เพื่อหาคุณลักษณะทางกายภาพที่แสดงถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนที่เป็นที่รับรู้และจดจำ

3.2.5 เลือกพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพในการออกแบบและเป็นที่น่าจดจำของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถแสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารไทยยวนและมีศักยภาพในการพัฒนาในเชิงการท่องเที่ยววัฒนธรรม

3.2.6 เสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร ชุมชนไทยยวน กรณีชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

3.2.7 นำเสนอแบบให้ตัวแทนจากชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ภาพที่ 3.1 แสดงโครงสร้างวิธีการวิจัย

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการสำรวจข้อมูลรูปแบบพื้นที่ที่แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวนในภาคตะวันตก ใช้การสุ่มตัวอย่างจากชาวบ้านในชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี ซึ่งต้องมีถิ่นกำเนิดหรืออยู่อาศัยในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 5 ปี เนื่องจากประสบการณ์ในพื้นที่เป็นปัจจัยหลักในการรับรู้และจดจำ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกจะเป็นกลุ่มชาวบ้านทั่วไปและกลุ่มผู้นำของชุมชนซึ่งมีประสบการณ์ด้านเกษตรกรรม ในการสุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowballing Sampling) จำนวน 30 คน ซึ่งจะเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ในด้านการทำเกษตรด้านอาหารแบบไทยยวน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพที่แสดงถึงการทำเกษตรแบบไทยยวน

3.4 การเก็บข้อมูล

3.4.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนทั้งหมด 3 ขั้นตอน (ภาพที่ 3.2) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยกำหนดโจทย์ให้กลุ่มตัวอย่างเขียนตำแหน่ง พื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวนภาคตะวันตก ใน 5 ด้าน ได้แก่การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหาร โดยการทำแบบสอบถามวาดภาพแผนที่ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร

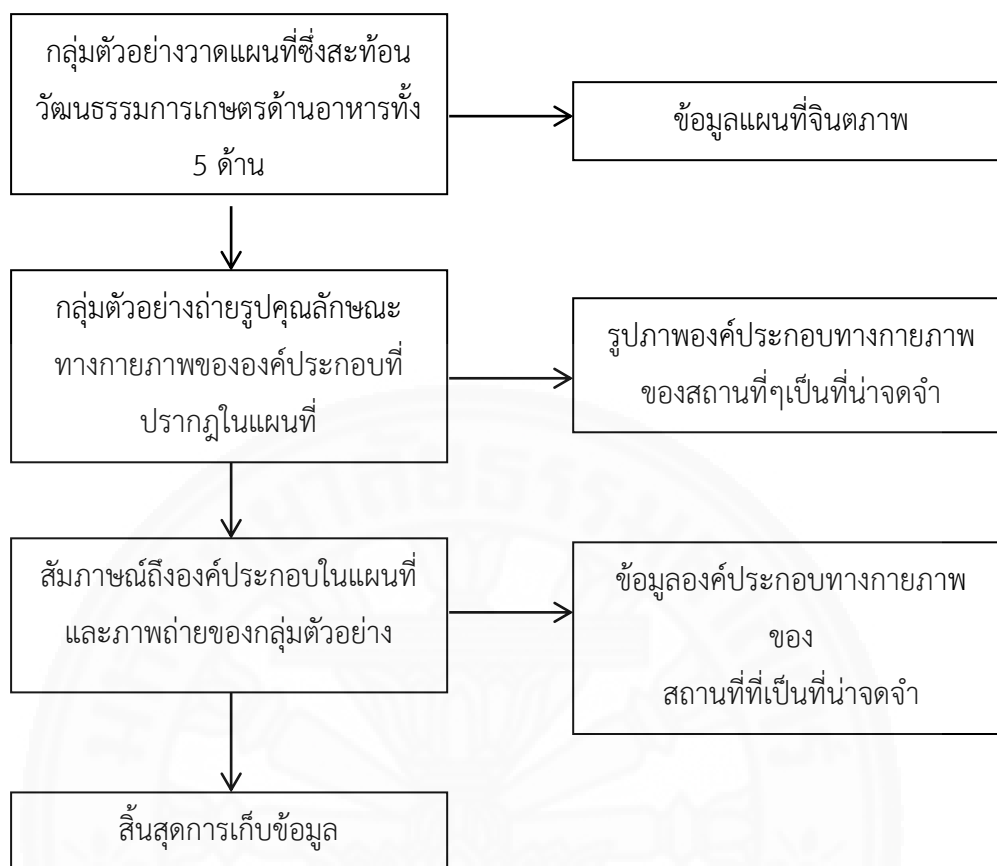
ผลที่ได้ แผนที่จินตภาพปัจเจกของกลุ่มประชากร

ขั้นตอนที่ 2 ให้กลุ่มตัวอย่างถ่ายภาพสถานที่ที่วาดลงไปในพื้นที่ปรากฏในแผนที่จินตภาพของปัจเจกบุคคล

ผลที่ได้ รูปภาพองค์ประกอบทางกายภาพของสถานที่ๆเป็นที่น่าจดจำ ที่สามารถนำไปเสนอในแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมได้

ขั้นตอนที่ 3 ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับองค์ประกอบนั้นๆที่ปรากฏอยู่ในแผนที่จินตภาพและภาพถ่ายของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้องค์ประกอบนั้นๆถูกรับรู้และจดจำและมีการจดจำรูปแบบพื้นที่ทางกายภาพได้อย่างไรบ้าง

ผลที่ได้ องค์ประกอบทางกายภาพของสถานที่ๆเป็นที่น่าจดจำ ที่สามารถนำไปเสนอในแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมได้

ภาพที่ 3.2 แสดงโครงสร้างการเก็บข้อมูล

3.4.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ศึกษา จากการทบทวน แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 วิเคราะห์ข้อมูลแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความถี่ที่ร้อยละ 25 เพื่อหาความสอดคล้องของพื้นที่ที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน และเป็นที่น่ารับรู้และจดจำของกลุ่มตัวอย่าง

3.5.2 วิเคราะห์ข้อมูลรูปถ่ายโดยการใช่วิธี Visual Image เพื่อหาคุณลักษณะที่น่าจดจำของพื้นที่ที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่าง

3.5.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการใช้วิธี Content Analysis เพื่อหาคุณลักษณะที่น่าจดจำของพื้นที่ที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่าง

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.6.1 แบบสอบถามแบบกึ่งมีโครงสร้างโดยใช้กระดาษเปล่าขนาด A4 เพื่อทำการทดสอบให้กลุ่มตัวอย่างเขียนแผนที่จินตภาพพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร 5 ด้านคือ การผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหารของชุมชนไทยยวน พร้อมกระดานรองเขียน

3.6.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลจากการเล่าเรื่องราวและสาเหตุที่ทำให้เกิดการรับรู้และจดจำรูปแบบพื้นที่นั้นๆได้

3.6.3 อุปกรณ์บันทึกเสียงและจดบันทึก

3.6.4 กล้องถ่ายภาพ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้เลือกใช้ทฤษฎีจินตภาพของลินซ์เป็นแนวคิดหลักในการเก็บข้อมูลเพื่อหารูปแบบพื้นที่ที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหารของชุมชนไทยยวน ภาคตะวันตกที่เป็นที่รับรู้และจดจำของคนในชุมชน กรณีศึกษา ณ บ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowballing Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลจินตภาพของกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่หรือประสบการณ์ในพื้นที่อย่างต่ำ 5 ปี จำนวน 30 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะซ้ำ ผ่านการเขียนแผนที่ประกอบกับการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล จากการทบทวนงานวิจัยของสาวิตรี (2554) ซึ่งได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงเครื่องมือคือควรมีการใช้รูปภาพประกอบใน

การศึกษารายละเอียดทางกายภาพและเรื่องราวที่บุคคลจดจำ ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การถ่ายภาพของบุคคลเพื่อประกอบกับการวาดแผนที่จินตภาพ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการจดจำของบุคคลต่อองค์ประกอบนั้นๆผ่านการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาคัดกรองเพื่อให้ได้องค์ประกอบที่เป็นจินตภาพที่มีความสอดคล้องกันเป็นจินตภาพสาธารณะ โดยใช้ความถี่จากการกล่าวถึงร้อยละ 25 ขึ้นไปซึ่งเป็นขั้นต่ำที่สอดคล้องกับลินซ์และสวิตรี ในการเลือกใช้อองค์ประกอบของเมืองเพื่อนำไปวิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์หารูปแบบทางกายภาพที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับอาหารของชุมชนไทยยวนภาคตะวันตกที่เป็นที่รับรู้และจดจำของคนในชุมชน กรณีศึกษา ณ บ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้เลือกองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงอย่างน้อย 3 คนเป็นเกณฑ์ในการคัดกรองรูปแบบทางกายภาพเพื่อจำแนกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ จากการใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยรูปแบบทางกายภาพของสถาปัตยกรรมและรูปแบบทางกายภาพของบริบทแวดล้อมในการจำแนก และสรุปเป็นรูปแบบทางกายภาพที่เป็นที่จดจำและอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบทางกายภาพกับสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ในการเสนอแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน โดยเลือกกรณีศึกษา ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

- 4.1 ข้อมูลชุมชนบ้านนาขุนแสน
 - 4.1.1 ประวัติความเป็นมา
 - 4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ
 - 4.1.3 การประกอบอาชีพ
- 4.2 สรุปพื้นที่วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน
 - 4.2.1 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญ
 - 4.2.1.1 พื้นที่สาธารณะ (Public Collective Level)
 - (1) พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี
 - 4.2.1.2 พื้นที่ปรับเปลี่ยน (Adaptable Household Level)
 - (1) บ้านป่ากอบกัญ
 - (2) บ้านอบต. (ทำบัวลอย)
 - 4.2.1.3 พื้นที่ครัวเรือน (Household Level)
 - (1) โรงเพาะเห็ดครบวงจร
 - (2) ร้านขายกล้วยฉาบ
 - 4.2.2 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างไม่มีนัยสำคัญ
- 4.3 สรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน

บทที่ 4 นี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกคือข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านนาขุนแสน ซึ่งผู้วิจัยเลือกมาเป็นกรณีศึกษา และการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคนในพื้นที่จำนวน 20 คน ซึ่งแม้ว่าในบทที่ 3 จะวางแผนไว้ว่าเก็บทั้งหมด 30 คน แต่เนื่องจากข้อมูลเริ่มมีความซ้ำและเพียงพอจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีช่วงอายุอยู่ที่ 48-60 ปี และประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ผู้วิจัยจึงตัดสินใจหยุดการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการใช้แผนที่จินตภาพเพื่อหาพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมใน บทที่ 2 ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลพื้นที่ดังกล่าวทั้งหมด 5 ด้าน คือ พื้นที่ด้านการผลิตวัตถุดิบ การเก็บวัตถุดิบ การเตรียมอาหาร การแปรรูปวัตถุดิบ และการรับประทานอาหารจากนั้นใช้รูปถ่ายและบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลด้านรูปแบบและองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งผลจากการเก็บข้อมูลจะนำมาวิเคราะห์เอกลักษณ์วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทางกายภาพของไทยวนจะนำไปสู่บทสรุปแนวทางการออกแบบแนวทางสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารต่อไป โดยหลังจากนี้ผู้วิจัยเลือกใช้รหัสแทนชื่อของกลุ่มตัวอย่างเป็น (P01-P20) ซึ่งสามารถดูรายละเอียดข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างได้ในภาคผนวก ง ส่วนรหัสพื้นที่ และวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 ด้าน มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1

แสดงรหัสแทนพื้นที่ และวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 ด้าน

รหัส	
พื้นที่	วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร
NKS01 พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	F01 ด้านการผลิตวัตถุดิบ
NKS02 โรงเพาะเห็ดครบวงจร	F02 ด้านการเก็บวัตถุดิบ
NKS03 บ้านป่ากอบกัญญา(ทำขนมจีนและปลุกส้มโอ)	F03 ด้านการเตรียมอาหาร
NKS04 ร้านขายกล้วยฉาบ	F04 ด้านการแปรรูปวัตถุดิบ
NKS05 บ้านอบต.(ทำบัวลอย)	F05 ด้านการรับประทานอาหาร
NKS06 บ่อปลา	
NKS07 บ้านกัญญา	
NKS08 สวนเกษตรปลอดสารพิษ	
NKS09 คอกหมู	
NKS10 คอกวัว	
NKS11 คอกแพะ	

ตารางที่ 4.1

แสดงรหัสแทนพื้นที่ และวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารทั้ง 5 ด้าน (ต่อ)

NKS12 บ้านกัญญา	
NKS13 บ้านชายแกง	
NKS14 โรงเห็ดกลุ่มสตรี	

4.1 ข้อมูลชุมชนบ้านนาขุนแสน

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี เป็นกรณีศึกษาในการทำแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยวน เนื่องจากชุมชนบ้านนาขุนแสนตั้งอยู่ในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเป็นทุนเดิม รวมถึงเป็นชุมชนที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในด้านวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่พร้อมจะนำเสนอให้นักท่องเที่ยว มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีนโยบายจะพัฒนาชุมชนในเชิงการท่องเที่ยว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) โดยผู้วิจัยขอกล่าวถึงข้อมูลโดยสังเขปของชุมชนบ้านนาขุนแสนในหัวข้อนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นกับกรณีศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อ 3 หัวข้อ ดังนี้

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนบ้านนาขุนแสน ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 261 ครัวเรือน โดยมีประชากรทั้งสิ้น 914 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) เป็นชุมชนไทยวนที่สืบทอดเชื้อสายไทยวนมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา โดยเริ่มตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้โปรดเกล้าให้เจ้าเมืองเชียงใหม่ย้ายประชาชนมาอยู่ที่จังหวัดราชบุรีตั้งแต่พ.ศ. 2435 แต่ก่อนชื่อชุมชนเดิมคือ “ท่าสะแก” แต่ต่อมาได้แยกหมู่บ้านออกเป็นหลายส่วน จนมาเป็นชุมชนบ้านนาขุนแสน (ชุมชนฝั่งซ้ายของแม่น้ำลำภาชี) ซึ่งที่มาของชื่อมาจากการที่มีทหารพม่าตั้งค่ายอยู่บริเวณชุมชน พอทหารพม้าย้ายกลับจึงเรียกว่า “วัดประชุมพลแสน” (พลทหารพม่ามาตั้งค่ายเป็นแสน) และจึงมาเป็นชุมชนบ้านนาขุนแสนในปัจจุบัน

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนบ้านนาขุนแสน มีพื้นที่ทั้งหมด 8,000 ไร่ โดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อคือทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านทุ่งศาลา หมู่ 2 และหมู่ 5 ตำบลป่าหวาย

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านบ่อ หมู่ 1 ตำบลสวนผึ้ง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำลำภาชีและทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านห้วยคลุ้ม ซึ่งสามารถเข้าถึงได้จากถนนเส้น 3087 และเส้น 4201

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านนาขุนแสนนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะบริเวณหุบเขา ริมแม่น้ำลำภาชี และห้วยคลุ้มนั้นมีดินที่ชุ่มชื้นจึงเหมาะแก่การทำสวนผักและผลไม้

4.1.3 การประกอบอาชีพ

เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ และเอื้ออำนวยกับการทำเกษตรกรรม ดังนั้นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพทำไร่ และทำสวนผลไม้ โดยผลไม้ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดีคือ “ส้มโอขาว” ซึ่งกลายเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป และมีตลาดรองรับ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มผลิตน้ำพริกขายเพื่อเป็นอาชีพเสริมจนปัจจุบันได้กลายเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตน้ำพริกชุมชนนาขุนแสน

4.2 สรุปผลพื้นที่วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน

จากการเก็บข้อมูลโดยการทำแบบทดสอบโดยใช้แผนที่จินตภาพ (Cognitive Mapping) ของกลุ่มตัวอย่าง 20 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถจดจำและอธิบายคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารในชุมชนได้ โดยการวาดแผนที่ของกลุ่มตัวอย่างจะเริ่มจะการวาดถนนเส้นหลัก ถนนในชุมชน วัด โรงเรียน บ้านของกลุ่มตัวอย่างตามลำดับ จากนั้นจึงระบุพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารลงไปบนแผนที่จินตภาพ โดยจากการเก็บข้อมูลพบว่าอายุ ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในพื้นที่มีผลต่อความสามารถในการจดจำพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกตัวอย่างแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่าง 3 คน จากทั้งหมด 20 คน โดยเลือกแผนที่จินตภาพของประชากรตัวอย่างคนที่ 1 5 และ 10 เพื่อเป็นตัวอย่างในการเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้และจดจำพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง จากอายุ ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในพื้นที่ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 P1 อายุ 48 ปี มีประสบการณ์ในพื้นที่ศึกษา 22 ปี ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน
อาชีพเกษตรกร

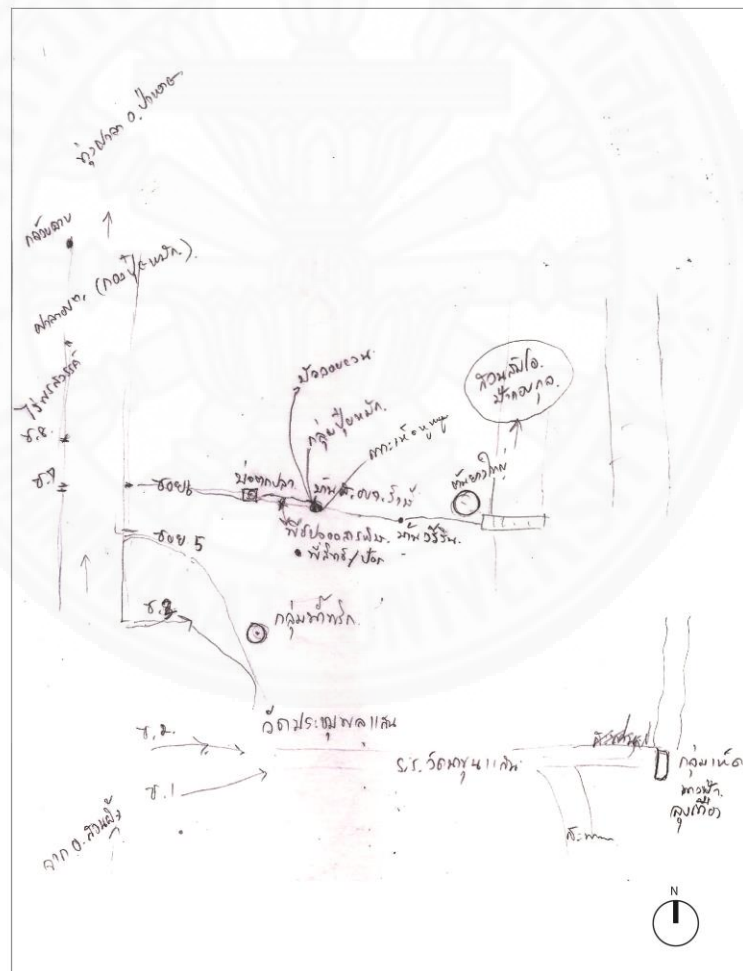
ภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P1

ภาพที่ 4.2 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P1

จากแผนที่จินตภาพที่ได้จากการทดสอบ พบว่า P1 ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านของชุมชนสามารถจดจำพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสนได้อย่างละเอียด และสามารถวาดได้อย่างรวดเร็ว โดยเริ่มวาดจากถนนเส้นหลักทางเข้าชุมชน วัด โรงเรียน บ้าน จากนั้นจึงเริ่มวาดพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร ทั้ง 5 ด้านลงไปบนแผนที่ โดยจะเริ่มจากบริเวณรอบๆบ้านของตัวเองก่อน จากนั้นค่อยๆวาดบริเวณอื่นๆออกไปรอบบริเวณบ้าน นอกจากนี้ประชากรตัวอย่างยังสามารถอธิบายคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ดังกล่าวได้ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อ 4.2.1

ตัวอย่างที่ 2 P5 อายุ 59 ปี มีประสบการณ์ในพื้นที่ศึกษา 5 ปี ตำแหน่งชาวบ้านอาชีพเกษตรกรและผู้อำนวยการโรงเรียนประถมบ้านนาขุนแสน

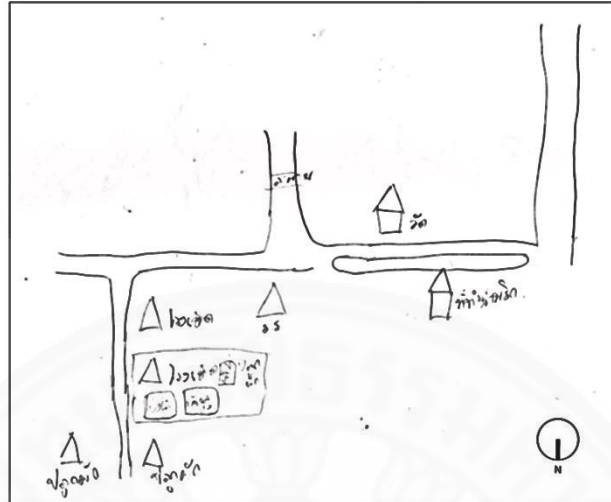
ภาพที่ 4.3 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P5

จากแผนที่จินตภาพที่ได้จากการทดสอบ พบว่า P5 ซึ่งเป็นชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรและผู้อำนวยการโรงเรียนประถมบ้านนาขุนแสนในชุมชน สามารถจดจำพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสนได้บางส่วน (ภาพที่ 4.4) แต่ไม่สามารถจำตำแหน่งและถนนในชุมชนได้แน่ชัด โดยเริ่มวาดจากถนนเส้นหลักทางเข้าชุมชน วัด โรงเรียน บ้าน จากนั้นจึงเริ่มวาดพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร ทั้ง 5 ด้านลงไปบนแผนที่เช่นเดียวกัน ซึ่งประชากรตัวอย่างสามารถอธิบายรายละเอียดคุณลักษณะทางกายของพื้นที่ดังกล่าวได้บางส่วน (ดูหัวข้อ 4.1.1)

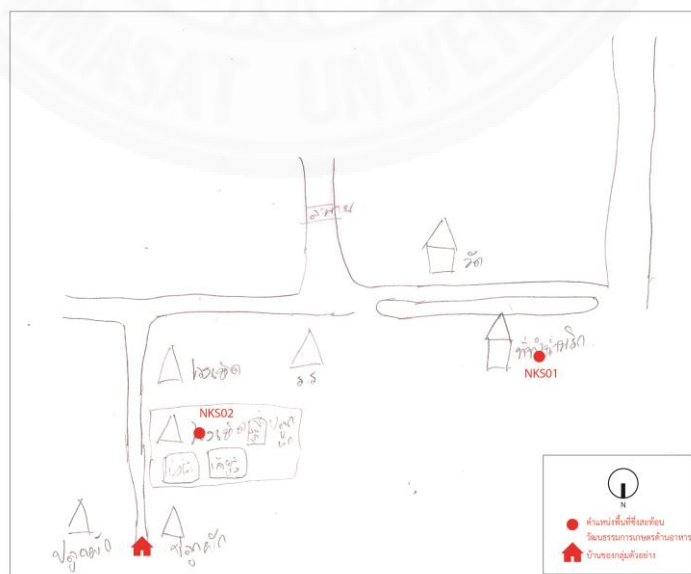
ภาพที่ 4.4 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P5

ตัวอย่างที่ 3 P10 อายุ 18 ปี มีประสบการณ์ในพื้นที่ศึกษา 18 ปี ตำแหน่งชาวบ้าน อาชีพเกษตรกรกรรมและนักเรียน

ภาพที่ 4.5 แสดงแผนที่จินตภาพจาก P 10

จากแผนที่จินตภาพที่ได้จากการทดสอบ พบว่า P10 ซึ่งเป็นชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรกรรมและนักเรียน สามารถจดจำพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสนได้ภายในบริเวณรอบบ้านที่อยู่เท่านั้น แต่สามารถจดจำพื้นที่บริเวณรอบบ้านได้โดยละเอียด (ภาพที่ 4.6) โดยเริ่มวาดจากถนนเส้นหลักทางเข้าชุมชน วัด โรงเรียน บ้าน จากนั้นจึงเริ่มวาดพื้นที่ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร ลงไปบนแผนที่เช่นเดียวกัน ซึ่งประชากรตัวอย่างสามารถอธิบายรายละเอียดคุณลักษณะทางกายของพื้นที่ดังกล่าวได้ (ดูหัวข้อ 4.1.1)

ภาพที่ 4.6 แสดงรายละเอียดการจดจำพื้นที่ของ P10

เมื่อได้ทำการรวบรวมและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 20 คนแล้ว พบว่ามีองค์ประกอบในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 5 แห่งที่มีความสอดคล้องกันที่ความถี่ร้อยละ 25 ขึ้นไป จากทั้งหมด 14 แห่งในชุมชนบ้านนาขุนแสน ซึ่งหากจินตภาพสาธารณะของเมืองมีความสอดคล้องกับจินตภาพของแต่ละบุคคลที่มีความสอดคล้องกันเป็นจำนวนมากตามทฤษฎีของเคลวิน ลินช์ (Kelvin Lynch) แล้ว พื้นที่ทั้ง 5 แห่งในข้างต้นสามารถเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยวน และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยวนได้ โดยพื้นที่ที่ถูกจดจำมากที่สุดคือ พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี ซึ่งมีความถี่เท่ากับร้อยละ 80 รองลงมาคือ โรงเพาะเห็ดครบวงจร บ้านป่ากอบกัญญ (ทำขนมจีนและปลุกส้มโอ) ร้านขายกล้วยฉาบ และบ้านอบต.(ทำบัวลอย) ตามลำดับ โดยพื้นที่กลุ่มตัวอย่างสามารถรับรู้และจดจำได้ที่มีความถี่น้อยกว่าร้อยละ 25 มีทั้งหมด 9 แห่ง (ดูตารางที่ 4.2) ตารางที่ 4.2

แสดงข้อมูลการจดจำพื้นที่การเกษตรด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด

ลำดับที่	รหัส	ชื่อสถานที่	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละ
1	NKS01	พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี	16	80
2	NKS02	โรงเพาะเห็ดครบวงจร	13	65
3	NKS03	บ้านป่ากอบกัญญ (ทำขนมจีนและปลุกส้มโอ)	9	45
4	NKS04	ร้านขายกล้วยฉาบ	6	30
5	NKS05	บ้านอบต. (ทำบัวลอย)	5	25
6	NKS06	บ่อปลา	3	15
7	NKS07	บ้านกัญญา	2	10
8	NKS08	สวนเกษตรปลอดสารพิษ	1	5
9	NKS09	คอกหมู	1	5
10	NKS10	คอกวัว	1	5
11	NKS11	คอกแพะ	1	5
12	NKS12	สวนมะนาว	1	5
13	NKS13	บ้านชายแกง	1	5
14	NKS14	โรงเห็ดกลุ่มสตรี	1	5

หมายเหตุ. สีส้มแสดงพื้นที่ที่สะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่ถูกจดจำได้จากแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่างที่มีความถี่ร้อยละ 25 ขึ้นไป

จากการรวบรวมและเก็บข้อมูลพื้นที่ในชุมชนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปพื้นที่ที่ชุมชนสามารถจดจำได้ทั้ง 5 แห่ง (ภาพที่ 4.7) จากนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีให้กลุ่มตัวอย่างถ่ายรูปพื้นที่ที่เป็นที่รับรู้และจดจำ จากนั้นสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและวิเคราะห์ผ่านรูปถ่ายและบทสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลรูปแบบและองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ในแต่ละแห่ง โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งประเภทพื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงเป็น 2 ประเภทคือพื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญ หรือมีความถี่มากกว่าร้อยละ 25 ขึ้นไป ซึ่งสามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ระดับคือ พื้นที่สาธารณะ (Public Collective Level) พื้นที่ปรับเปลี่ยน (Adaptable Household Level) และพื้นที่ครัวเรือน (Household Level) โดยแบ่งจากลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้งานในพื้นที่ และพื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างไม่มีนัยสำคัญ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสามารถสรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน (ดูหัวข้อ 4.3 หน้า 87)

ภาพที่ 4.7 แสดงพื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา

4.2.1 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญ

จากการเก็บข้อมูลโดยการวาดแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่าง 20 คน พบว่ามีพื้นที่ซึ่งถูกกล่าวถึงมากกว่าร้อยละ 25 ขึ้นไป มีทั้งหมด 5 แห่ง คือ 1.พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี (NKS01) 2.โรงเพาะเห็ดครบวงจร (NKS02) 3.บ้านป่ากอบกัญญ (NKS03) 4.ร้านขายกล้วยฉาบ (NKS04) และ 5.บ้านอบต. (NKS05) ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็น 3 ระดับ โดยแบ่งจากลักษณะกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้งานในพื้นที่ ดังนี้

4.2.1.1 พื้นที่สาธารณะ (Public Collective Level)

(1) พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี (NKS01)

พื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านนาขุนแสนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่ถูกกล่าวถึงคือพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี (NKS01) ซึ่งตั้งอยู่ในซอยนาขุนแสนซอย 3 เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยการรวมตัวกันของผู้หญิงและคนชราในชุมชนบ้านนาขุนแสน เป็นพื้นที่ซึ่งรวมกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับอาหารทั้ง 5 ด้าน คือทั้งการผลิตวัตถุดิบ (F01) การเก็บวัตถุดิบ (F02) การเตรียมอาหาร (F03) การแปรรูปวัตถุดิบ (F04) และการรับประทานอาหาร (F05) ซึ่งจะมีการรวมตัวกันมาทำน้ำพริกในบริเวณนี้ทุกอาทิตย์หรือในวันที่มีการสั่งทำน้ำพริก P1 กล่าวคือ “ส่วนใหญ่จะทำน้ำพริกขาย กับน้ำพริกแกง เอามาทำเป็นรายได้ของกลุ่มสตรีคนชรา เป็นรายได้เสริมของเค้า” ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นยุ้งเก็บข้าวที่เก็บเกี่ยวมาได้จากท้องนา แต่ในปัจจุบันได้ถูกตัดแปลงกลายเป็นพื้นที่ทำอาหารของกลุ่มน้ำพริกสตรีชุมชนบ้านนาขุนแสนไปแล้ว โดยภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ เช่น กิจกรรมการทำน้ำพริก ยุ้งข้าวโบราณ องค์กรประกอบของอาคาร พื้นที่เปิดโล่งหน้าอาคารและป้ายชื่อกลุ่มน้ำพริก เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3

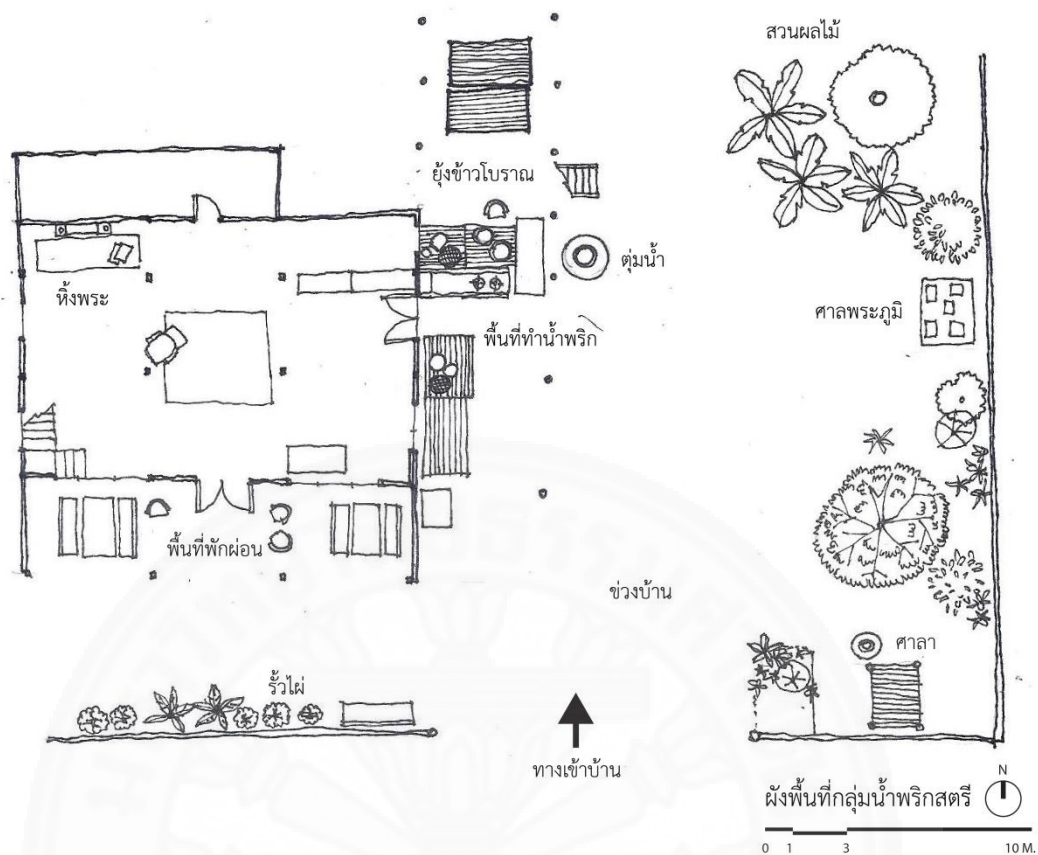
แสดงตัวอย่างข้อมูลคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของกลุ่มน้ำพริกสตรี

ลำดับที่	รหัส	ชื่อสถานที่	ภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำ	ประเภท
1	NKS01	กลุ่มน้ำพริกสตรี	 <p>ยุงข้าวโบราณ</p> <p>โครงสร้างยุงข้าวโบราณ</p> <p>พื้นที่เปิดโล่งหน้าอาคาร</p> <p>ป้ายชื่อกลุ่มน้ำพริก</p>	พื้นที่ สาธารณะ

จากตารางที่ 4.3 เมื่อพิจารณาข้อมูลรูปแบบและองค์ประกอบทางกายภาพที่ได้จากการถ่ายภาพและการสัมภาษณ์ประกอบกับคุณลักษณะทางกายภาพที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตและบันทึกข้อมูลของผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคุณลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องกันของพื้นที่กลุ่มสตรีบ้านนาขุนแสน ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตามประเภทของคุณลักษณะทางกายภาพได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร

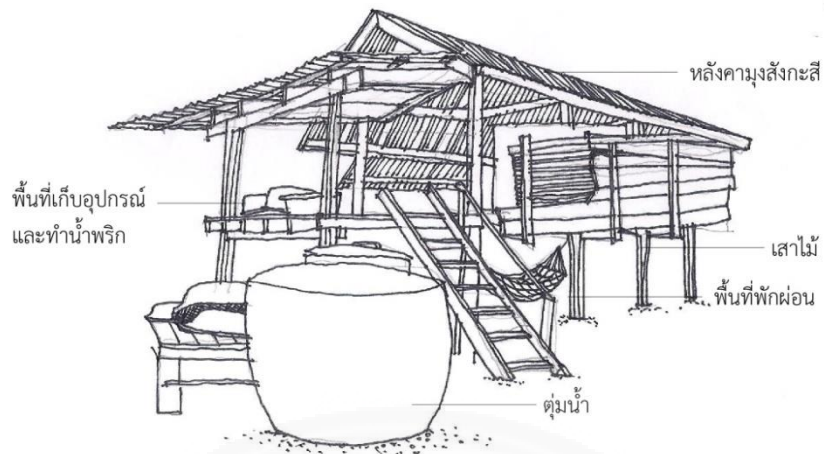
ภายในบริเวณพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีประกอบไปด้วยอาคารไม้ 2 ชั้น ยุงข้าวโบราณ ตุ่มน้ำ พื้นที่ทำน้ำพริก ช่างบ้าน สวนผักและผลไม้ ศาลพระภูมิ ศาลา และรั้วไม้ไผ่ (ดูภาพที่ 4.8) โดยมีการจัดวางอาคารหันทางทิศเหนือ-ใต้ตามความเชื่อของไทยยวนโบราณที่ได้กล่าวไว้ว่าการหันจั่วบ้านไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตกเป็นการอับมงคล ช่างบ้านพบ “ยุงข้าว” ซึ่งเป็นยุงข้าวที่มีอายุเก่าแก่ที่สามารถแสดงถึงองค์ประกอบของบ้านไทยยวนโบราณได้ มี “ตุ่มน้ำ” เพื่อให้ทำการและล้างทำความสะอาดก่อนขึ้นบ้าน บริเวณโดยรอบอาคารพบสวนผัก สวนผลไม้ และต้นไม้ที่ปลูกไม้ริม “รั้วไม้ไผ่” เพื่อให้ความร่มรื่นกับตัวอาคาร (ดูบทที่ 2) ในส่วนบริเวณด้านหน้าอาคารพบ “ชวงบ้าน” หรือลานบ้านที่มีความสะอาดเรียบร้อยซึ่งเป็นคุณลักษณะทางกายภาพของบ้านไทยยวน ซึ่งสอดคล้องกับ P17 ที่ได้อธิบายถึงลักษณะของบ้านไทยยวนไว้ว่า “ลานบ้านต้องมีความสะอาด เพราะแสดงถึงนิสัยของเจ้าของบ้าน สำหรับพื้นที่นี้ชวงบ้านก็ไว้สำหรับการเล่นอย่างวันสงกรานต์ก็จะมาแข่งๆรำๆกันที่นี่” นอกจากนี้ “ชวงบ้าน” ในบริเวณด้านหน้าอาคารแล้วยังพบ “ศาลพระภูมิ” ด้วยความเชื่อที่ว่าพระจะคุ้มครองให้ความร่มเย็นเป็นสุข

ภาพที่ 4.8 แสดงภาพลายเส้นผังพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี

2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

คุณลักษณะทางกายภาพที่เป็นที่น่าจดจำในด้านองค์ประกอบอาคารของพื้นที่กลุ่มน้ำพริกคือ องค์ประกอบของยุ้งข้าวโบราณ (ดูภาพที่ 4.9) คือโครงสร้างอาคารยุ้งข้าวซึ่งเป็นเสาไม้เข้าลิ้มแบบโบราณโดยไม่ใช่ตะปู (ดูภาพที่ 4.10) มีลักษณะเป็นเรือนไม้มากสูง มีพื้นที่อเนกประสงค์ได้เรือนเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อน เก็บข้าวของ หรือเลี้ยงสัตว์ แต่เดิมยุ้งข้าวโบราณเป็นที่เก็บข้าวแต่ในปัจจุบันได้ถูกดัดแปลงให้กลายเป็นที่ทำน้ำพริกและเก็บอุปกรณ์การทำน้ำพริก แต่ยังคงสภาพของโครงสร้างเดิมไว้จนถึงปัจจุบัน เว้นแต่หลังคาทรงจั่วที่ได้มีการเปลี่ยนวัสดุหลังคาเนื่องจากวัสดุเดิมผุพังไปแล้ว P1 กล่าวว่า “หลังนี้อายุเก่าแก่ก่อนผู้ใหญ่จะเกิด ยุ้งข้าวยังคงอยู่ในสภาพเดิมและถือว่าเป็นอาคารไทยวนเก่าที่สมบูรณ์และหลงเหลืออยู่ในชุมชน” สอดคล้องกับ P2 ที่ได้อธิบายถึงยุ้งข้าวหลังนี้ไว้ว่า “เป็นอาคารที่มีเสาโบราณ ไม่ได้ตอกตะปู” โดยยุ้งข้าวโบราณนี้เป็นส่วนหนึ่งของอาคารไม้ 2 ชั้น ที่ในอดีตก็เป็นเรือนยกสูงเช่นกันแต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มความแข็งแรงในกับอาคาร ซึ่งในปัจจุบันอาคารหลังนี้เป็นที่รวมตัวกันของคนในชุมชน (ดูภาพที่ 4.11)

ภาพที่ 4.9 แสดงภาพลายเส้นองค์ประกอบของยังข้าวโบราณ

ภาพที่ 4.10 แสดงภาพถ่ายโครงสร้างไม้เข้าลิ้ม

ภาพที่ 4.11 แสดงภาพลายเส้นองค์ประกอบของอาคารไม้สองชั้น

3) วัสดุของอาคาร

วัสดุของอาคารที่เป็นที่รับรู้และจดจำในพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี คือ ไม้มะค่า และกระเบื้องว่าวของยุงข้าวโบราณ P17 อธิบายถึงลักษณะของลักษณะบ้านไทยยวนไว้ว่า “อาคารไม้หลังนี้ มีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่สิ่งที่ยังคงเหลือแสดงถึงบ้านไทยยวนสมัยโบราณคือไม้ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นวัสดุหลักในการสร้างอาคารตั้งแต่อดีต สำหรับยุงข้าวจะใช้ไม้มะค่าเพราะว่าเป็นไม้ที่มีความคงทนมาก” สอดคล้องกับ P1 ได้ที่กล่าวว่า “ไม้เป็นไม้มะค่า ถ้าเป็นไม้อื่นคงผุไปนานแล้ว ไม่อยู่ได้นานขนาดนี้” อาคารยุงข้าวหลังนี้ในอดีตหลังคาจะมุงด้วยกระเบื้องว่าวแต่ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นการใช้สังกะสีมาทดแทน P2 ได้กล่าวว่า “บ้านหลังนี้โบราณสุดในชุมชน แต่ก่อนเค้าใช้กระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องว่าวแต่มันผุพังไปก็เลยต้องเปลี่ยนมาเป็นวัสดุสมัยใหม่”

4.2.1.2 พื้นที่ปรับเปลี่ยน (Adaptive Household Level)

พื้นที่ปรับเปลี่ยนในที่นี้ ผู้วิจัยหมายถึง พื้นที่ส่วนบุคคลซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทกลายเป็นพื้นที่สาธารณะบางส่วน ในบางเวลาเช่น งานชุมชน หรือตามความต้องการพิเศษ เป็นต้น พื้นที่ปรับเปลี่ยนของชุมชนบ้านนาขุนแสนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่ถูกกล่าวถึงคือบ้านป่ากอบกัญญ (NKS03) และบ้านอบต. (NKS05) โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์พื้นที่ดังกล่าวโดยเรียงลำดับจากความถี่มากไปหาน้อย ดังนี้

(1) บ้านป่ากอบกัญญ (NKS03)

ตั้งอยู่ในบริเวณริมห้วยคลุม ในซอยบ้านนาขุนแสนซอย 6 เป็นพื้นที่ปรับเปลี่ยนในชุมชนบ้านนาขุนแสน เนื่องจากเป็นบ้านซึ่งมีครัวหรือพื้นที่ทำขนมจีนซึ่งคนในชุมชนจะรวมกันมาช่วยกันทำตามงานชุมชนต่าง ๆ สอดคล้องกับ P2 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “เจ้าของบ้านอำนวยความสะดวกที่ให้มาทำขนมจีนหรือต้มหน่อไม้อะไรกันที่นี่ โดยจะทำขนมจีนกันตอนงานชุมชนหรือไม่ถ้ามีนักท่องเที่ยวอยากจะทำดูก็ต้องบอกล่วงหน้าแล้วก็จะทำโชว์กัน” บ้านป่ากอบกัญญเป็นพื้นที่ซึ่งรวมกระบวนการทางอาหารอยู่ครบทั้ง 5 ด้าน คือ การผลิตวัตถุดิบ (F01) การเก็บวัตถุดิบ (F02) การเตรียมอาหาร (F03) การแปรรูปวัตถุดิบ(F04) และการรับประทานอาหาร (F05) โดยภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ เช่น พื้นที่ทำขนมจีน พื้นที่แปรรูปผลผลิต สวนส้มโอ และองค์ประกอบของอาคาร เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4

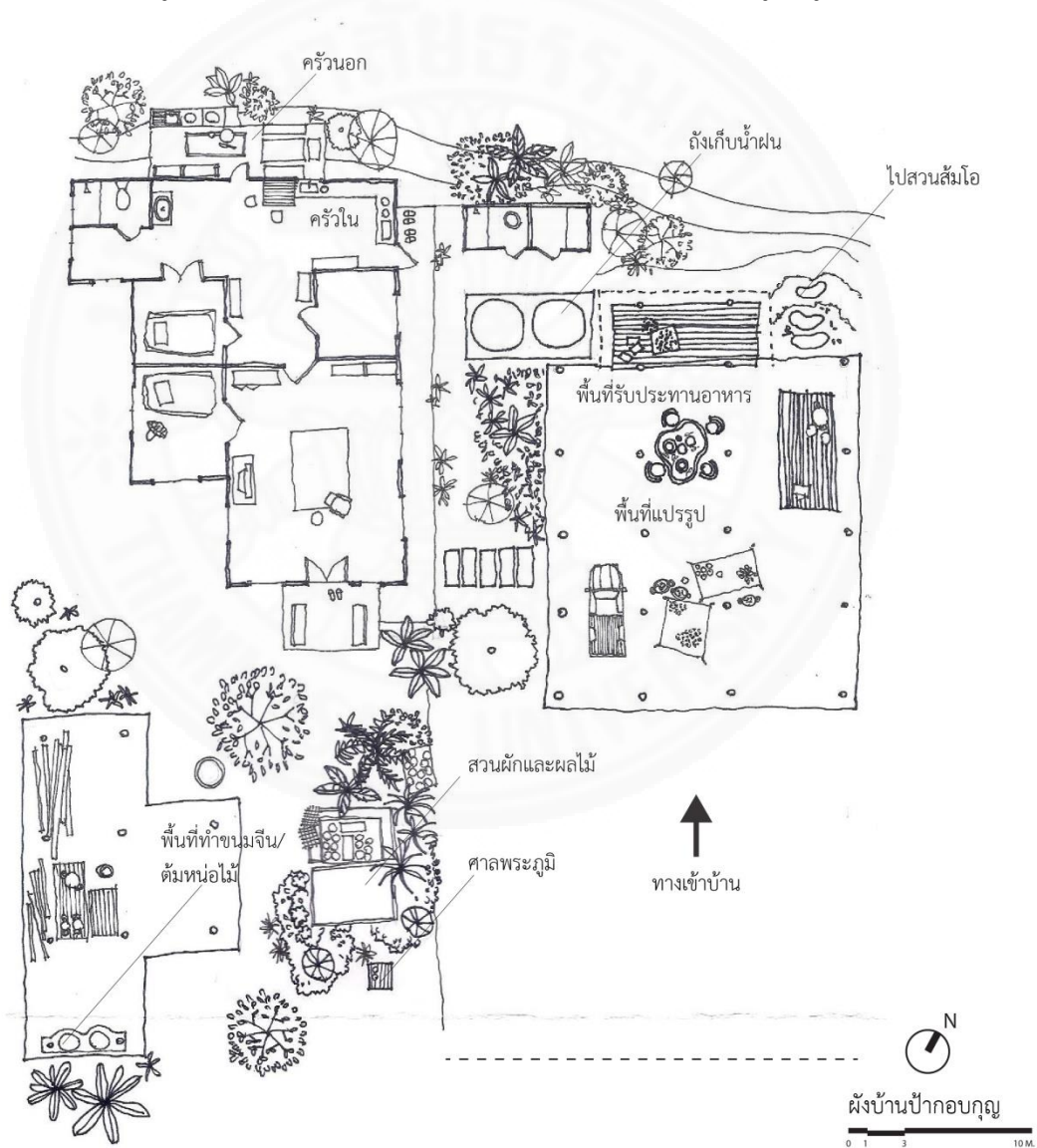
แสดงตัวอย่างข้อมูลคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของบ้านป่ากอบกุกูญ

ลำดับที่	รหัส	ชื่อสถานที่	ภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำ	ประเภท
3	NKS03	บ้านป่ากอบกุกูญ	 <p>พื้นที่ทำขนมจีน</p> <p>พื้นที่แปรรูปผลผลิต</p> <p>สวนส้มโอ</p> <p>องค์ประกอบของอาคาร</p>	พื้นที่ปรับเปลี่ยน

จากตารางที่ 4.4 เมื่อพิจารณาข้อมูลคุณลักษณะทางกายภาพที่ได้จากการถ่ายภาพและการสัมภาษณ์ประกอบกับคุณลักษณะทางกายภาพที่ผู้วิจัยได้พบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตและบันทึกข้อมูลของผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคุณลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องกันของบ้านป่ากอบกุกุญ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตามประเภทของคุณลักษณะทางกายภาพได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

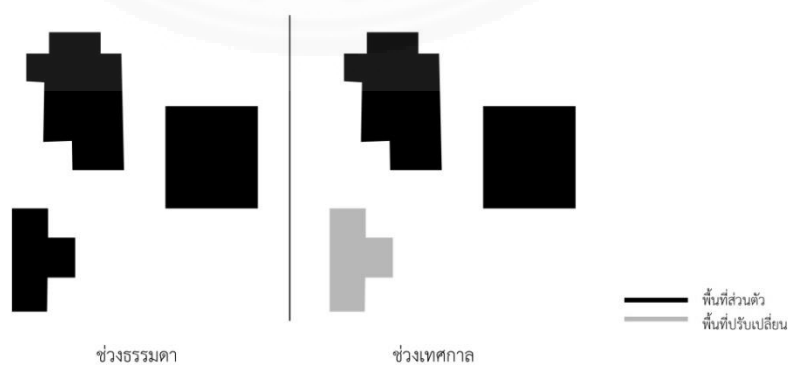
1) การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร

ภายในบริเวณบ้านป่ากอบกุกุญประกอบไปด้วยเรือนพักอาศัย 1 ชั้น พื้นที่ทำขนมจีน พื้นที่แปรรูป สวนส้มโอ สวนผักและผลไม้ ถังเก็บน้ำฝน ศาลพระภูมิ (ดูภาพที่ 4.12)

ภาพที่ 4.12 แสดงผังบ้านป่ากอบกุกุญ

สำหรับพื้นที่ของบ้านป่ากอบกุกุญนั้นสามารถแบ่งไปเป็น 3 ส่วนหลักคือ เรือนพักอาศัย พื้นที่ปรับเปลี่ยน และสวนผลไม้ สำหรับเรือนพักอาศัยนั้นประกอบไปด้วยพื้นที่ซึ่งสะท้อนการเกษตรด้านอาหารคือพื้นที่เตรียมอาหาร (F03) หรือครัว ซึ่งประกอบไปด้วยครัวภายในและภายนอก จากการสัมภาษณ์ป่ากอบกุกุญ เจ้าของบ้าน พบว่า การทำอาหารสำหรับทานเองในบ้านส่วนใหญ่ก็จะเก็บวัตถุดิบมาจากสวนของตนเอง และนำมาปรุงที่ครัว พอเหลือหรือมีเศษอาหารที่สามารถย่อยสลายได้ก็จะทิ้งกลับไปที่สวนเพื่อให้กลายเป็นปุ๋ยต่อไป บริเวณด้านหน้าของเรือนพักอาศัยพบพื้นที่ทำขมจีนหรือต้มหน่อไม้ (F03) ซึ่งหากมีงานเทศกาลชาวบ้านในชุมชนจะมารวมตัวกันบริเวณนี้เพื่อช่วยกันทำขมจีนเพื่อรับประทานกันหรือแจกจ่ายกันกลับไป (ภาพที่ 4.13) P2 กล่าวว่า “แบ่งทำขมจีนจะต้องทำการหมักหลายวันจึงเอามาตำ ซึ่งการทำขมจีนนั้นแต่ก่อนใช้ครกทำแต่เดี๋ยวนี้มีวิวัฒนาการเป็นเครื่องปั่นแป้ง จะทำได้เร็วขึ้น แต่ยังคงเก็บอุปกรณ์การทำแบบดั้งเดิมไว้อยู่บริเวณนี้” ด้านหน้าของพื้นที่ทำขมจีนพบ “ศาลพระภูมิ” สวนผักสวนผลไม้ที่ปลูกไว้สำหรับรับประทานเอง แจกจ่าย หรือส่งขายในตลาด พื้นที่แปรรูป (F04) นั้นตั้งอยู่บริเวณทางเข้าของเรือนซึ่งเป็นลานอเนกประสงค์ ใช้สำหรับนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร (F05) และที่สำคัญคือเป็นพื้นที่แปรรูปผลผลิตก่อนส่งขาย (F02) P4 ได้กล่าวไว้ว่า “บ้านป่ากอบกุกุญมีพื้นที่รวบรวมผลผลิตอยู่บริเวณลานอเนกประสงค์ด้านหน้า เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตมาแล้ว ทุกอย่างจะมารวมกันที่นี่เพื่อนำมาซังกิโล คัดแยก ปลอกเปลือก หรือแปรรูป ก่อนที่จะนำไปส่งขายในตลาด” สอดคล้องกับ P7 ที่อธิบายถึงกระบวนการเก็บเกี่ยวผลผลิตในบ้านป่ากอบกุกุญไว้ว่า “ลานหน้าบ้านตรงนี้เวลาเก็บเกี่ยวมาจะเต็มไปด้วยผลไม้ขนาดชนิด” บริเวณพื้นที่แปรรูปนั้นพบ “ถังเก็บน้ำฝน” ซึ่งกักเก็บน้ำไว้ใช้และดื่มเมื่อถึงคราวหน้าแล้งและอีกส่วนของบ้านป่ากอบกุกุญซึ่งเป็นพื้นที่ที่น่าจดจำคือสวนส้มโอ (F01) ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า สวนส้มโอของบ้านป่ากอบกุกุญนั้นเป็นสวนส้มโอที่ใหญ่ที่สุดในชุมชน และได้ผลผลิตที่มีรสหวาน หอม จึงเป็นสินค้าประจำชุมชน

ภาพที่ 4.13 แสดงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ของบ้านป่ากอบกุกุญ

2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

องค์ประกอบของอาคารที่เป็นที่จดจำคือ เสาไม้เข้าลิ้มโบราณซึ่งในปัจจุบันนั้นเหลือแต่เสาที่นำกลับมาใช้เป็นโครงสร้างบริเวณพื้นที่แปรรูป (F04) ซึ่งพบว่าเป็นเสาแบบเดียวกับกับเสายุงข้าวโบราณบริเวณพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี โดย P2 ที่ได้อธิบายถึงพื้นที่แปรรูปนี้ไว้ว่า “แต่เดิมกระเบื้องเป็นกระเบื้องแก้ว และมีเสาไม้เป็นแบบเสาบ้านแบบโบราณที่บากและเอาไม้มาพาดเป็นคานโดยไม่ใช้ตะปู”

3) วัสดุของอาคาร

วัสดุที่เป็นคุณลักษณะทางกายภาพที่น่าจดจำของบ้านป่ากอบกัญคือ เสาไม้มะค่าโบราณบริเวณพื้นที่แปรรูป(F04) และใช้โครงสร้างไม้เป็นหลักทั้งในบริเวณพื้นที่แปรรูปและพื้นที่ทำขนมจีน

(2) บ้านอบต.(NKS05)

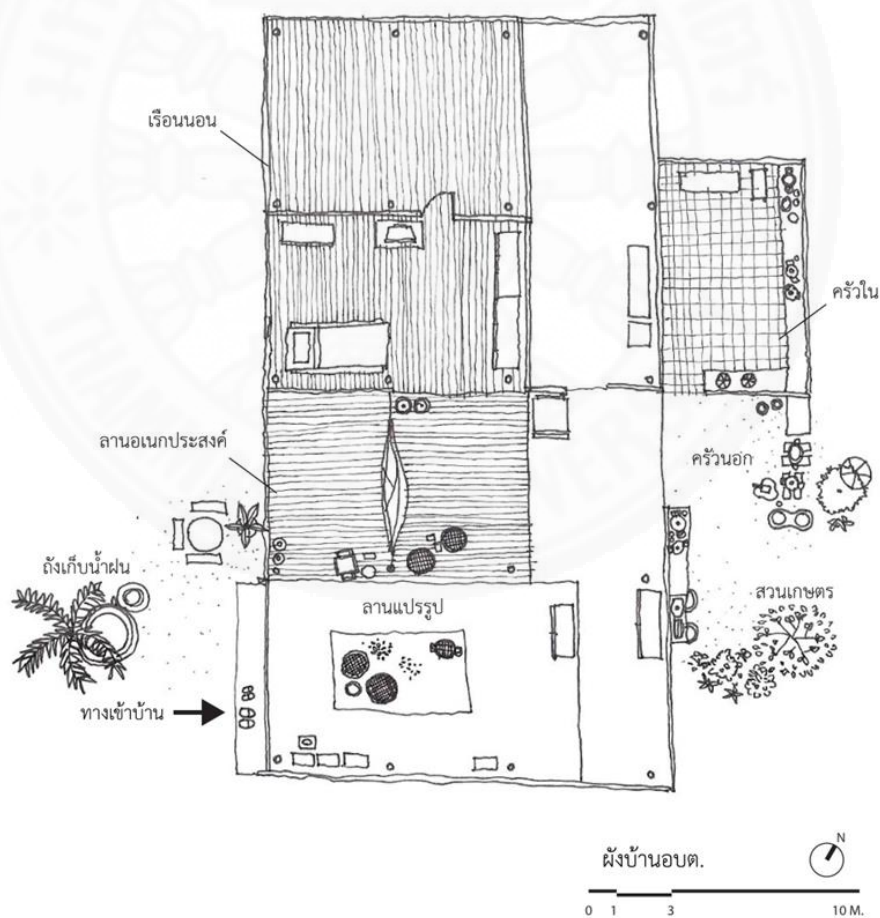
เป็นบ้านอีกหนึ่งหลังซึ่งตั้งอยู่บริเวณบ้านนาขุนแสนซอย 6 ที่เป็นพื้นที่ปรับเปลี่ยน เนื่องจากเป็นบ้านซึ่งคนในชุมชนจะรวมกันมาช่วยกันทำบัวลอยทำตามงานชุมชน และยังเปิดให้นักเรียนหรือผู้ที่มีความสนใจมาทดลองทำขนมบัวลอยและนึ่งยาล้างจานจากธรรมชาติอีกด้วย บ้านอบต.เป็นพื้นที่ซึ่งรวมกระบวนการทางอาหารที่เด่นชัดอยู่ 2 ด้าน คือ การเตรียมอาหาร (F03) และการแปรรูปวัตถุดิบ (F04) โดยภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ของกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่เด่นชัด จากการวาดแผนที่และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้ว พบว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถจดจำตำแหน่งของบ้าน พื้นที่ในการทำบัวลอย และกิจกรรมในการทำขนมบัวลอยได้ แต่ไม่สามารถอธิบายถึงรายละเอียดขององค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นที่น่าจดจำของบ้านได้ P5 กล่าวว่า “บ้านอบต.เค้าทำบัวลอยกันเวลามีนงาน ก็จะทำกันที่บ้านหลังนั้นแล้วก็แจกจ่ายกันเอากลับบ้านตัวเอง บางครั้งครูก็จะพานักเรียนที่โรงเรียนมาลองทำบัวลอยกันสนุกๆ” สอดคล้องกับ P2 ซึ่งได้กล่าวว่า “เวลาเค้ามาทำบัวลอยกันก็จะทำที่หน้าบ้านเนี่ยแหละ” (ภาพที่ 4.14) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร องค์ประกอบของอาคาร และวัสดุของอาคารเพื่อคุณลักษณะที่น่าจดจำของบ้านอบต.(ทำบัวลอย) ดังนี้

ภาพที่ 4.14 แสดงพื้นที่ในการทำขนมบัวลอย. จาก P2

1) การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร

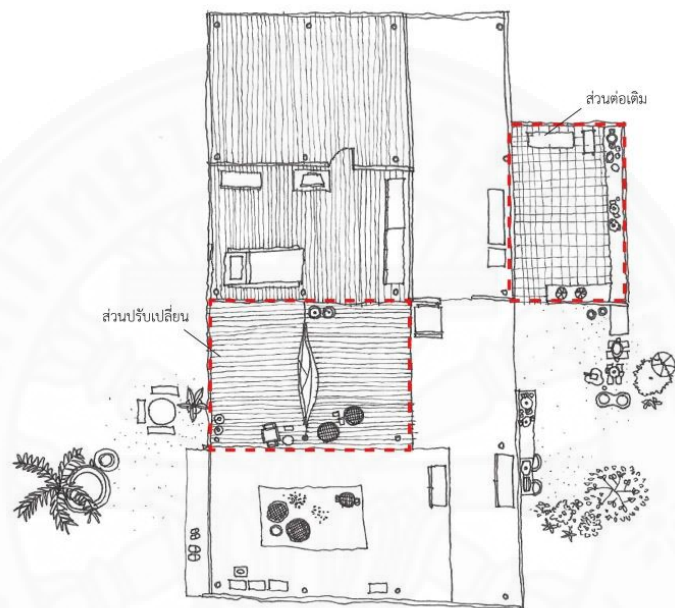
บ้านอบต.ประกอบไปด้วยเรือนนอน ลานอเนกประสงค์ ลานแปรรูป (F04) ครั้วนอกและครั้วใน (F03) (ภาพที่ 4.15) โดยเรียงลำดับจากลานแปรรูป (F04) และลานอเนกประสงค์บริเวณหน้าบ้าน ไว้สำหรับรับแขกและสาธิตการทำขนมบัวลอย P20 กล่าวว่า “เวลาทำขนมบัวลอยจะทำบริเวณลานหน้าบ้านเนียแหละ พอเตรียมของ ขึ้นบัวลอยเสร็จก็จะเอาไปต้มในครั้วปกติลานตรงนี้ก็เอาไว้ทานอาหารหรือไม้ก็เอามาเตี๊ดตรงนี้” นอกจากนี้ในบางครั้งจะมีสาธิตทำน้ำยาล้างจากธรรมชาติอีกด้วย ในบริเวณบ้านพบสวนผัก สวนผลไม้ ตุ่มน้ำ และถังเก็บน้ำฝน สำหรับด้านการวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคารของบ้านอบต. มีสวนผัก ผลไม้ และแหล่งเก็บน้ำเพื่อเอาไว้ใช้ในบริเวณเรือน ซึ่งในที่นี้คือถังเก็บน้ำฝนซึ่งมักเก็บน้ำเอาไว้ดื่มและใช้ในบริเวณบ้าน

ภาพที่ 4.15 แสดงผังบ้านอบต.(ทำบัวลอย)

2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

บ้านอบต.แต่เดิมเป็นบ้านยกระดับเหมือนบ้านไทยวนโบราณแต่ในปัจจุบันพบการต่อเติมในส่วนของครัว (F05) และปรับเปลี่ยนบริเวณลานอเนกประสงค์ (ภาพที่ 4.16 และ ภาพที่ 4.17) โดยการปิดพื้นยกระดับเนื่องจากการทำความสะอาดใต้พื้นยกระดับนั้นทำได้ไม่สะดวก ทำให้พื้นที่โล่งใต้บ้านนั้นหายไป ทั้งนี้ยังมีองค์ประกอบของอาคารที่ยังหลงเหลือตั้งแต่อดีตคือ โครงสร้างเสา คานและพื้นที่ยังเก็บไว้

ภาพที่ 4.16 แสดงส่วนต่อเติมและส่วนปรับเปลี่ยนของบ้านอบต.

ภาพที่ 4.17 แสดงภาพถ่ายส่วนปรับเปลี่ยนของบ้านอบต.

3) วัสดุของอาคาร

วัสดุของบ้านโดยหลักคือ ไม้ สังกะสี คอนกรีตและกระเบื้อง โดยไม้คือ โครงสร้างหลักของบ้านซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งโครงสร้างไม้ที่ยังหลงเหลืออยู่คือ เสา คาน และพื้น

4.1.1.3 พื้นที่ครัวเรือน (Household Level)

พื้นที่ครัวเรือนของชุมชนบ้านนาขุนแสนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตร ด้านอาหารที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือคือโรงเพาะเห็ดครบวงจร (NKS02) และร้านกล้วยฉาบ (NKS04) ซึ่งในแต่ละพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งมีเจ้าของอย่างเด่นชัด โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์พื้นที่ดังกล่าว โดยเรียงลำดับจากความถี่มากไปหาน้อย ดังนี้

(1) โรงเพาะเห็ดครบวงจร (NKS02)

ตั้งอยู่ที่ซอยนาขุนแสนซอย 2 มีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่โดยเน้นการเกษตร แบบพอเพียง โรงเพาะเห็ดครบวงจรในที่นี้คือเป็นโรงเห็ดที่เมื่อมีการนำกลับไปใช้ของเชื้อเห็ด คือทำการบดอัดเชื้อเห็ดเองเมื่อเชื้อเห็ดนั้นหมดอายุ โดยจะนำไปตากแดดและนึ่งเชื้อในเตาเพื่อฆ่าเชื้อโรค และแบคทีเรียต่างๆก่อนนำมาหยอดเชื้อและนำกลับไปเพาะอีกครั้ง โรงเพาะเห็ดครบวงจรเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเด่นชัดในเรื่องกระบวนการทำอาหารโดยเน้นไปที่การผลิตวัตถุดิบ (F01) คือมีโรงเพาะเห็ด พื้นที่เลี้ยงสัตว์เช่น ไก่ หมูและปลา เป็นต้น และการเก็บวัตถุดิบ(F02) โดยภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ เช่น โรงเพาะเห็ด พื้นที่บดอัดเชื้อเห็ด พื้นที่เก็บวัตถุดิบ และวัสดุโครงสร้างของโรงเพาะเห็ด เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5

แสดงตัวอย่างข้อมูลคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำของโรงเพาะเห็ดครบวงจร

ลำดับที่	รหัส	ชื่อสถานที่	ภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำ	ประเภท
2	NKS0 2	โรงเพาะเห็ด ครบวงจร	 <p>โรงเพาะเห็ด</p> <p>พื้นที่บดอัดเชื้อเห็ด</p> <p>พื้นที่เก็บวัตถุดิบ</p> <p>วัสดุโครงสร้างของโรงเพาะเห็ด</p>	พื้นที่ครัวเรือน

1) การวางแผนและองค์ประกอบบริเวณอาคาร

ภายในบริเวณโรงพยาบาลเห็ดครบวงจรประกอบด้วยโรงเห็ดนางฟ้า โรงเห็ดหูหนู พื้นที่บดเชื้อเห็ด พื้นที่คัดแยกเห็ด พื้นที่นั่งเชื้อเห็ด (เตานั่ง) เล้าไก่ คอกหมู บ่อน้ำ ก่อฝไผ่และสวนผลไม้ (ดูภาพที่ 4.18)

1. โรงเห็ดนางฟ้า
2. โรงเห็ดหูหนู
3. พื้นที่บดเชื้อเห็ด
4. พื้นที่คัดแยกเห็ด
5. พื้นที่นั่งเชื้อเห็ด
6. เล้าไก่
7. คอกหมู
8. บ่อน้ำ
9. ก่อฝไผ่
10. สวนผลไม้

ภาพที่ 4.18 แสดงผังบริเวณของโรงพยาบาลเห็ดครบวงจร

ผังของโรงเพาะเห็ดครบวงจรนั้นประกอบไปด้วยพื้นที่ซึ่งสะท้อนการเกษตรด้านอาหารที่สำคัญคือพื้นที่ผลิตวัตถุดิบ (F01) และพื้นที่เก็บวัตถุดิบ (F02) จากการสัมภาษณ์ P13 พบว่า การเพาะเห็ดของพื้นที่ตรงนี้เป็นโรงเพาะเห็ดที่ครบวงจรที่สุดในชุมชน เนื่องจากมีกระบวนการเตรียมเชื้อเห็ดเอง สอดคล้องกับ P2 ซึ่งได้กล่าวว่า “โรงเพาะเห็ดที่นี่มีสิ่งที่น่าสนใจคือ คำทำก้อนเชื้อเห็ดเอง” ด้านหน้าของพื้นที่โรงเพาะเห็ดจะพบพื้นที่บดอัดเชื้อเห็ด ซึ่งมีลักษณะเป็นลานเปิดโล่งเพื่อเก็บเชื้อเห็ดที่หมดยุ่ ก่อนนำไปเข้าเครื่องบดอัด เมื่อบดอัดเสร็จแล้วก็จะนำไปนึ่งบริเวณพื้นที่นึ่งเชื้อเห็ดก่อนที่จะนำก้อนเชื้อไปเพาะใหม่ในโรงเห็ด ถัดจากส่วนของโรงเพาะเห็ดหูหนูและเห็ดนางฟ้า พบพื้นที่ซึ่งใช้ในการคัดแยกเห็ด ตัดโคนเห็ด ชั่งน้ำหนัก และบรรจุใส่ถุงเพื่อส่งขายในตลาดหลังจากที่เก็บเห็ดมาแล้ว นอกจากนี้ยังพบ “บ่อน้ำ” ซึ่งเจ้าของโรงเพาะเห็ดครบวงจรขุดขึ้นมาเพื่อเก็บน้ำไว้สูบน้ำมารดน้ำโรงเห็ดและสวนผลไม้ ทั้งยังสามารถเลี้ยงปลาไว้ได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับชาวไทยวนในสมัยก่อนที่มักจะมียุ่บ่อน้ำไว้บริเวณเรือนของตนเองเพื่อใช้ในการสูบน้ำเพื่อการเกษตรกรรม (ดูบทที่ 2) ในบริเวณพื้นที่โรงเพาะเห็ดครบวงจรนอกจากโรงเพาะเห็ดที่เป็นพื้นที่ผลิตอาหารแล้วยังมีเล้าไก่ คอกหมูและสวนผลไม้

2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

สำหรับอาคารในบริเวณพื้นที่โรงเพาะเห็ดครบวงจรนั้นประกอบไปด้วย โรงเพาะเห็ดนางฟ้า โรงเพาะเห็ดหูหนู พื้นที่คัดแยกเห็ด 2 อาคาร เล้าไก่ และคอกหมู สำหรับโรงเห็ดนั้นมีหลังคาทรงจั่ว มีลักษณะเป็นโรงปิดเนื่องจากเชื้อเห็ดจะเจริญเติบโตได้ดีในที่ซึ่งไม่มีแสงแดดและลมผ่าน แต่ยังคงต้องมีอากาศที่ถ่ายเทได้ดีไม่อับจนเกินไป โรงเพาะเห็ดจึงควรมีหน้าต่างบานชักบนหลังคาของโรงเพาะแต่ละโรงเพื่อระบายอากาศเวลาร้อนจัด (ภาพที่ 4.19)

ภาพที่ 4.19 แสดงหน้าต่างระบายอากาศของโรงเพาะเห็ดครบวงจร

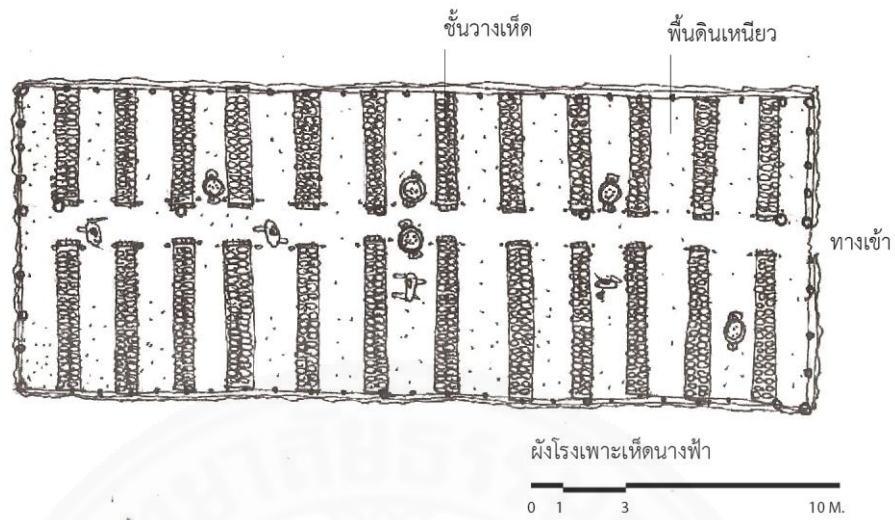
P2 กล่าวว่า “ในโรงเห็ดต้องมีที่ระบายอากาศด้วย เพราะเวลาอากาศร้อนจัด เชื้อเห็ดจะตาย” สอดคล้องกับ P13 ซึ่งอธิบายว่า “ในโรงเห็ดนั้นอากาศต้องถ่ายเทสะดวก หน้าต่าง ซักตรงนี้เอาไว้เปิดเวลาอากาศร้อนจัด เพื่อให้อากาศถ่ายเท” สำหรับโรงเพาะเห็ดนางฟ้าละเห็ดหูหนู นั้นมีลักษณะอาคารเป็นโรงปิด มีหน้าต่างระบายอากาศเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างของลักษณะ การเพาะเชื้อเห็ดโดยก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าจะถูกวางบนชั้น โดยจะเรียงซ้อนกันไปในทิศทางเดียวกันเพื่อ ความสะดวกต่อการเก็บเกี่ยวเนื่องจากเห็ดนางฟ้า (ภาพที่ 4.20) ส่วนก้อนเชื้อเห็ดหูหนูนั้นจะถูก แขนงกับราวเนื่องจากเห็ดหูสามารถงอกออกมาได้โดยรอบก้อน แตกต่างจากเห็ดนางฟ้าซึ่งจะงอก ออกมาทางปากถุงทางเดียว การแขวนก้อนเชื้อเห็ดหูหนูนึงจึงช่วยไม่ให้เห็ดนั้นงอกออกมาทับกันจน เสียหาย (ภาพที่ 4.21) โดยการจัดวางชั้นวางเชื้อเห็ดนั้นจะเว้นระยะประมาณ 1.5 เมตร เพื่อเป็น ทางเดินเข้าไปรดน้ำและเก็บเห็ด (ภาพที่ 4.22)

ภาพที่ 4.20 แสดงการวางก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้า

ภาพที่ 4.21 แสดงการวางก้อนเชื้อเห็ดหูหนู

ภาพที่ 4.22 แสดงลายเส้นผังโรงเพาะเห็ดนางฟ้า

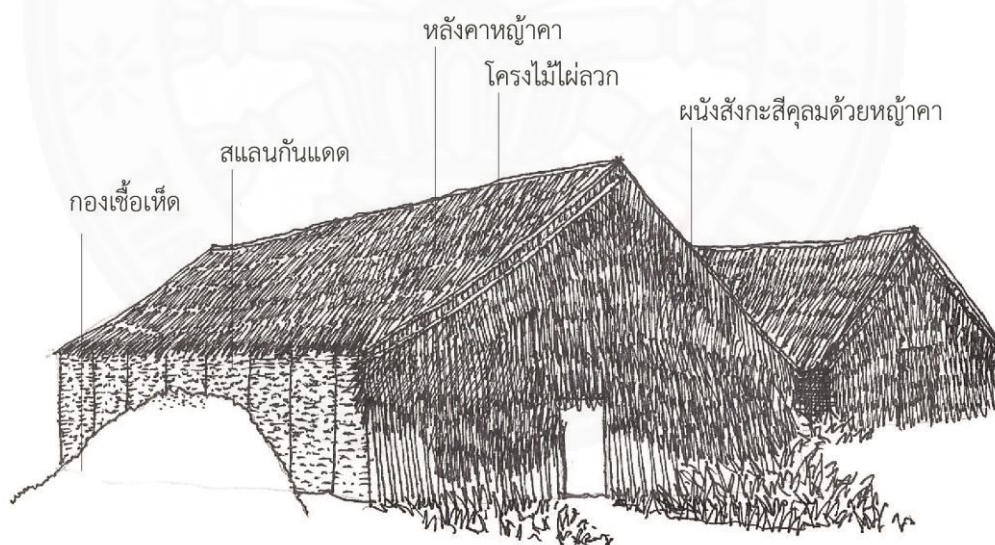
พื้นที่คัดแยกเห็ดของโรงเพาะเห็ดครบวงจรนั้นมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดมีหลังคาคลุม ซึ่งอาคารแปรรูปนี้ประกอบได้ด้วย ลานอเนกประสงค์ซึ่งเป็นที่เก็บเห็ด คัดแยกเห็ดบรรจุเห็ดถุงเพื่อส่งขาย รวมไปถึงบรรจุเชื้อเห็ดใส่ถุงเพื่อนำไปเพาะในโรง เตาหนึ่งเชื้อเห็ด (ภาพที่ 4.23)

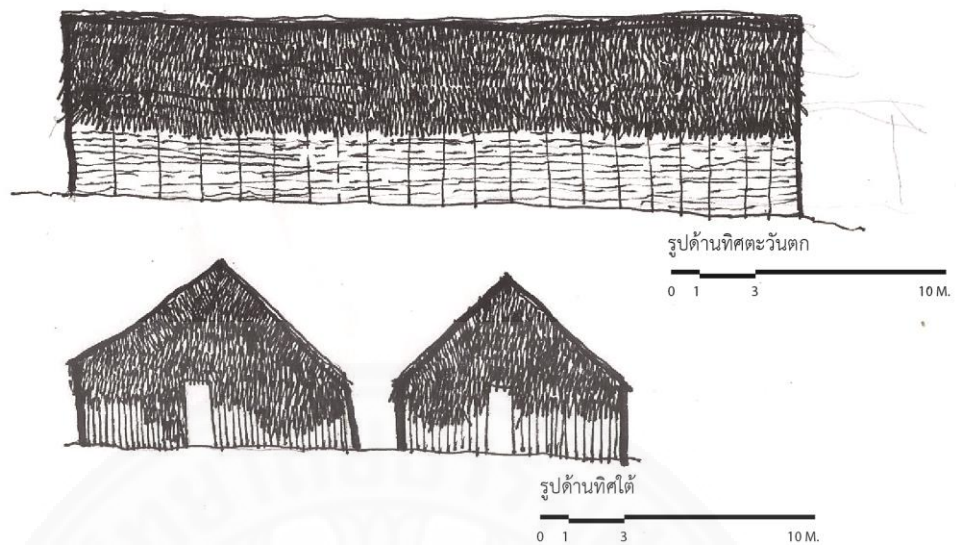
ภาพที่ 4.23 แสดงลายเส้นองค์ประกอบของพื้นที่คัดแยกเห็ด

3) วัสดุของอาคาร

วัสดุหลักโรงเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดหูหนูคือไม้ไผ่ลวกที่นำมามัดเป็นโครงสร้างซึ่งสามารถหาได้ตามท้องถิ่นรวมถึงมีการปลูกไม้ไผ่ไว้ทดแทนในบริเวณโรงเพาะเห็ด หลังคามุงด้วยหญ้าคา ส่วนผนังนั้นมีทั้งสแลนกันแดดและสังกะสีมุงด้วยหญ้าคา (ภาพที่ 4.24) P14 กล่าวว่า “วัสดุมุงเป็นหญ้าคา ส่วนโครงที่เอามาทำคือไม้ลวกหรือที่เรียกว่าไม้ไผ่ลวก” สอดคล้องกับ P10 ซึ่งได้กล่าวว่า “ในบริเวณโรงเพาะเห็ดมีพื้นที่ในการปลูกไม้ไผ่เพื่อนำไม้ไผ่มาทำเป็นโครงสร้างของโรงเพาะเห็ด หรือไม้ไผ่ไว้ซ่อมแซมในส่วนที่พัง” และ P13 ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้วัสดุโรงเพาะเห็ดไว้ว่า “ที่ลักษณะวัสดุของโรงเพาะเห็ดนั้นส่วนใหญ่จะใช้หญ้าคา เพราะว่าหญ้านั้นมีคุณสมบัติในการให้ความเย็นกับโรงเห็ด ทำให้ได้อุณหภูมิที่เห็ดจะเจริญเติบโตได้ดี” โดยการมุงหญ้านั้นจะมุงหลังคายาวตลอดแนวโรงเพาะบนหลังคาจั่วทั้งสองด้าน สแลนกันแดดนั้นจะใช้กันตามแนวยาวของอาคารทั้งสองด้านเพื่อระบายอากาศ ส่วนผนังบริเวณด้านหน้าและด้านหลังของโรงเพาะเป็นสังกะสีมุงด้วยหญ้าคา (ภาพที่ 4.25) และสำหรับพื้นของโรงเพาะเห็ดนั้นเป็นดินเหนียวซึ่งสามารถเก็บความเย็นได้และอุ้มน้ำไว้ได้หลังจากรดน้ำ

ภาพที่ 4.24 แสดงลายเส้นวัสดุของโรงเพาะเห็ด

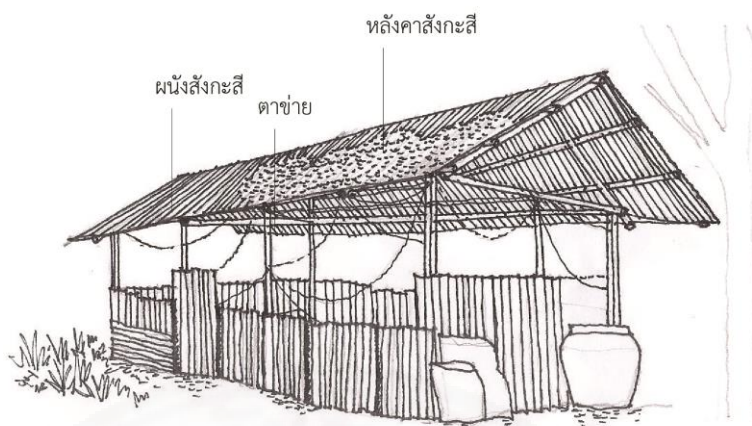

ภาพที่ 4.25 แสดงลายเส้นรูปด้านของโรงเพาะเห็ด

วัสดุของอาคารอื่นๆที่พบในบริเวณได้แก่ พื้นที่แปรรูปทั้ง 2 อาคาร เล้าไก่ และคอกหมูนั้นมีโครงสร้างที่คล้ายกัน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องควบคุมอุณหภูมิให้มีความเย็นเหมือนโรงเพาะเห็ดจึงใช้โครงสร้างไม้ หลังคาและผนังเป็นสังกะสีเพราะมีความทนทานกว่าและสามารถหาทดแทนได้ง่ายหากชำรุด (ภาพที่ 4.26) สำหรับวัสดุของเล้าไก่นอกจากจะมีโครงสร้างไม้กับสังกะสีแล้ว ยังพบการมุงตาข่ายเพื่อป้องกันไก่ภายในเล้าและทำให้อากาศถ่ายเทได้ดีอีกด้วย (ภาพที่ 4.27)

ภาพที่ 4.26 แสดงลายเส้นวัสดุของพื้นที่แปรรูป

ภาพที่ 4.27 แสดงลายเส้นวัสดุของเล้าไก่

(2) ร้านขายกล้วยฉาบ (NKS04)

ตั้งอยู่ถนนรอบนอกของชุมชนหรือ ถนนราชบุรี-ผาปก มีลักษณะเป็นบ้าน ซึ่งมีร้านขายของชำอยู่ด้านหน้า ร้านกล้วยฉาบพื้นที่ซึ่งรวมกระบวนการทางอาหารที่เด่นชัดอยู่ 1 ด้าน คือ การแปรรูปวัตถุดิบ (F04) นอกเหนือจากกระบวนการทางด้านอาหารดังกล่าวแล้วร้านกล้วยฉาบยังเป็นพื้นที่ที่เด่นชัดในการค้าขายวัตถุดิบแปรรูป เนื่องจากมีร้านค้าอยู่บริเวณด้านหน้า โดยภาพคุณลักษณะที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ของกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่เด่นชัด จากการวาดแผนที่และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้ว พบว่ากลุ่มตัวอย่างบางคนสามารถจดจำตำแหน่ง และกิจกรรมในการแปรรูปและขายกล้วยฉาบได้ แต่ไม่สามารถเล่าถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นที่น่าจดจำของบ้านได้โดยละเอียด เพียงแต่จดจำได้ว่ามีร้านค้าอยู่หน้าบ้าน

1) การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร

ร้านกล้วยฉาบประกอบไปด้วยเรือนนอน ครุฑ และร้านค้า โดยเรียงลำดับจากร้านค้าบริเวณหน้าบ้าน ไว้สำหรับขายของชำและกล้วยแขกที่ตัวเอง (ภาพที่ 4.28) หรือในบางครั้งหากกล้วยขาดแคลนก็จะแปรรูปวัตถุดิบอื่นๆ เช่น มันและเผือก เป็นต้น P2 กล่าวว่า “ที่บ้านป่าเค้าทำกล้วยแขกเอง แล้วก็เอามาขายที่หน้าบ้าน ปกติก็จะมีคนมารับซื้อ” สำหรับการวางผังที่เป็นจุดเด่นซึ่งเป็นที่น่าจดจำของร้านกล้วยฉาบนั้นจะเป็นร้านค้า สอดคล้องกับ P1 ซึ่งได้กล่าวถึงจุดเด่นของร้านกล้วยฉาบที่นอกเหนือจากกิจกรรมการแปรรูปกล้วยฉาบไว้ว่า “จุดเด่นของที่นี่น่าจะเป็นร้านค้าหน้าบ้าน” ในบริเวณบ้านพบสวนหย่อม สวนผลไม้ และตุ่มน้ำ

ภาพที่ 4.28 แสดงร้านขายกล้วยฉาบบริเวณหน้าบ้าน

2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

ร้านขายกล้วยฉาบเป็นอาคารสมัยใหม่ มีลักษณะปิดทึบ ไม่มีพื้นที่เปิดโล่ง
ในอาคาร (ภาพที่ 4.29)

ภาพที่ 4.29 แสดงรูปแบบและองค์ประกอบอาคารของร้านขายกล้วยฉาบ

3) วัสดุของอาคาร

วัสดุของร้านขายกล้วยโดยหลักคือ เหล็ก สังกะสี คอนกรีตและอิฐ โดยเหล็กคือโครงสร้างของหลังคา มุงด้วยสังกะสี

4.2.2 พื้นที่ที่ชุมชนกล่าวถึงอย่างไม่มีนัยสำคัญ

จากการเก็บข้อมูลโดยการวาดแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่าง 20 คน พบว่ามีพื้นที่ซึ่งถูกกล่าวถึงอย่างไม่มีนัยสำคัญหรือถูกกล่าวถึงน้อยกว่าร้อยละ 25 มีทั้งหมด 9 แห่ง คือ บ่อปลา บ้านกัญญา สวนเกษตรปลอดสารพิษ คอกหมู คอกวัว คอกแพะ สวนมะนาว บ้านขายแกง และโรงเห็ดกลุ่มสตรี พื้นที่ดังกล่าวซึ่งกระจายอยู่ในชุมชนบ้านนาขุนแสนที่ถูกกล่าวถึงนั้นโดยมากเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ในละแวกบ้านของกลุ่มตัวอย่าง จึงมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างสามารถจดจำพื้นที่ดังกล่าวได้ ซึ่งแม้จะเป็นพื้นที่ที่ถูกจดจำได้จากคนในชุมชนกลุ่มเล็ก แต่ก็สามารถสะท้อนว่าชุมชนบ้านนาขุนแสนเป็นชุมชนเกษตรกรรม ที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม

4.3 สรุปคุณลักษณะทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน

จากผลของการเก็บข้อมูลพื้นที่ที่ชุมชน ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปคุณลักษณะทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรือนไทยยวน โดยแบ่งตามประเภทของคุณลักษณะทางกายภาพเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- (1) การวางผังและองค์ประกอบบริเวณอาคาร ได้แก่ ยุ้งข้าว ตุ่มน้ำ ช่างบ้าน รั้วไม้ไผ่ ศาลพระภูมิ สวนครัว สวนผลไม้ คอกสัตว์ และบ่อน้ำ เป็นต้น
- (2) รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร ได้แก่ เสาไม้เข้าลิ้ม โครงสร้างไม้และหลังคาทรงจั่ว เป็นต้น
- (3) วัสดุของอาคาร ได้แก่ ไม้มะค่า ไม้ไผ่ และหญ้าคา เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงขอเลือกพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพในการออกแบบเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร และยังสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวนที่เป็นที่น่าจดจำของคนในชุมชน โดยนำข้อสรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี มาปรับใช้ในการออกแบบ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวคือ พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งมีความพร้อมในการพัฒนาในเชิงการท่องเที่ยววัฒนธรรมในด้านกิจกรรมและเป็นจุดรวมพลของคนในชุมชนที่เป็นที่รับรู้และจดจำ ทั้งยังเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารครบทั้ง 5 ด้าน ส่วนพื้นที่อื่นๆทั้งที่ถูกกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญและไม่มีนัยสำคัญผู้วิจัยขอเสนอให้เป็นพื้นที่จุดผ่านในการศึกษาวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนของนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำกระบวนการออกแบบของพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีไปปรับใช้ได้หากพร้อมที่จะพัฒนาในอนาคต โดยผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการออกแบบสำหรับพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี อย่างละเอียดในบทถัดไป

บทที่ 5

แนวทางการออกแบบและสรุปผลวิจัย

5.1 การจัดทำโปรแกรมการออกแบบ

5.1.1 การวิเคราะห์บริบท (Site Analysis)

5.1.2 การวิเคราะห์ผู้ใช้งานและพฤติกรรมของผู้ใช้งาน (User's behavior analysis)

5.1.3 พื้นที่ใช้สอยอาคาร (List of Facilities)

5.1.4 รายละเอียดพื้นที่อาคาร (Area requirement)

5.1.5 การกำหนดบริเวณพื้นที่ใช้สอยอาคาร (Zoning)

5.2 แนวทางการออกแบบ

5.2.1 แนวคิดในการวางผังอาคาร (Planning)

5.2.2 แนวความคิดในการออกแบบอาคาร (Design Concept)

5.3 สรุปผลวิจัย

5.4 ข้อจำกัดงานวิจัย

5.5 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

5.6 ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชนบท

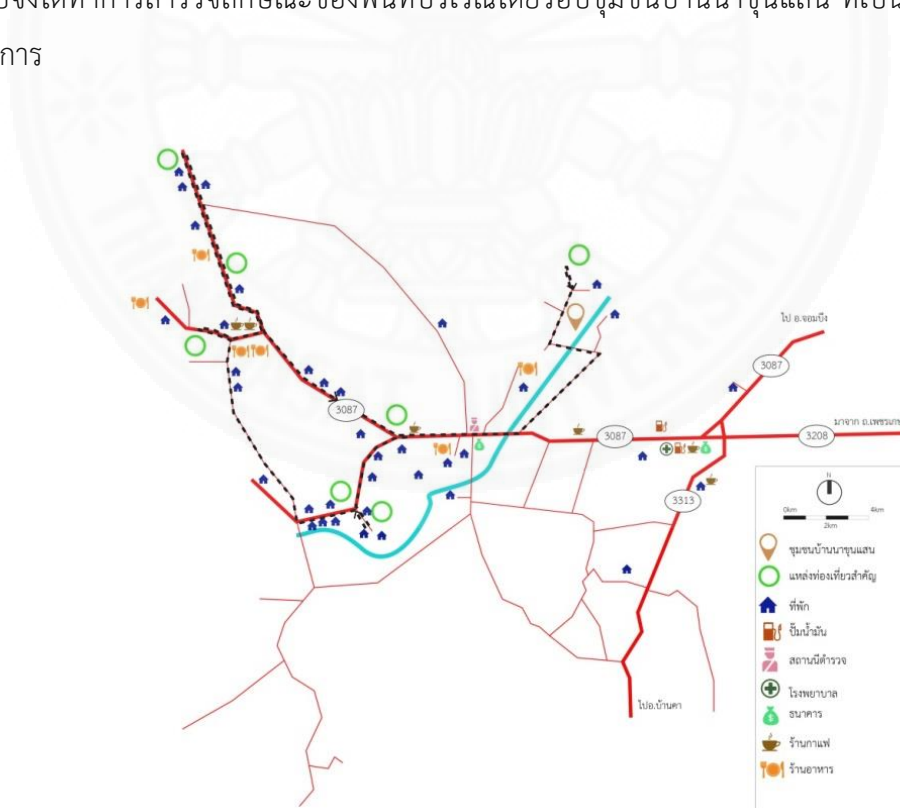
จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี และการวิเคราะห์ในบทที่ 4 จนสามารถกำหนดพื้นที่ดังกล่าวในชุมชนได้ จึงสามารถเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน โดยเลือกกรณีศึกษา ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี ซึ่งสามารถแบ่งเป็นเนื้อหาได้ดังนี้

5.1 การจัดทำโปรแกรมการออกแบบ

ผู้วิจัยจัดทำโปรแกรมการออกแบบโดยการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรมไทยยวน วัฒนธรรมการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กับศักยภาพของทำเลที่ตั้ง เพื่อมาจัดทำโปรแกรมออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นไปที่การรองรับกิจกรรมเพื่อแสดงกระบวนการทำอาหาร และการคงความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของเรือนไทยยวน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 การวิเคราะห์บริบท (Site analysis)

จากการลงพื้นที่สำรวจ วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลพบว่า บริเวณโดยรอบชุมชน บ้านนาขุนแสน หรือบริเวณอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาขุนแสน นอกจากนี้อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรียังเป็นย่านธุรกิจการท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งทางด้าน ร้านอาหาร ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (ภาพที่ 5.1) ทำให้เป็นจุดเด่นที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง “ย่านธุรกิจการท่องเที่ยว และย่านชุมชนที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย” และยังมีกิจกรรมเฉพาะตัวของแต่ละชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจลักษณะของพื้นที่บริเวณโดยรอบชุมชนบ้านนาขุนแสน ที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการ

ภาพที่ 5.1 แสดงการวิเคราะห์ตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

การเดินทางสามารถไปจังหวัดราชบุรีสามารถเดินทางได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถไฟ รถประจำทางและไม่ประจำทางโดยใช้เส้นทางจากกรุงเทพมหานครผ่านจังหวัดนครปฐมเข้าถนนหลวงหมายเลข 4 (ภาพที่ 5.2) ส่วนสำหรับการเข้าถึงชุมชนบ้านนาขุนแสน อำเภอสวนผึ้งนั้นสามารถเข้าถึงได้โดยใช้ทางเข้า 3 ทาง คือ ทางเข้าจากอำเภอสวนผึ้ง หรือถนนหมายเลข 3087 ซึ่งเป็นทางเข้าหลักของชุมชน ทางเข้าจากอำเภอจอมบึง หรือถนนหมายเลข 4201 และทางเข้าจากจังหวัดกาญจนบุรี โดยยานพาหนะที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้คือ รถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ และจักรยาน และเนื่องจากชุมชนบ้านนาขุนแสนจะอยู่ห่างจากอำเภอเมืองสวนผึ้งเพียง 5 กิโลเมตร ทำให้ชุมชนบ้านนาขุนแสนมีศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจากมีร้านอาหาร ที่พัก และแหล่งท่องเที่ยวบริเวณโดยรอบชุมชน (ภาพที่ 5.3)

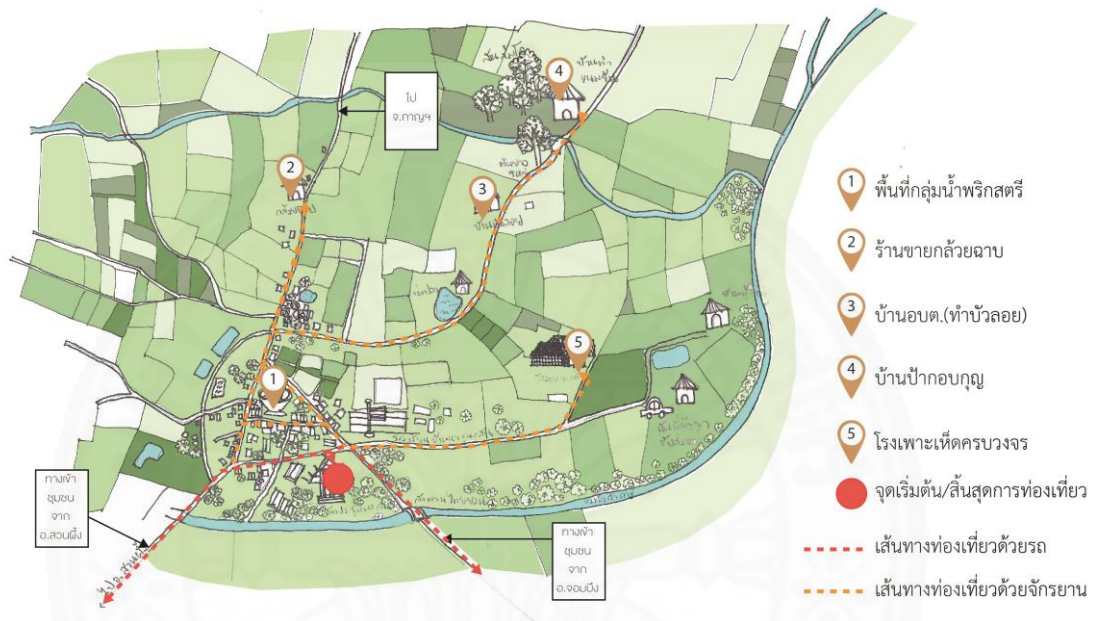
ภาพที่ 5.2 แสดงเส้นทางสัญจรหลักของจังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 5.3 แสดงเส้นทางสัญจรหลักเข้าสู่ชุมชนบ้านนาขุนแสน

จากการลงพื้นที่สำรวจ วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลพบว่า ชุมชนบ้านนาขุนแสน เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมทางด้านกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหาร โดยมีพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่มีนัยสำคัญ 5 พื้นที่ และทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน จึงมีศักยภาพในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารที่มีนัยสำคัญทั้ง 5 ในชุมชน ซึ่งจากการวิเคราะห์การเข้าถึงชุมชนดังกล่าวในพื้นที่ พบว่าทางเข้าหลักของชุมชนมี 2 ทาง คือทางเข้าจากอำเภอสวนผึ้ง หรือถนนหมายเลข 3087 และทางเข้าจากอำเภอจอมบึง หรือถนนหมายเลข 4021 เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางไปอำเภอสวนผึ้งจากกรุงเทพมหานครและเป็นทางเข้าที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหาร ธนาคาร และที่พัก เป็นต้น นอกจากนี้ทางเข้าชุมชนทั้งสองเส้นทางยังเป็นเส้นทางเข้าที่ใกล้กับบริเวณศูนย์กลางชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยเรือนพักอาศัย โรงเรียน และวัด ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน เช่น พัฒนาเป็นที่พัก และศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นิทรรศการ ร้านขายของที่ระลึก และที่จอดรถของนักท่องเที่ยว เนื่องจากวัดเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนซึ่งมีพื้นที่เพียงพอต่อการพัฒนา ผู้วิจัยจึงเสนอ

ให้ใช้พื้นที่บริเวณวัดเป็นจุดแรกของการท่องเที่ยวในชุมชนโดยให้นักท่องเที่ยวจอดรถบริเวณวัดและใช้จักรยานหรือจักรยานยนต์เข้าไปท่องเที่ยวตามจุดอื่น ๆ เนื่องจากแต่ละจุดท่องเที่ยวในบริเวณชุมชนไม่มีพื้นที่เพียงพอต่อการรองรับที่จอดรถของนักท่องเที่ยวและยังเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเดิมอีกด้วย โดยเสนอใช้บริเวณวัดเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการท่องเที่ยวในบริเวณชุมชน (ภาพที่ 5.4)

ภาพที่ 5.4 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาขุนแสน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านนาขุนแสนยังขาดความสมบูรณ์ในการแสดงเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวไทยยวนที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่ตั้งโครงการ 1 พื้นที่จากการศึกษาพื้นที่ทั้งหมด 5 พื้นที่ ในบทที่ 4 โดยเลือกพื้นที่ 1 แห่งที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชาวไทยยวนทั้ง 5 ด้าน และมีศักยภาพในการพัฒนาและเป็นที่รับรู้ละน่าจดจำของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้จากการเก็บข้อมูล ได้แก่ กลุ่มน้ำพริกสตรี เพื่อนำมาเสนอแนวทางออกแบบ เพื่อพัฒนาพื้นที่เดิมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการออกแบบให้นักท่องเที่ยวสามารถเห็นบรรยากาศและเอกลักษณ์ทางกายภาพที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชาวไทยยวนในพื้นที่ได้ และเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนในด้านกระบวนการทำอาหารและสามารถสะท้อนถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทยยวนได้ ดังนี้

โครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

พื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรีเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยการรวมตัวกันของผู้หญิงและคนชราในชุมชนบ้านนาขุนแสน และเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งรวมกระบวนการที่เกี่ยวข้องอาหารครบทั้งการผลิตวัตถุดิบ (F01) เก็บวัตถุดิบ (F02) การเตรียมอาหาร (F03) การแปรรูปวัตถุดิบ (F04) และการรับประทานอาหาร (F05) โดยตั้งอยู่บริเวณบ้านนาขุนแสนซอย 3 ซึ่งเป็นบริเวณที่หนาแน่นไปด้วยเรือนพักอาศัยในชุมชน และใกล้กับวัด โรงเรียน และสถานที่สำคัญของชุมชน (ภาพที่ 5.5)

ภาพที่ 5.5 แสดงที่ตั้งของพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

การเข้าถึงพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มสตรีนั้นสามารถเข้าถึงได้จากซอยบ้านนาขุนแสนซอย 3 และสามารถเข้าได้อย่างสะดวกเนื่องจากมีถนนเดินรถ 2 ทางเป็นถนนหลักหน้าพื้นที่โครงการ (ภาพที่ 5.6)

ภาพที่ 5.6 แสดงเส้นทางสัญจรหลักของโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

ลักษณะโดยรอบบริบทที่ตั้งโครงการเป็นเขตของชุมชน (ภาพที่ 5.7) โดยมุมมองจากทางเข้าพื้นที่ตั้งโครงการจากถนนจะสามารถเห็นรั้วไม้ไผ่ อาคารไม้ 2 ชั้น ศาลาและป้ายชื่อกลุ่มน้ำพริกสตรี ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นที่รับรู้และจดจำของกลุ่มตัวอย่าง (ดูบทที่ 4) และมีสถานที่สำคัญที่สามารถเป็นสถานที่ให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมไทยยวนทั้งในเรื่องการเกษตรด้านอาหารและในด้านอื่น ๆ (ภาพที่ 5.8) ทำให้ที่ตั้งโครงการกลุ่มน้ำพริกสตรีจึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสถานที่สำคัญโดยรอบโครงการ ได้แก่ บ้านลุงสะลมของเก่าไทยยวน (ภาพที่ 5.9) บ้านประธานกลุ่มน้ำพริกสตรี (ป่าสุมาลี) บ้านผอ.บัว (ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมไทยยวนและมีพิธีกรรมของเก่าไทยยวน) (ภาพที่ 5.10) และบ้านผู้ใหญ่สะอาดซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านซึ่งสามารถให้ข้อมูลของชุมชนในอดีตได้

ภาพที่ 5.7 แสดงสภาพแวดล้อมโดยรอบโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

ภาพที่ 5.8 แสดงสถานที่สำคัญโดยรอบโครงการพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

ภาพที่ 5.9 แสดงบ้านลุงสะสมของเก่าไทยวน

ภาพที่ 5.10 แสดงพิพิธภัณฑ์สะสมของเก่าไทยวน ณ บ้านผอ.บัว

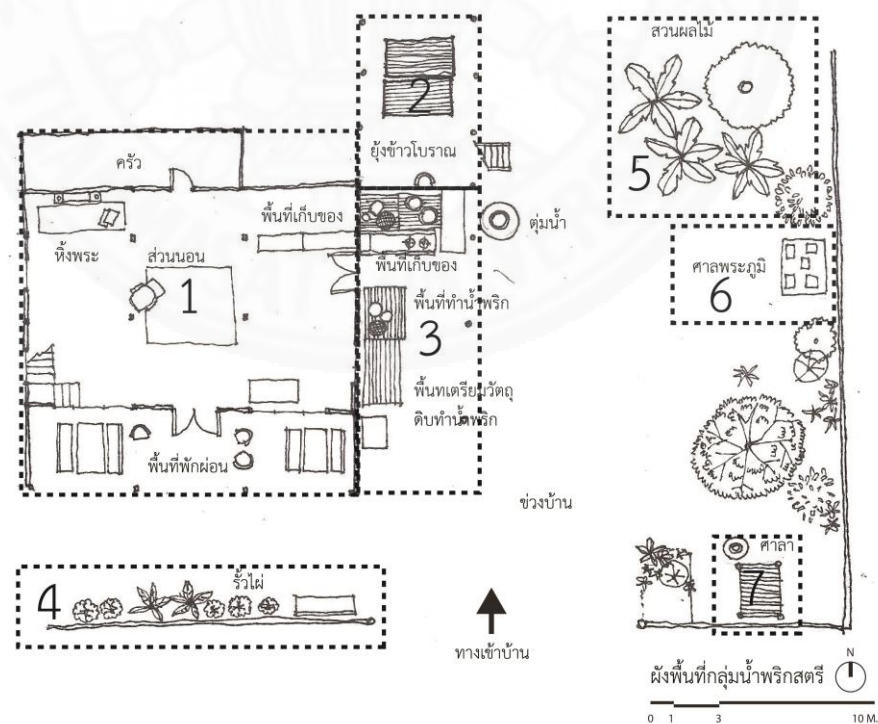
จากการสำรวจบริเวณโดยรอบที่ตั้งโครงการ ซึ่งพบว่ามีสถานที่สำคัญที่สามารถเป็นสถานที่ให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมไทยยวนทั้งในเรื่องการเกษตรด้านอาหารและในด้านอื่น ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นศักยภาพในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับโดยรอบพื้นที่ตั้งโครงการ เพื่อสร้างประสบการณ์ของวัฒนธรรมไม่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวันที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้นในพื้นที่ (ดูบทที่ 2) เนื่องจากสถานที่สำคัญโดยรอบพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีนั้นอยู่ในระยะที่สามารถเดินเท้าได้ แต่ควรมีการจัดระเบียบของสถานที่สำคัญดังกล่าว เช่น การจัดวางหรือแบ่งหมวดของสะสมที่จะนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอให้พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีเป็นจุดในการฟังบรรยายจากตัวแทนของกลุ่มน้ำพริกสตรี เพื่อฟังประวัติของกลุ่มน้ำพริกสตรี กระบวนการในการทำน้ำพริกโดยสังเขป และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญโดยรอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ ได้หลังจากการชมและเข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำน้ำพริกของกลุ่มน้ำพริกสตรี (ภาพที่ 5.11)

ภาพที่ 5.11 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณโดยรอบโครงการ

ภายในบริเวณที่ตั้งโครงการนั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 7 กลุ่มคือ อาคารไม้ 2 ชั้น ยุ้งข้าวโบราณ พื้นที่ทำน้ำพริก ไร่ไผ่ สวนผลไม้ ศาลพระภูมิ และศาลา (ภาพที่ 5.12) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพที่สามารถสะท้อนเรือนไทยยวนในอดีตได้ ซึ่งพบว่ายุ้งข้าวโบราณเป็นอาคารที่ยังสามารถสะท้อนยุ้งข้าวของเรือนไทยยวนในอดีตได้สมบูรณ์ที่สุด สำหรับไร่ไผ่ สวนผลไม้ ศาลพระภูมิ นั้นเป็นองค์ประกอบที่ยังสามารถแสดงลักษณะกายภาพในบริเวณเรือนไทยยวนได้แต่ควรมีการปรับปรุงเพื่อให้สามารถสะท้อนของเรือนไทยยวนได้ดียิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงไร่ไผ่โดยการสานไร่ไผ่ให้มีลักษณะเหมือนไร่ผาแดง การปลูกต้นไม้เลื้อยบริเวณริมไร่ และการเปลี่ยนวัสดุของศาลา เป็นต้น ส่วนอาคารไม้ 2 ชั้น ศาลา และอาคารทำน้ำพริกนั้นมีการต่อเติมเพื่อให้

ตอบสนองกับการใช้งานในปัจจุบันทั้งในเรื่องของวัสดุและองค์ประกอบของเรือนไทยยวน จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากลักษณะของเรือนไทยยวนในอดีต นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยที่สำคัญเพื่อนำไปเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยของเรือนไทยยวนในอดีตเพื่อเสนอแนวทางการออกแบบและปรับปรุงเพื่อให้สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยยวนในด้านกายภาพได้ โดยจากการวิเคราะห์แล้วพบว่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนไปจากเรือนไทยยวนในอดีตคือ มีการสูญหายของชาน ราน้ำ และเต็น เนื่องจากปัจจุบันเจ้าของเรือนอายุมากจึงมีการต่อเติมพื้นที่ชั้นล่างให้กลายเป็นที่นอน ครัว และพื้นที่พักผ่อน เพื่อความสะดวกสบายมากขึ้น ส่วนชั้นบนกลายเป็นที่เก็บของ ดังนั้นพื้นที่ใช้สอยหลักในบ้านจึงกลายเป็นส่วนนอนที่เชื่อมกับส่วนคริวและส่วนพักผ่อนโดยตรง และสำหรับความสัมพันธ์ของพื้นที่ในบ้านกับส่วนของการทำน้ำพริกนั้น ถึงแม้จะอยู่ติดกันแต่ก็มีความสัมพันธ์ต่อกันน้อยเนื่องจากพื้นที่ในการทำน้ำพริกเป็นส่วนที่แยกออกมานอกบ้านและเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งให้คนในชุมชนมามีส่วนร่วมในการทำน้ำพริก (ภาพที่ 5.13) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้อาคารที่ทำการออกแบบและปรับปรุงยังสามารถตอบสนองกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ โดยกิจกรรมสำคัญที่พบในบริเวณโครงการคือกระบวนการทำน้ำพริกซึ่งประกอบไปด้วย การเก็บอุปกรณ์ทำน้ำพริก การเก็บวัตถุดิบในการทำน้ำพริก การเตรียมวัตถุดิบ และการโม่ น้ำพริก

ภาพที่ 5.12 แสดงองค์ประกอบหลักในบริเวณพื้นที่ทำน้ำพริกกลุ่มน้ำพริกสตรี

5.1.2 ผู้ใช้งานและพฤติกรรมของผู้ใช้งาน (User's behavior analysis)

สำหรับกลุ่มผู้ใช้งานของอาคารน้ำพริกใหม่สามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่มีความสนใจเฉพาะด้านการเรียนรู้วัฒนธรรม และต้องการที่จะมาหาความรู้ สร้างประสบการณ์ ที่ไม่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน (ดูบทที่ 2 หน้า 41) และกลุ่มที่สองคือกลุ่มชุมชนซึ่งเป็นผู้แสดงและให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว โดยจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ควรเกินขีดความสามารถในการรองรับทางกายภาพ ซึ่งสามารถคำนวณได้ดังนี้ (ดูบทที่ 2 หน้า 42)

$$\text{ความสามารถรองรับได้/วัน} = \text{จำนวนผู้ใช้งานสูงสุด} \times \text{จำนวนรอบ}$$

จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรองรับได้ พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรองรับได้นั้นคือ 10 คน ต่อรอบ และต่อผู้บรรยาย 2 คน ส่วนจำนวนรอบนั้นไม่จำกัดในต่อวัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพิ่มเติมในเรื่องจำนวนรอบเพื่อให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยแบ่งเป็นช่วงเวลา ดังนี้

(1) ช่วงวันธรรมดา สามารถเปิดรอบได้วันละ 2 รอบ ดังนั้นความสามารถในการรองรับได้ต่อวันคือ 20 คน ต่อวัน

(2) ช่วงวันหยุดและวันนักขัตฤกษ์ สามารถเพิ่มรอบได้เป็นวันละ 3 รอบ เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น ดังนั้นความสามารถในการรองรับได้ต่อวันคือ 30 คน ต่อวัน

5.1.3 พื้นที่ใช้สอยในอาคาร (List of facilities)

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ใช้สอยของโครงการจากการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ วัฒนธรรมไทยวน วัฒนธรรมการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบกับการศึกษาและวิเคราะห์บริบท และผู้ใช้งาน แล้วจึงสามารถกำหนดพื้นที่ใช้สอยในโครงการ โดยเน้นไปที่พื้นที่ใช้สอยของอาคารน้ำพริกใหม่ ดังนี้

(1) พื้นที่ครัวทำน้ำพริก ซึ่งประกอบได้ด้วย

- 1.1 พื้นที่เก็บอุปกรณ์ทำน้ำพริก
- 1.2 พื้นที่เก็บวัตถุดิบทำน้ำพริก
- 1.3 พื้นที่เตรียมวัตถุดิบทำน้ำพริก
- 1.4 พื้นที่เอน้ำพริก
- 1.5 พื้นที่บรรจุน้ำพริก

(2) พื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบได้ด้วย

2.1 พื้นที่บรรยาย

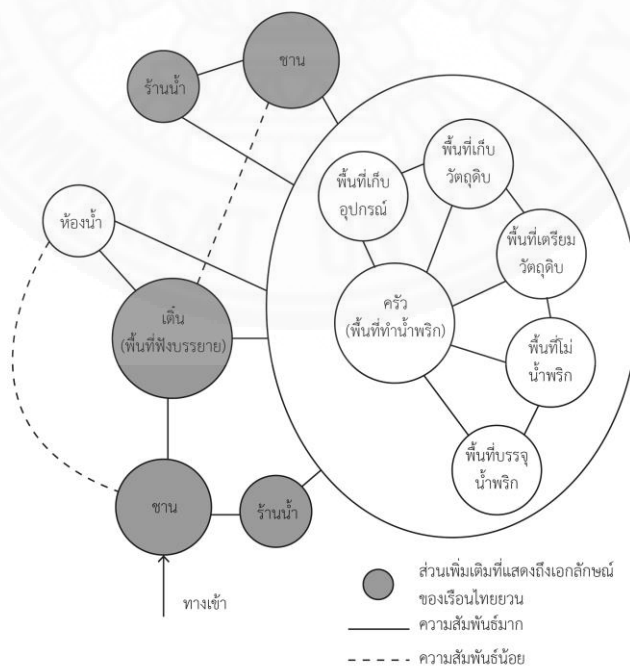
(3) พื้นที่บริการ ซึ่งประกอบได้ด้วย

3.1 ห้องน้ำ

3.2 โถงต้อนรับ (ชาน)

3.3 ร้านน้ำ

หลังจากการกำหนดพื้นที่ใช้สอยในอาคารผู้วิจัยจึงนำมาจัดเรียงความสัมพันธ์โดยลำดับการเข้าชมจะต้องผ่านส่วนต้อนรับ (ชานและเต็น) เพื่อฟังการบรรยายถึงกระบวนการทำน้ำพริก โดยสังเขปเกี่ยวกับประวัติ จุดประสงค์ของกลุ่มน้ำพริกสตรี และกระบวนการการทำน้ำพริก ก่อนจะเข้าไปถึงส่วนของพื้นที่ทำน้ำพริก ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ดูบทที่ 2 หน้า 41) และเพิ่มส่วนชานให้ติดกับครัวทำน้ำพริกตามแบบผังของเรือนไทยยวนขนาดกลาง (ดูบทที่ 2 หน้า 27) เพื่อให้เป็นทางเข้าออกของผู้ให้บริการ (service) และให้ความสะดวกสบายในการเข้าออกกับนักท่องเที่ยว โดยลำดับขั้นตอนในการทำน้ำพริกจะเริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบในการทำน้ำพริกไปจนถึงการโม่ น้ำพริก และการบรรจุ น้ำพริก (ภาพที่ 5.14)

ภาพที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยในโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี

5.1.4 รายละเอียดพื้นที่อาคาร (Area requirement)

จากการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและผู้บรรยาย และการวิเคราะห์ความต้องการในการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมการทำน้ำพริกของแต่ละพื้นที่ใช้สอยจากการใช้งานพื้นที่ในปัจจุบัน ประกอบกับการศึกษามาตรฐานอาคาร ผู้วิจัยจึงสามารถกำหนดสัดส่วนของพื้นที่ใช้สอยในอาคารเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบอาคารโดยมีรายละเอียดของขนาดพื้นที่ดังนี้ (รายละเอียดในการคำนวณดูภาคผนวก ฉ)

(1) พื้นที่ครัวทำน้ำพริก 32.0 ตร.ม. ซึ่งประกอบได้ด้วย

1.1 พื้นที่เก็บอุปกรณ์ทำน้ำพริก	5.00 ตร.ม.
1.2 พื้นที่เก็บวัตถุดิบทำน้ำพริก	1.00 ตร.ม.
1.3 พื้นที่เตรียมวัตถุดิบทำน้ำพริก	12.00 ตร.ม.
1.4 พื้นที่เอน้ำพริก	2.0 ตร.ม.
1.5 พื้นที่บรรจุน้ำพริก	12.00 ตร.ม.

(2) พื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว 12 ตร.ม. ซึ่งประกอบได้ด้วย

2.1 พื้นที่บรรยาย (เต็นท์)	12.00 ตร.ม.
----------------------------	-------------

(3) พื้นที่บริการ 21.56 ตร.ม. ซึ่งประกอบได้ด้วย

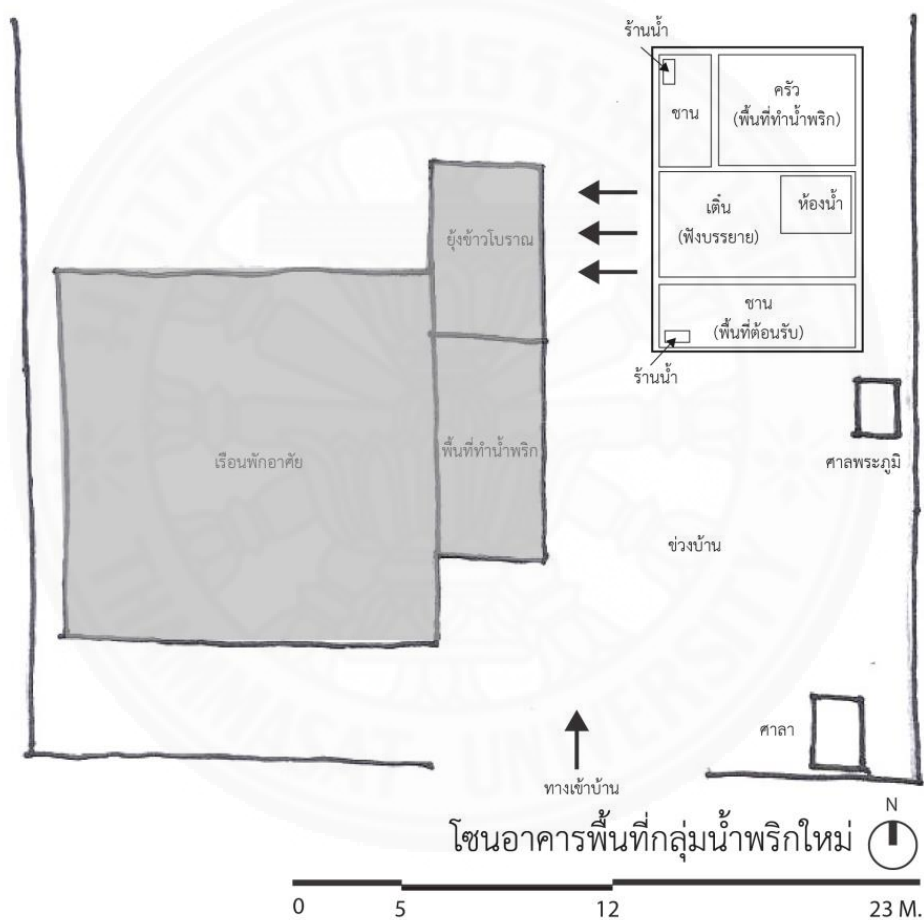
3.1 ห้องน้ำ	5.00 ตร.ม.
3.2 โถงต้อนรับ (ชาน)	15.36 ตร.ม.
3.3 รั้วน้ำ	1.20 ตร.ม.

รวมพื้นที่อาคารทั้งสิ้น 65.56 ตร.ม.

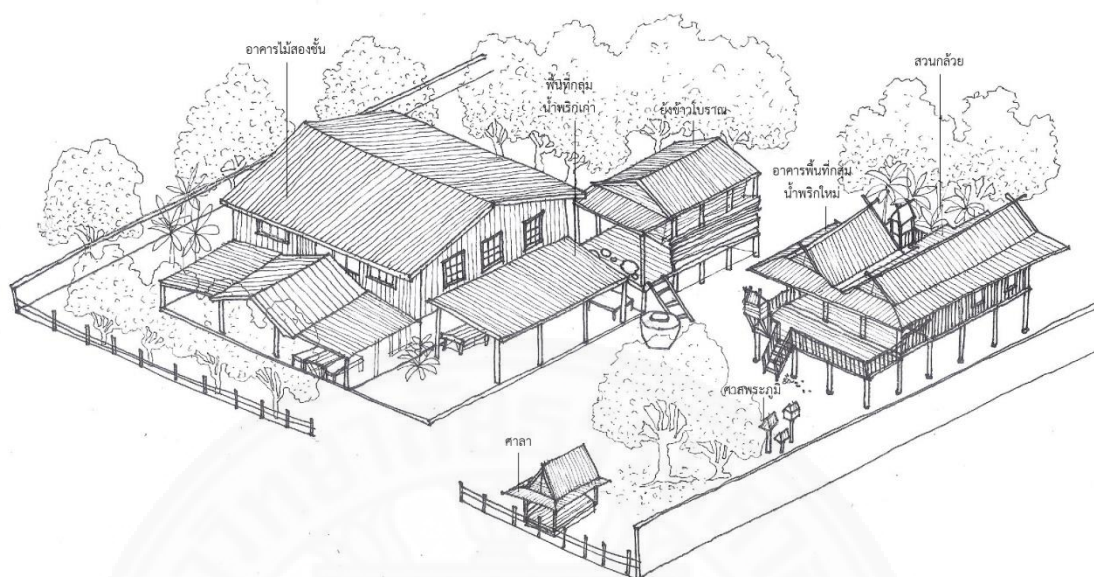
5.1.5 การกำหนดบริเวณพื้นที่ใช้สอยอาคาร (Zoning)

ผู้วิจัยและจัดวางโซนอาคารน้ำพริกใหม่ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลัก คือ พื้นที่ครัวทำน้ำพริก พื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว และพื้นที่บริการ โดยนำลักษณะการวางผังของเรือนไทยยามมาปรับใช้ คือการหันหน้าทางทิศเหนือ-ใต้ และการวางเรือนขนานกับเรือนหลัก โดยวางอาคารใหม่ไว้ขนานกับขั้วโบราณเพื่อเก็บส่วนของ “ขวงบ้าน” ที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยยามไว้ (ดูบทที่ 2 หน้า 16) ทั้งยังวางตำแหน่งของ “ชาน” และ “เต็นท์” ที่เป็นส่วนของการต้อนรับและฟังบรรยาย

(จากความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยข้อ 5.1.3) ไว้ขนานกับยั้งข้าวโบราณเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นยั้งข้าวโบราณและพื้นที่ทำน้ำพริกเก่าซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นที่รับรู้และจิตใจของคนในชุมชนขณะฟังบรรยายเพื่อสร้างความน่าสนใจจากอาคารโบราณและวัฒนธรรมที่ไม่สามารถพบเห็นในชีวิตประจำวันให้กับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และในส่วนของห้องน้ำจะอยู่ในส่วนที่เป็นมุมด้อยที่สุดของอาคารในทางทิศตะวันออก (ภาพที่ 5.15 และภาพที่ 5.16)

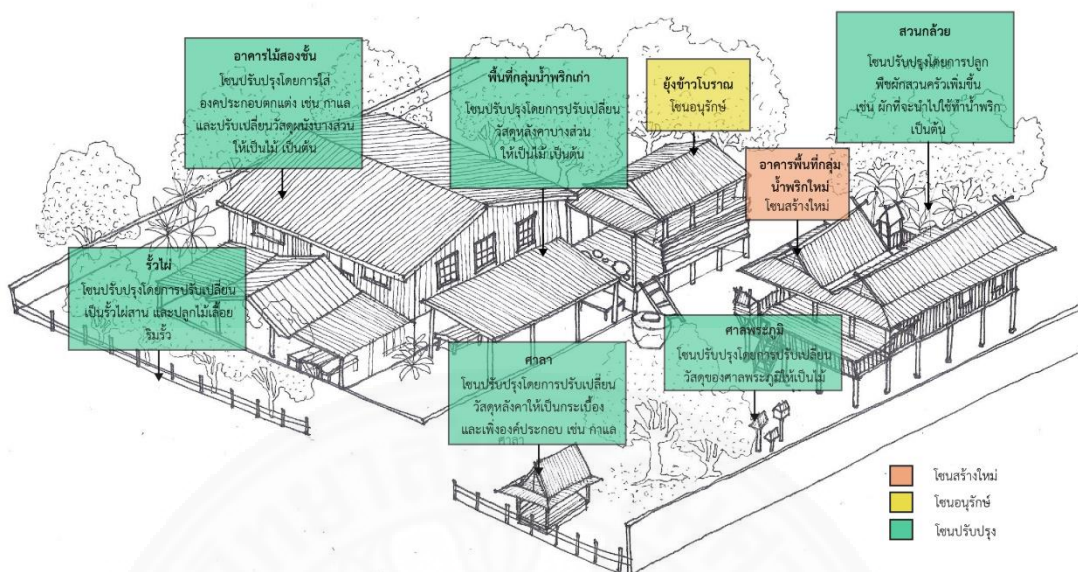
ภาพที่ 5.15 แสดงโซนโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี

ภาพที่ 5.16 Isometric แสดงตำแหน่งโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีใหม่

จากการกำหนดโซนของอาคารทำน้ำพริกใหม่เพื่อส่งเสริมการรองรับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในการทำน้ำพริกประกอบกับการวิเคราะห์บริบทของที่ตั้งโครงการแล้ว ผู้วิจัยจึงสามารถเสนอแนวทางการปรับปรุงบริเวณพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีเพื่อให้สามารถสะท้อนลักษณะกายภาพของเรือนไทยยวนในอดีตได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปพื้นที่ในการออกแบบและปรับปรุงเป็นโซนทั้งหมด 3 ประเภท (ภาพที่ 5.17) ดังนี้

- (1) โซนสร้างใหม่ ได้แก่ อาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่
- (2) โซนอนุรักษ์ ได้แก่ ยุ้งข้าวโบราณ
- (3) โซนปรับปรุง ได้แก่ ปรับปรุงอาคารไม้สองชั้นโดยการเพิ่มองค์ประกอบตกแต่ง เช่น กาแล และปรับเปลี่ยนวัสดุผนังบางส่วนให้เป็นไม้ ปรับปรุงพื้นที่กลุ่มน้ำพริกเก่าโดยการปรับเปลี่ยนวัสดุหลังคาให้เป็นไม้ ปรับปรุงรั้วไฟให้เป็นรั้วไม้สานและปลูกไม้เลื้อยริมรั้ว ปรับปรุงสวนกล้วยโดยการปลูกพืชผักที่จะนำไปใช้ทำน้ำพริก ปรับปรุงวัสดุของศาลพระภูมิให้เป็นไม้ และปรับปรุงศาลาโดยการเพิ่มองค์ประกอบเช่น กาแล และเปลี่ยนวัสดุหลังคาให้เป็นกระเบื้อง

ภาพที่ 5.17 Isometric แสดงโซนโครงการพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี

5.2 แนวทางการออกแบบ

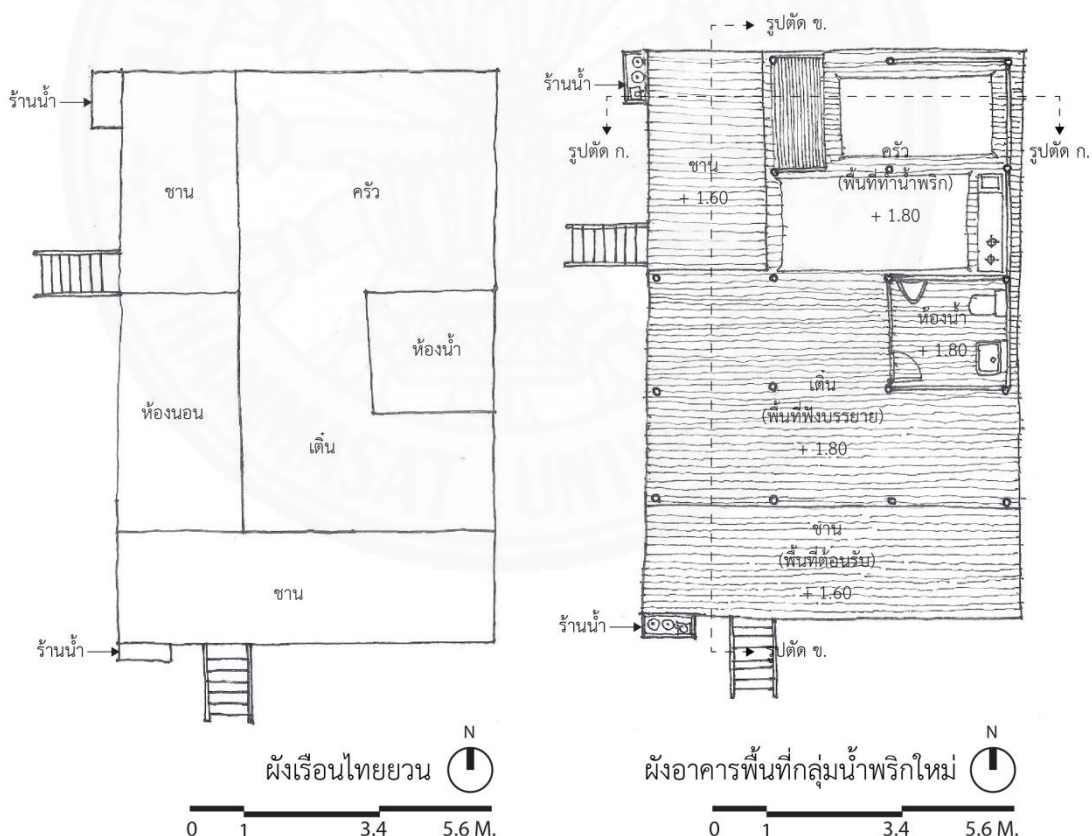
จากการทำโปรแกรมการออกแบบดังกล่าวของอาคารน้ำพริกใหม่ ผู้วิจัยจึงสามารถ นำโปรแกรมมาออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทย ยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 แนวคิดในการวางผังอาคาร (Planning)

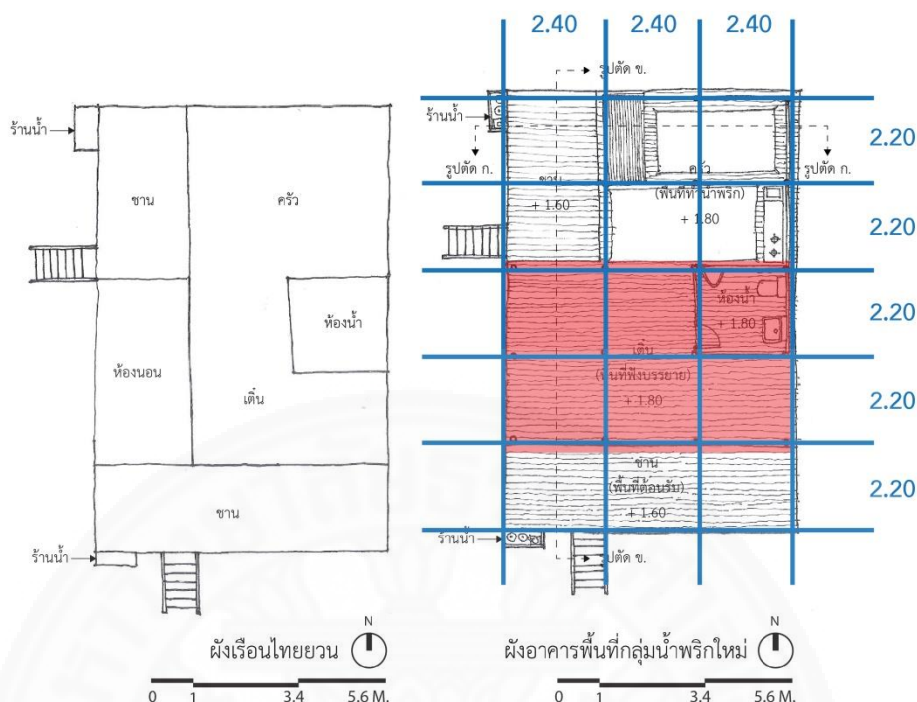
ผู้วิจัยวางผังอาคารน้ำพริกใหม่ตามการจัดโซนอาคาร (zoning) ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น โดยจัดความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยตามลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยของเรือนไทยยวน อย่างที่ได้กล่าวไว้ในข้อกำหนดความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยในข้อ 5.1.3 เพื่อให้อาคารสามารถ สะท้อนวัฒนธรรมเกษตรด้านอาหารของไทยยวนได้และเป็นไปตามความเหมาะสมของการใช้งานและ ศักยภาพของที่ตั้ง ซึ่งจากการคำนวณพื้นที่อาคารพบว่าขนาดอาคารพื้นที่ทำน้ำพริกใหม่นั้นสอดคล้อง กับเรือนไทยยวนขนาดกลาง (60-100 ตร.ม.) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสรุปประเภทของเรือนไทยยวนตาม ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยไว้ในบทที่ 2 หน้า 27 โดยลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือนไทย ยวนขนาดกลางนั้นเรียงจากการเข้าถึงตามลำดับของเรือนไทยยวนทั่วไปคือ ชาน เติ้น ห้องนอน และ มักจัดเรียงครัวและชานให้ติดกับร้านน้ำเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถล้างและทำความสะอาดเท้าก่อนเข้า บ้านหรือเพื่อความสะดวกในการตักน้ำมาปรุงอาหาร แต่เนื่องจากอาคารพื้นที่ทำน้ำพริกใหม่นั้นเป็น พื้นที่ใช้สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวซึ่งเน้นไปในด้านการเรียนรู้กระบวนการการทำน้ำพริกหรือเน้นใน

พื้นที่ของครัว ผู้วิจัยจึงตัดพื้นที่ในส่วนของห้องนอนออกไป และปรับเปลี่ยน “ชาน” และ “เดิน” ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ในการเกี่ยวพาราฮี ที่นอนสำหรับลูกชาย ไปจนถึงการจัดงานศพ ไปเป็นพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวและฟังบรรยายก่อนที่จะเข้าไปถึงส่วนของ “ครัว” ซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายในการเรียนรู้กระบวนการทำอาหารซึ่งประกอบไปด้วย พื้นที่เตรียมวัตถุดิบ พื้นที่เฝื่อน้ำพริก และพื้นที่บรรจุน้ำพริกตามลำดับ โดยเพิ่มเติมในส่วนของ “ชาน” ในบริเวณครัวเพื่อให้สามารถตอบสนองกับการเข้าออกอาคารมากขึ้น (ภาพที่ 5.18)

สำหรับสัดส่วนของผังอาคาร ผู้วิจัยนำสัดส่วนของเรือนล้านนาซึ่งเป็นต้นแบบของเรือนไทยยวนมาใช้ในการออกแบบคือ ใช้ระยะห่างเสาต้านสกัด 2.40 เมตร และระยะห่างเสาต้านยาวเท่ากับ 2.20 เมตร โดยด้านสกัดมี 2 ช่วงเสาและด้านยาวมี 3 ช่วงเสา และใช้อัตราส่วนความใหญ่ของขนาดพื้นที่ของเรือนกาแลคือ เดินมักมีขนาดใหญ่กว่าชาน (ดูบทที่ 2 หน้า 31) ซึ่งนอกจากจะสามารถสะท้อนถึงการวางผังของไทยยวนแล้ว ยังสามารถตอบสนองกับความต้องการในการใช้พื้นที่ในการฟังบรรยายในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย (ภาพที่ 5.19)

ภาพที่ 5.18 แสดงการปรับเปลี่ยนผังอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่จากผังเรือนไทยยวน

ภาพที่ 5.19 แสดงสัดส่วนของผังอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่จากผังเรือนไทยยวน

5.2.2 แนวคิดในการออกแบบอาคาร

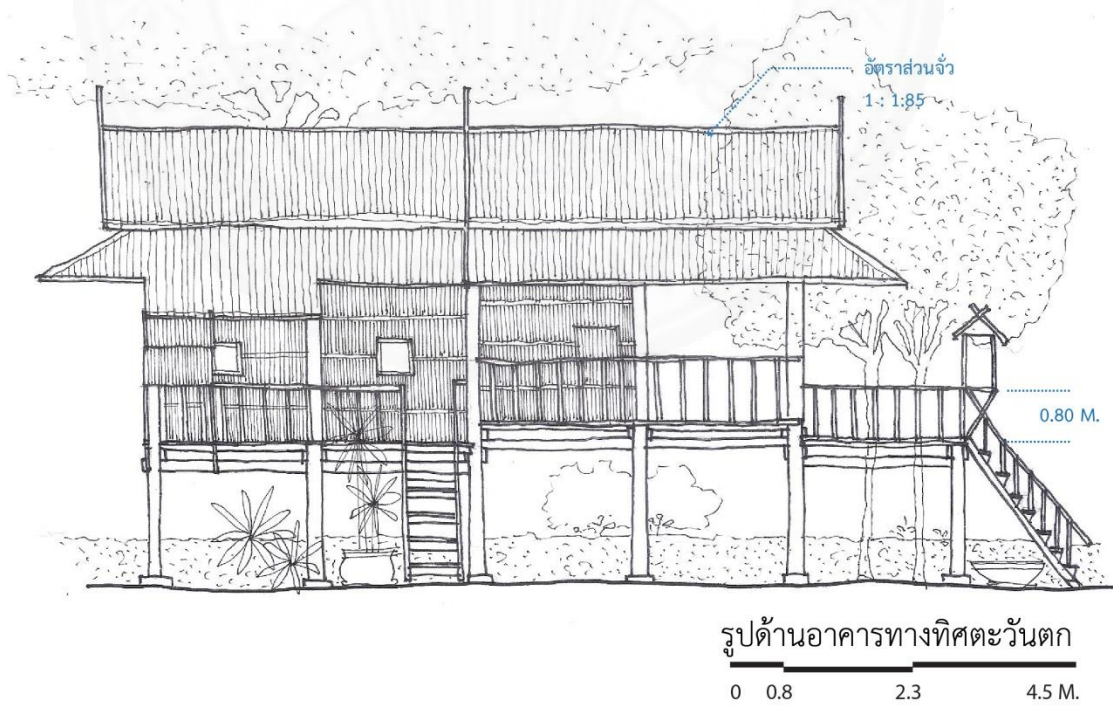
ผู้วิจัยนำ รูปทรง และองค์ประกอบของเรือนไทยยวน มาเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบรูปทรงอาคารพื้นที่น้ำพริกใหม่ (ดูบทที่ 2 ข้อ 2.1) เพื่อให้ตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยววัฒนธรรม (ดูการวิเคราะห์ผู้ใช้งานและพฤติกรรมของผู้ใช้งานข้อ 5.1.2) โดยสามารถแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้

(1) สัดส่วนของอาคาร

ความสูงของอาคารมี 2 ส่วนคือ ความสูงจากพื้นดินถึงหลังรอดเท่ากับ 1.50 เมตร และ ความสูงจากหลังรอดถึงช่อเท่ากับ 2.80 เมตร หลังคามีอัตราส่วนความสูงของหลังคาจั่ว : ความยาวฐานจั่ว เท่ากับ 1 : 1.85 และความสูงของรั้วชานเท่ากับ 80 ซม. (ดูบทที่ 2 หน้า 29) ซึ่งสามารถอธิบายได้จากรูปด้านอาคารในภาพที่ 5.20 5.21 5.22 และ 5.23 และมีการลดระดับของพื้นที่ตามลักษณะการลดระดับของเรือนไทยยวนคือลดระดับในส่วนของชานให้ต่ำกว่าเต็น ครัว และห้องน้ำ 20 ซม. ดังนั้นในอาคารจึงมีการลดระดับ 2 ตำแหน่งคือชานบริเวณติดกับเต็นซึ่งเป็นทางเข้าหลัก และชานบริเวณติดกับครัวซึ่งเป็นทางเข้ารอง ซึ่งสามารถอธิบายได้จากรูปตัดในภาพที่ 5.24 และ 5.25

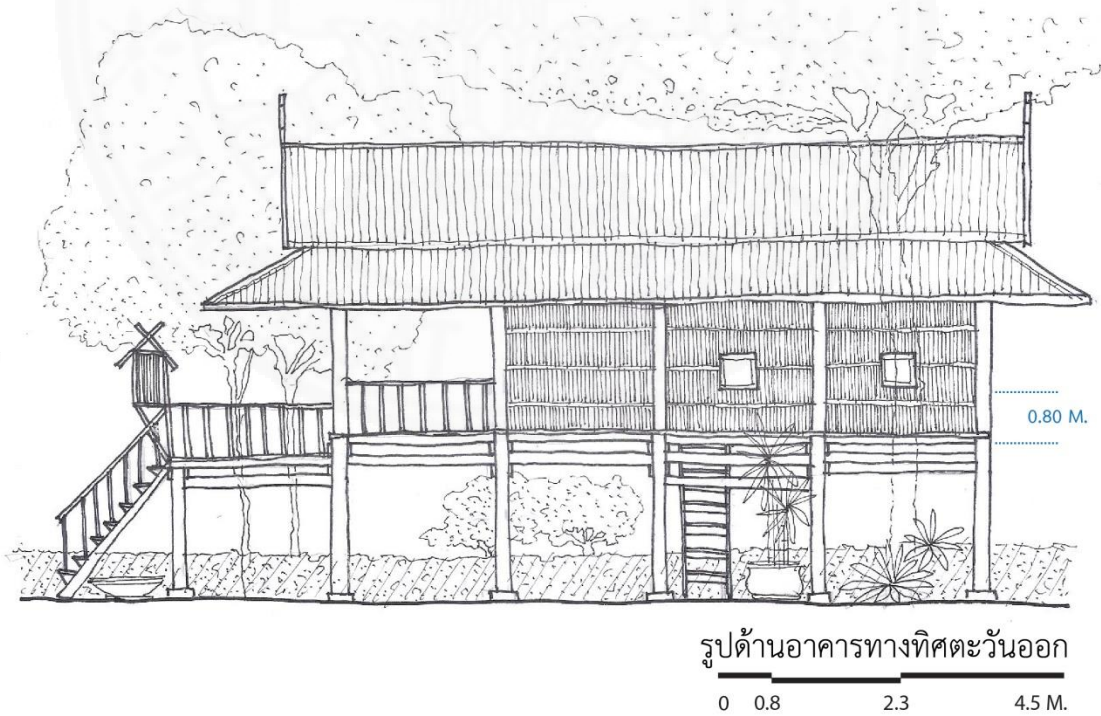
ภาพที่ 5.20 แสดงรูปด้านทิศเหนือของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

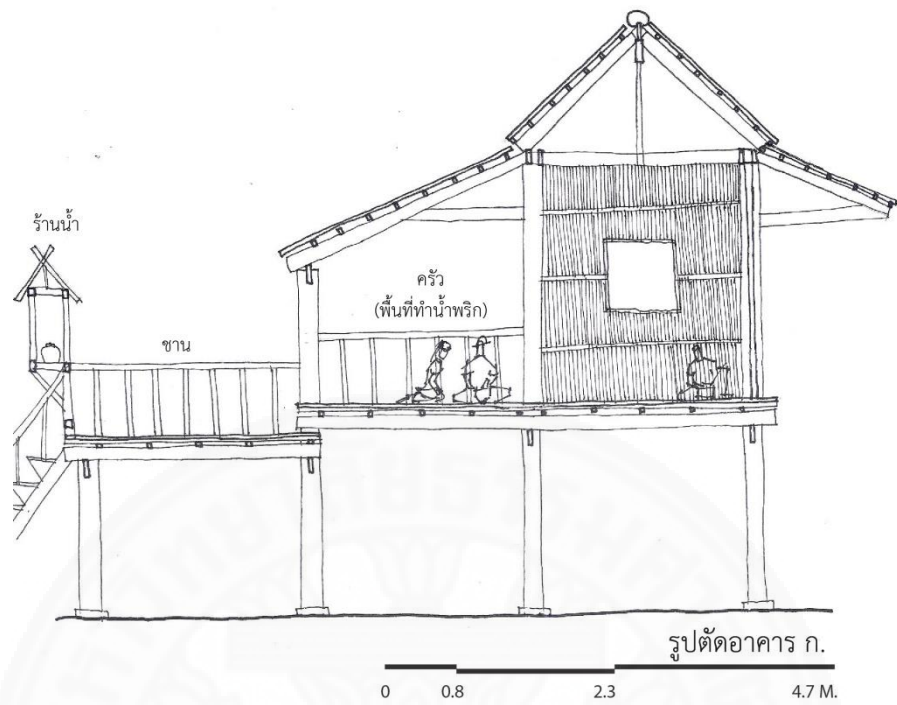
ภาพที่ 5.21 แสดงรูปด้านทิศตะวันตกของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

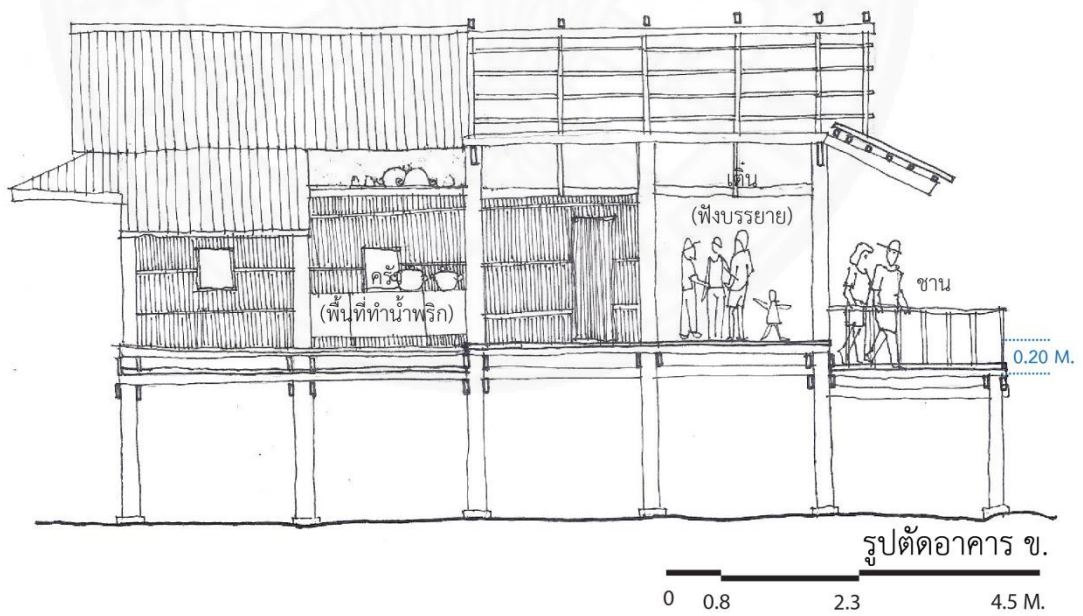
ภาพที่ 5.22 แสดงรูปด้านทิศใต้ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

ภาพที่ 5.23 แสดงรูปด้านทิศตะวันออกของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

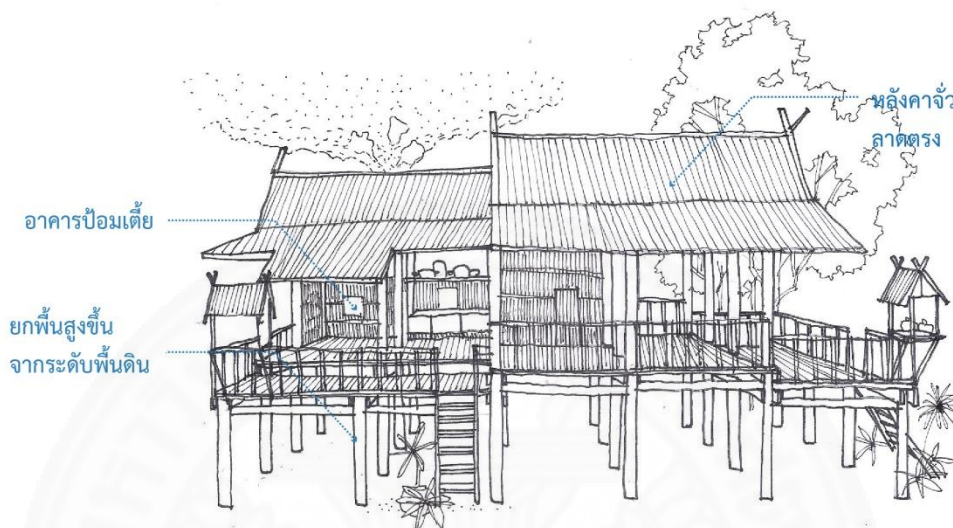
ภาพที่ 5.24 แสดงรูปตัด ก. ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

ภาพที่ 5.25 แสดงรูปตัด ข. ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

(2) รูปทรงของอาคาร

รูปทรงอาคารมีลักษณะยกพื้นสูงชันจากระดับพื้นดิน โดยมีหลังคาทรงจั่ว ลาดตรง และตัวอาคารมีลักษณะป้อมเตี้ย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวน (ดูภาพที่ 5.26)

ภาพที่ 5.26 แสดงทัศนียภาพของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

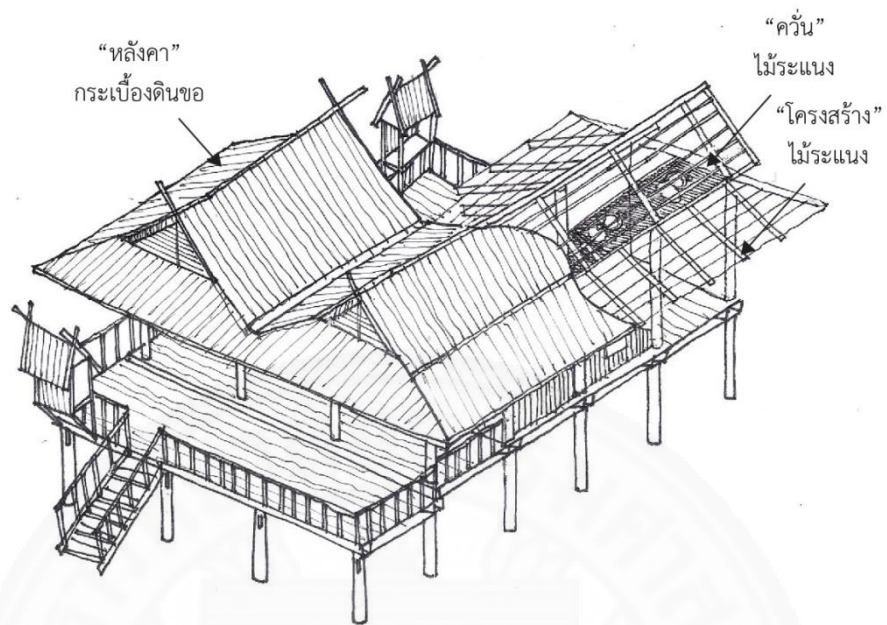
(3) องค์ประกอบของอาคาร

องค์ประกอบที่สำคัญของอาคารคือ “ครัว” ซึ่งผู้วิจัยนำเอกลักษณ์ครัวของเรือนไทยยวนมาใช้ในการออกแบบคือมี “ฝาและช่องระบายควัน” มี “ควั่น” ที่มีลักษณะเป็นตะแกรงบนฝาซึ่งใช้ในการเก็บอุปกรณ์ครัวหรือเป็นพื้นที่เก็บอุปกรณ์ทำน้ำพริก (ดูหัวข้อ 2.1.4) (ภาพที่ 5.27)

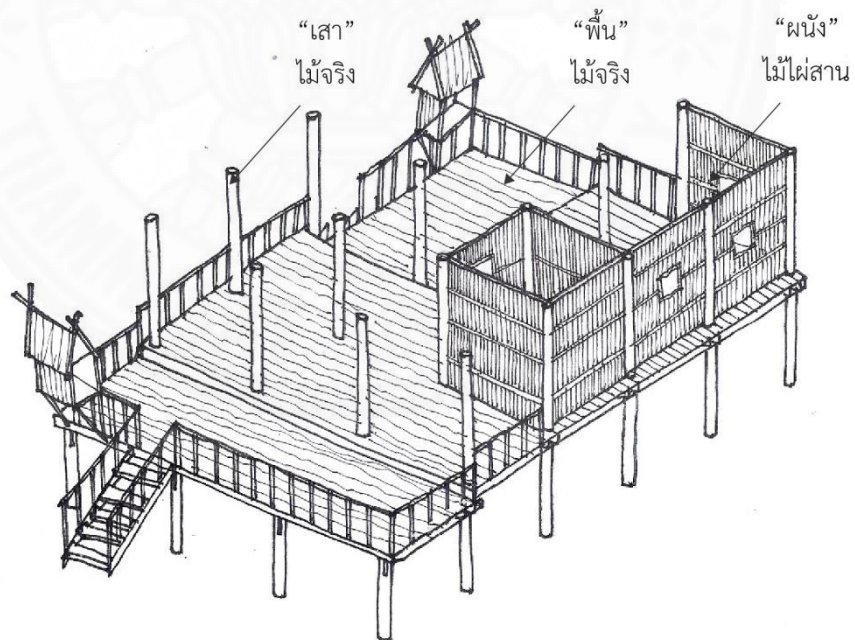
สำหรับการประดับตกแต่งอาคารผู้วิจัยนำกาแลมาเป็นองค์ประกอบในตำแหน่งยอดจั่วอาคาร เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อของคนไทยยวนซึ่งเชื่อว่ากาแลเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล และเป็นสุนทรียภาพของสถาปัตยกรรมไทยยวน

(4) วัสดุของอาคาร

วัสดุหลักของอาคารทั้งโครงสร้าง และวัสดุปูพื้นคือ “ไม้” เนื่องจากสอดคล้องกับวัสดุของยุ้งข้าวโบราณและบ้านไม้ในพื้นที่โครงการ ส่วนวัสดุในการมุงหลังคาใช้ “กระเบื้องดินขอ” เนื่องจากมีความคงทนและเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวน และวัสดุกรุผนังคือไม้ไผ่เนื่องจากเป็นวัสดุที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวน ทั้งยังสามารถหาทดแทนได้ง่าย (ภาพที่ 5.28)

ภาพที่ 5.27 แสดง Isometric ของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

ภาพที่ 5.28 แสดง Isometric ภายในของอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกใหม่

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบอาคารที่นำเสนอไว้ข้างต้นให้กลุ่มผู้นำของชุมชนชุมชนบ้านนาขุนแสนจำนวน 3 คน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอาคาร จึงพบว่ามีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเป็นประเด็นได้ดังนี้

(1) รูปแบบอาคาร

รูปแบบอาคารสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เรือนไทยยวนได้ โดยเห็นด้วยกับการนำกลับมาของการประดับหลังคาด้วยกาแล ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเรือนไทยยวนในอดีต และเคยเป็นองค์ประกอบในการประดับหลังคาของเรือนในชุมชนบ้านนาขุนแสน แต่เนื่องจากการผูกฟังและไม่ได้ปรับปรุงใหม่ จึงทำให้องค์ประกอบที่สำคัญนั้นหายไป อีกประเด็นที่ชุมชนรู้สึกว่าเป็นรูปแบบที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์ของเรือนไทยยวนได้ดีคือ การยกพื้นสูง และหลังคาจั่ว ทำให้แบบอาคารที่นำเสนอมีความเหมาะสมกับบริบทโดยรอบ

(2) ความเหมาะสมของกิจกรรมกับขนาดอาคาร

ขนาดของอาคารทำน้ำพริกหลังใหม่มีความเหมาะสมกับการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องกระบวนการทำน้ำพริกของชุมชนได้ โดยเหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่ได้เสนอแนะไปคือ 10 คน ต่อรอบ และเห็นด้วยกับการเพิ่มพื้นที่ฟังบรรยาย เนื่องจากพื้นที่ทำน้ำพริกเดิมนั้นมีขนาดที่แคบ ทำให้ไม่สะดวกต่อนักท่องเที่ยว

(3) การเลือกใช้วัสดุ

การเลือกใช้วัสดุ เห็นด้วยกับการใช้โครงสร้างอาคารที่เป็นไม้ เนื่องจากสามารถสะท้อนเอกลักษณ์ของไทยยวนในด้านวัสดุได้ แต่ไม่เห็นด้วยกับการใช้กระเบื้องดินขอ เนื่องจากเป็นวัสดุที่ไม่ทนและหาซื้อได้ยาก จึงขอเสนอแนะให้เลือกใช้กระเบื้องที่มีสีใกล้เคียงกับกระเบื้องดินขอทดแทน ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณในการก่อสร้างที่ชุมชนสามารถหาได้

(4) ความเหมาะสมของทำเลที่ตั้งอาคาร

การเลือกที่ตั้งโครงการนั้นสามารถเป็นไปได้ และมีความสะดวกสบายกับการดูแลอาคาร แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งมีเจ้าของ จึงอยากเสนอให้มีการคำนึงถึงการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับกับชุมชนอย่างแน่ชัด หรืออาจนำอาคารไปสร้างบนพื้นที่สาธารณะอย่างเช่น วัด หรือ โรงเรียน เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะที่แท้จริง

5.3 สรุปผลวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ ดังนี้

(1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมทางการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน

พื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสนที่เป็นที่รับรู้ จดจำและถูกกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญผ่านกระบวนการทางจินตภาพ ประกอบไปด้วย 5 พื้นที่ ได้แก่ 1.พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี 2.โรงเพาะเห็ดครบวงจร 3.บ้านป่ากอบกัญ 4.ร้านขายกล้วยฉาบ และ 5.บ้านอบต. โดยสามารถแบ่งได้เป็นพื้นที่ 3 ระดับ จากการมีส่วนร่วมในการใช้งานพื้นที่ คือ พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ปรับเปลี่ยน และพื้นที่ครัวเรือน โดยผู้วิจัยพบว่าพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญทั้ง 5 พื้นที่มีคุณสมบัติที่เป็นที่รับรู้และจดจำได้ในเชิงกายภาพที่สามารถมองเห็นได้ ได้แก่ การวางผัง องค์ประกอบบริเวณอาคาร รูปแบบอาคาร องค์ประกอบของอาคารและวัสดุ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ซึ่งมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 48-60 ปี และประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยที่อายุ ตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์ในพื้นที่มีผลต่อการรับรู้และจดจำพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารในชุมชน

(2) เพื่อเสนอแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารในชุมชนไทยยวน

การนำเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวน ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรีนั้นผู้วิจัยเลือกออกแบบอาคารในพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีเนื่องจาก พื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยยวนได้ทั้ง 5 ด้าน ทั้งยังเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการทำกระบวนการออกแบบเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ในชุมชนและเป็นแนวทางสำหรับชุมชนไทยยวนที่อื่น ๆ ที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนตัวเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้แนวความคิดในการออกแบบคือการฟื้นฟูลักษณะกายภาพของเรือนไทยยวนมาปรับให้เข้ากับการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีความต้องการที่จะศึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่ไม่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในที่นี้คือการเรียนรู้กระบวนการทำน้ำพริกของกลุ่มน้ำพริกสตรี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงองค์ประกอบอื่น ๆ ในบริเวณพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี เช่น การนำกาแลกลับมาเป็นองค์ประกอบของอาคาร การปรับเปลี่ยนวัสดุอาคาร การปรับเปลี่ยนรั้วไฟให้เป็นรั้วตาแสงและปลูกไม้เลื้อยบริเวณรั้ว และการปลูกพืชผักสวนครัวที่ใช้ในการทำน้ำพริก เป็นต้น โดยที่ยังคง

อนุรักษ์ยังข้าวโบราณไว้เนื่องจากยังข้าวโบราณสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรของไทยวนและเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นที่รับรู้และจดจำของกลุ่มตัวอย่าง

5.4 ข้อจำกัดงานวิจัย

(1) จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ได้กล่าวถึงขีดจำกัดในการรองรับในหลายด้านเช่น ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ ขีดความสามารถในการรองรับด้านชีวภาพ และขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม โดยผู้วิจัยได้ตระหนักถึงขีดความสามารถในทุกด้านแต่เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา และความเชี่ยวชาญของผู้วิจัย จึงทำให้ผู้วิจัยต้องจำกัดการศึกษาแค่ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบ เนื่องจากขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพมีความเป็นรูปธรรมและมีผลต่อการเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยตรง

(2) งานวิจัยนี้ใช้การเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่าง 20 คน โดยที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ทำให้เกิดข้อจำกัดทางด้านระยะเวลา แต่ทั้งนี้ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างนั้นเพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของไทยวน กรณีศึกษา ณ ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี

(3) เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการวาดแผนที่จินตภาพ การถ่ายรูป และการสัมภาษณ์ ทำให้เกิดอุปสรรคกับกลุ่มตัวอย่างบางคนที่ไม่สามารถเขียนหนังสือ วาดภาพ หรือถ่ายภาพได้ ทำให้ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูลในบางกรณี เช่น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุบางคนนั้นไม่สามารถวาดภาพและถ่ายภาพได้ ผู้วิจัยจึงต้องปรับวิธีในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอุปสรรคในการให้ข้อมูลโดยการให้กลุ่มตัวอย่างเล่าเรื่องและระบุพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยที่ผู้วิจัยเป็นคนวาดแผนที่ตามพื้นที่ซึ่งได้ถูกกล่าวถึงจากการเล่าเรื่อง และให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นเพื่อดูความถูกต้องของแผนที่อีกครั้ง หรือสำหรับกลุ่มตัวอย่างบางคนที่มีความวิตกกังวลในการวาดรูป ผู้วิจัยจึงต้องใช้วิธีการโน้มน้าวจนกลุ่มตัวอย่างสามารถวาดแผนที่ได้ เช่นเดียวกับการถ่ายภาพที่เป็นอุปสรรคกับกลุ่มตัวอย่างบางคน ผู้วิจัยก็ได้ใช้วิธีการถ่ายโดยให้กลุ่มตัวอย่างเป็นคนชี้ตำแหน่งให้ถ่าย เป็นต้น

(4) เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา ผู้วิจัยจึงไม่สามารถออกแบบอาคารพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรีให้สามารถครอบคลุมกับเนื้อหาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในทุกประเด็น ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงเลือกที่เน้นการศึกษาเนื้อหาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปในเรื่อง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของการท่องเที่ยว

(5) เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา ทำให้ผู้วิจัยจำเป็นต้องเลือกตัวแทนชุมชนผู้นำชุมชนเพื่อขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแบบอาคาร ทำให้ข้อเสนอแนะดังกล่าวอาจไม่สามารถครอบคลุมเนื้อหาได้ในทุกประเด็น

(6) เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถปรับแก้ไขแบบอาคารให้ตอบสนองกับข้อเสนอแนะของชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น การบริหารจัดการรายได้ และการคำนวณงบประมาณอาคาร เป็นต้น

(7) ชุมชนบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการเลือกทำเลที่ตั้งในพื้นที่กลุ่มน้ำพริกสตรี เนื่องจากการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับกับชุมชนไม่แน่ชัด

5.5 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

(1) ในการศึกษาต่อไป ถ้าหากเป็นไปได้ควรคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับด้านอื่นๆ ประกอบด้วย เพื่อให้อาคารที่ออกแบบสามารถตอบสนองกับการใช้งานและสามารถรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนได้ในทุกๆด้าน

(2) การศึกษาเพื่อขยายผลในประเด็นอื่นๆครั้งต่อไป หากมีเวลาควรเก็บจำนวนกลุ่มตัวอย่างมากขึ้นหรืออาจศึกษาพื้นที่มากกว่า 1 กรณีศึกษา เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดและครบถ้วนมากขึ้น

(3) สำหรับการศึกษารั้วต่อไปอาจมีการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างทุกประเภทเช่น คนชรา เด็ก หรือผู้ที่ไม่รู้หนังสือ เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถให้ข้อมูลได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

(4) ในการศึกษาครั้งถัดไปควรศึกษาและทบทวนวรรณกรรมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ครอบคลุมกับเนื้อหาในทุกประเด็นเพื่อให้สามารถออกแบบอาคารสถาปัตยกรรมได้ตอบสนองกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น

(5) การศึกษาในครั้งถัดไปอาจมีการปรับแก้ไขแบบอาคารให้ตอบสนองกับข้อเสนอแนะของชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น การบริหารจัดการรายได้ และการคำนวณงบประมาณอาคาร เป็นต้น เพื่อให้แบบอาคารสามารถตอบสนองกับความต้องการของชุมชนให้ได้มากที่สุด

(6) การศึกษาในครั้งถัดไปอาจมีการปรับแก้ไขแบบอาคารให้ตอบสนองกับข้อเสนอแนะของชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น การบริหารจัดการรายได้ และการคำนวณงบประมาณอาคาร เป็นต้น เพื่อให้แบบอาคารสามารถตอบสนองกับความต้องการของชุมชนให้ได้มากที่สุด

(7) การศึกษาในครั้งถัดไปอาจเลือกทำเลที่ตั้งอาคารในพื้นที่สาธารณะที่แท้จริงของชุมชน เช่น วัด และโรงเรียน เป็นต้น เพื่อให้สามารถบริหารเรื่องผลประโยชน์ของชุมชนจากการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

5.6 ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชนบท

(1) ในการเลือกศึกษากรณีศึกษาจากชุมชนชนบทที่มีความต้องการที่จะส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษาที่ครอบคลุมทั้งในหลายประเด็น เช่น ความพร้อมของชุมชน เอกลักษณ์ของชุมชนที่พร้อมที่จะนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยว และเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีความโดดเด่น เป็นต้น เพื่อให้กรณีศึกษาที่มีศักยภาพในการพัฒนาและสามารถเก็บข้อมูลที่สามารถนำไปพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจากกรณีศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ในการเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างควรเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่มีหลากหลาย เช่น กลุ่มผู้นำจังหวัด กลุ่มผู้นำในการพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้าน เป็นต้น เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมทั้งในเชิงแนวทางในการพัฒนาและการรักษาสภาพความเป็นอยู่เดิมของชุมชน รวมไปถึงการคำนึงปัจจัยในเรื่องของ เพศ อายุ อาชีพ และประสบการณ์ในพื้นที่ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครอบคลุมในทุกประเด็น

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2552). *คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (พ.ศ.2317-2552)*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, บุษกร เสธฐวรกิจ, และ ศิวาพร กลิ่นมาลัย. (2554). *จิตวิทยา สภาพแวดล้อม* *มูลฐานการสร้างสรรคและการจัดการสภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัย*. กรุงเทพฯ: บริษัท จี.พี.พี เซ็นเตอร์ จำกัด
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2558). *การจัดทำรายละเอียดโครงการงานสถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท จี.พี.พี เซ็นเตอร์ จำกัด
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2512). *ไทยยวน-คนเมือง*. ธนบุรี: บางสะแกการพิมพ์.
- สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, สมิตรา สุวรรณ์เดชา, ปัทมา พัฒน์พงษ์, ณรงค์ อาจสมิติ, พิเชฐ สีตะพงษ์, และคนอื่นๆ. (2554). *การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.
- สุรียา สมทศปต์ , และพัฒนา กิตติอาษา. (2544). *เรื่องเล่า ความทรงจำและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนในจังหวัดนครราชสีมา*. นครราชสีมา: บริษัทสมบุญการพิมพ์ จำกัด.
- อุดม สมพร. (2540). *ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี*. สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย
- อนุวิทย์ เจริญศุกุล, และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2539). *เรือนล้านนาและประเพณีการปลูกเรือน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.
- อรศิริ ปาณินท์. (2557). *เส้นทางร่างถิ่น = tracing places*. กรุงเทพฯ: สถาบัน อาศรมศิลป์.
- อรศิริ ปาณินท์. (2539). *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.
- เฉลียว ปิยะชน. (2532). *เรือนกาแล*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- Bob Mckercher, and Hilary du Cros (2002). *Cultural Tourism The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: The Haworth Press, Inc.

Joseph, A. (2002). *The Architect's handbook of professional practice*. The United State of America: John Wiley & Sons, Inc.

บทความวารสารวิชาการ

ชฎาภา ตงสาลี. (2554). การรับรู้ภาพลักษณ์ของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, ปีที่ 7(ฉบับที่3), 1257. สืบค้นจาก

https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjU9_aOpbbNAhUJOI8KHbhaA84OFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.tci-thaijo.org%2Findex.php%2FVeridian-E-Journal%2Farticle%2Fdownload%2F19259%2F23535&usq=AFOjCNGA4SVZILSGRby4L8CYmlpXOtgLw&sig2=N_WbrwkUN_5nxDvclPSzmQ&bvm=bv.124817099.d.c2l

วิทยานิพนธ์

ชนกนาถ จันแดง. (2547). ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไท-ยวน

กรณีศึกษา บ้านห้วยบงใต้ ตำบลประยาต อำเภอลำทับ จังหวัด. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธฤชวรรณ มาตกุล. (2556). แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีสาน

กรณีศึกษา วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) จังหวัดชัยภูมิ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะวิทยาการจัดการ, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว.

สาวิตรี นุกูล. (2544). การใช้จินตภาพสาธารณะเพื่อการพัฒนาคุณภาพของเมือง กรณีศึกษาถนนราช

ดำเนิน เชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะ

สถาปัตยกรรม, สาขาสถาปัตยกรรม.

อภิรักษ์ ธรรมเสนา. (2553). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและ

มานุษยวิทยา, สาขามานุษยวิทยา.

รายงานการวิจัย

- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ, และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). *การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_12/pdf/aw019.pdf
- ประสิทธิ์ บัวงาม. (2544). *วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอบ้านพะยูง จังหวัดพัทลุง*. สืบค้นจาก <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/7093>
- มนต์ผกา วงษา. (2552). *การพัฒนาเรือนแรม(โฮมสเตย์)ชุมชนเป็นแหล่งปัญญาที่เบิกบาน กรณีศึกษาบ้านเขาแก้ว ตำบลดาวเรือง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี*. สืบค้นจาก <http://dlibrary.spu.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/2880/1/52%20E0%B8%AD.%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B9%8C%E0%B8%9C%E0%B8%81%E0%B8%B2>
- ศากร อนุกุล. (2551). *แนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ปริมาณนักท่องเที่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของอุทยานในพื้นที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่3 (บ้านโป่ง)*. สืบค้นจากเว็บไซต์หน่วยงาน <http://app.dnp.go.th/opac/multimedia/research/C00515/C00515-2.pdf>

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กฤฎี โกลล. (2558). *ชุมชนไท-ยวน สระบุรี*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2559, จาก <https://krisdarchkmitl.wordpress.com/2015/03/19/ชุมชนไท-ยวน-สระบุรี/>
- จิปาละสถานบ้านคูบัว. (2553). *ประชากรไทยยวน*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.jipathaphan.com/>
- ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2555). *หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน สระบุรี*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2558, จาก <http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review>
- ธีรยุทธ กำศิริพิมาน. (2553). *ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559, จาก

http://km.reo15.net/index.php?option=com_content&view=article&catid=11:envi&id=40:2010-05-26-09-46-33

บริษัท สายการบินนกแอร์ จำกัด (มหาชน). (2015). *เชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559, จาก <http://nokair.com/content/th/destinations/chiang-mai.aspx>

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2554). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2559, จาก

https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&sqi=2&ved=0ahUKEwjP5fmBmrbNAhVHri8KHaSUCvIOFgg8MAO&url=http%3A%2F%2Fwww.cbt-i.org%2Fadmin%2Fuploaded%2Ffiles%2F34762d84dbbf3fbd47ec7573f580e0193c676c6c.doc&usq=AFOJCNEVR12HdYNxg_Sr4CqLEpX40xx6cg&sig2=WUaZGnZDjjlGC8CjSPphlg&bvm=bv.124817099.d.c2l

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2557). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2558, จาก <http://www.cbt-i.org/?ge=cbti>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *ข้อมูลชุมชนบ้านนาขุนแสน*. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2559, จาก

<http://eris.nesdb.go.th/pdf/2556%20%บ้านนาขุนแสน%20หมู่ที่%204%20ตำบลสวนผึ้ง%20อำเภอสวนผึ้ง%20จังหวัดราชบุรี.pdf>

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการจังหวัดราชบุรี. (2558). *แนวทางการพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปีงบประมาณ 2560*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, จาก

<http://www.ratchaburi.go.th/centernews/index.htm>

Lanna108. (2016). *องค์ประกอบของเรือนล้านนา*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559, จาก

<http://www.lanna108.com/article/องค์ประกอบของเรือนล้านนา>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แสดงการศึกษาสัดส่วนและขนาดของพื้นที่ใช้งานแต่ละประเภทของเรือนกาแล

	ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)				
	ห้องนอน 1	ห้องนอน 2	เดิน	ครัว	ชาน
เรือน 1	24.75	9.44	31.61	15.11	15.8
เรือน 2	52.8		39.52	7.68	47.72
เรือน 3	31.2	30	20.8	40	56.2
เรือน 4	26.57		42.33	29.07	61.34
เรือน 5	22.85		15.23	7.56	16.8
เรือน 6	52.84	17.7	90.9	9.77	5.16
เรือน 7	19.52		28.9	28.5	28.67
เรือน 8	15.54	11.84	24.23	10.56	6.93
เรือน 9	65.52		43.68		21.84
เรือน 10	24.79		16.11	2.62	24.75
เรือน 11	26.08		123.91	0.51	72.36
เรือน 12	14.57		14.09	5.28	29
เรือน 14	13.25		5.25	9.05	1.83
เรือน 15	14.64		19.56	6.06	23.22
เรือน 16	10.2	19.07	41.36	7.5	12.48
เรือน 17	40		51.65	31.1	38.91
เรือน 18	19.06		32.53	13.07	6.38
เรือน 19	50		29.23		22.62
รวม	524.18		670.89	223.44	492.01
ค่าเฉลี่ย (ตร.ม.)	26.9		35.31	13.14353	28.53

ภาพที่ ก แสดงตารางคำนวณสัดส่วนและขนาดของพื้นที่ใช้งานแต่ละประเภทของ
เรือนกาแลจากกรณีศึกษา 19 หลัง

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสอบถามการเก็บข้อมูลในชุมชน

แบบสอบถามแนวทางออกแบบเพื่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมการรับรู้
วัฒนธรรมการเกษตรด้านอาหารของชุมชนไทยชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือศึกษา ชุมชนบ้านนาขุนแสน จังหวัดราชบุรี
แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง ป.โท

คำชี้แจง โปรดทำแบบสอบถามตามขั้นตอนที่ระบุ

1. ข้อมูลประวัติส่วนบุคคล

ชื่อ.....

อายุ

อาชีพ

2. โปรดวาดแผนที่ชุมชนบ้านนาขุนแสนลงบนกระดาษ

3. โปรดวาดแผนที่พื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกษตรด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสนลงบนกระดาษ

4. โปรดถ่ายรูปพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกษตรด้านอาหารของชุมชนบ้านนาขุนแสนซึ่งได้วาดลงไปบนแผนที่

5. แบบสัมภาษณ์ประกอบการถ่ายภาพ

อะไรคือจุดเด่นในภาพ เพราะอะไร

ช่วงเวลาในการใช้พื้นที่ (ตลอดปี/ช่วงเทศกาล)

กิจกรรมที่ทำในพื้นที่คืออะไร

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ภาพที่ ข แสดงตัวอย่างแบบสอบถามการเก็บข้อมูลในชุมชน

ภาคผนวก ค
รายละเอียดข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

- P1 ชื่อ สายสุนีย์ สุขสมพงษ์ เพศ หญิง อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง
ผู้ใหญ่บ้าน
- P2 ชื่อ รังษี แสงรงค์ เพศ หญิง อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง อบต.
- P3 ชื่อ สายพิน เชื้อหาญ เพศ หญิง อายุ 49 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง
ชาวบ้าน
- P4 ชื่อ เจียบ (ไม่ทราบอายุ) เพศ ชาย อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P5 ชื่อ ชลลดา แสง เพศ หญิง อายุ 60 ปี อาชีพ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาขุน
แสน / เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P6 ชื่อ กอบกัญญา ชันทอง เพศ หญิง อายุ 60 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง
ชาวบ้าน
- P7 ชื่อ กานดา (ไม่ทราบอายุ) เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P8 ชื่อ กัญญา (ไม่ทราบอายุ) เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P9 ชื่อ มิว อายุ 17 ปี เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม/นักเรียน ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P10 ชื่อ ภัทรวรรณ นพศรี เพศ หญิง อายุ 18 ปี อาชีพ เกษตรกรรม/นักเรียน
ตำแหน่ง ชาวบ้าน
- P11 ชื่อ พัชรา เพศ หญิง อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกรรม/ขายแกง ตำแหน่ง
ชาวบ้าน
- P12 ชื่อ สุมาลี จันทริโย เพศ หญิง อายุ 53 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง
ประธานกลุ่มน้ำพริกสตรี
- P13 ชื่อ แป้ว (ไม่ทราบอายุ) เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม/เพาะเห็ด ตำแหน่ง
ชาวบ้าน
- P14 ชื่อ อำพร สมจิตร (ไม่ทราบอายุ) เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม/เพาะเห็ด
ตำแหน่ง ชาวบ้าน

ผู้ใหญ่บ้าน

P15 ชื่อ พัชรिता เพศ หญิง อายุ 40 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน

P16 ชื่อ สะอาด สุขสวัสดิ์ เพศ ชาย อายุ 67 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง อดีต

P17 ชื่อ บัว อายุ 69 ปี เพศ ชาย อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน

P18 ชื่อ สุดใจ ลาเทศ เพศ หญิง อายุ 54 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน

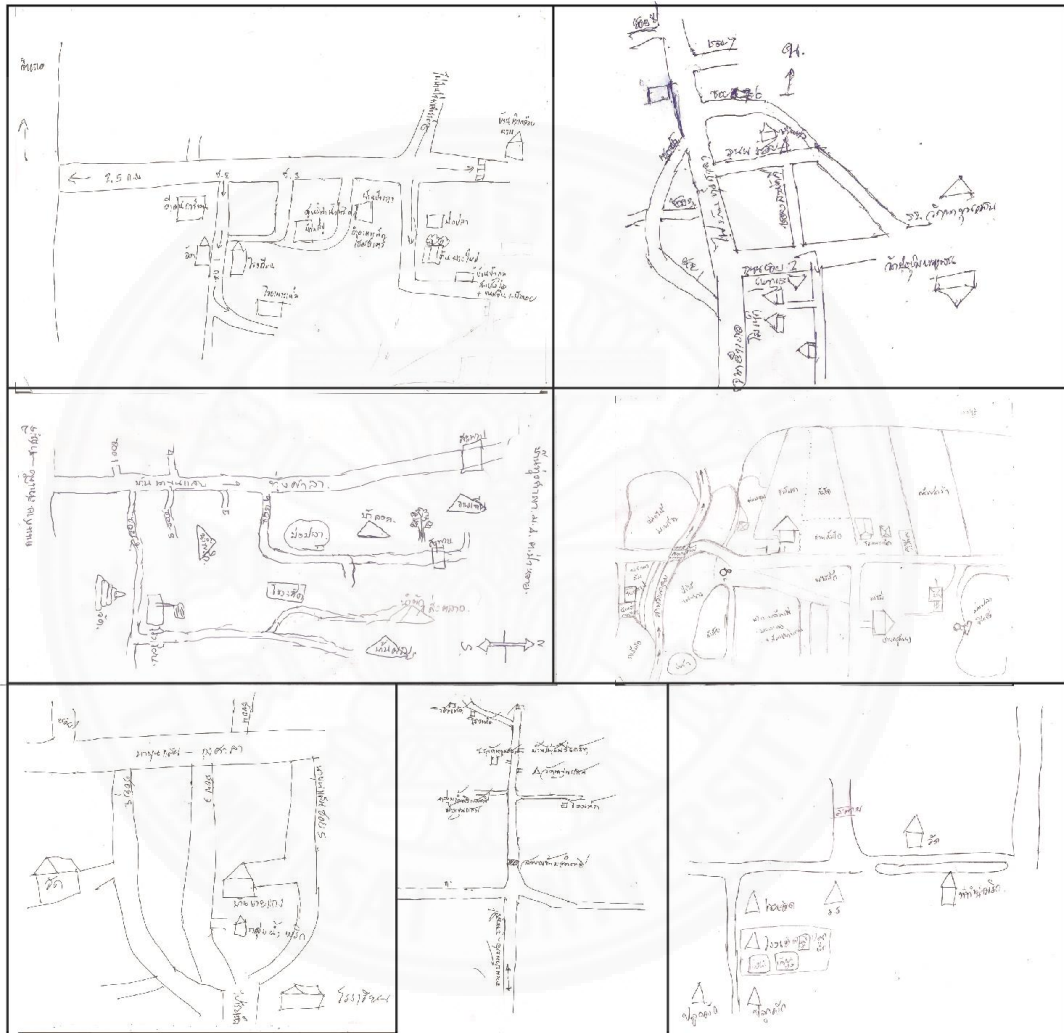
P19 ชื่อ คำ มุ่งหมาย เพศ ชาย อายุ 83 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน

P20 ชื่อ สร้อย (ไม่ทราบอายุ) เพศ หญิง อาชีพ เกษตรกรรม ตำแหน่ง ชาวบ้าน

ภาคผนวก ง

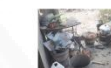

ตัวอย่างแผนที่จินตภาพของข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ภาพที่ ๓ แสดงตัวอย่างแผนที่จินตภาพของกลุ่มตัวอย่าง

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างการวิเคราะห์รูปถ่ายของกลุ่มตัวอย่าง

	PATICIPANT 8 พิกัญญา	PATICIPANT 9 AGE 17	PATICIPANT 10 AGE 18	PATICIPANT 11 AGE 48	PATICIPANT 12 AGE 53	PATICIPANT 13 พี่แจ้ว	PATICIPANT 14 ป่าโรงเห็ด	PATICIPANT 15 AGE 40
กลุ่มน้ำพริก								
โรงเพาะเห็ด ครบวงจร								
บ้านป่ากอบกุล								
บ้านอบต. (ทำบัวลอย)								
กล้วยฉาบ								
บ่อปลา								
คอกแพะ								

ภาพที่ จ แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์รูปถ่ายของกลุ่มตัวอย่าง

ภาคผนวก ฉ
แสดงคำนวณรายละเอียดพื้นที่อาคารทำน้ำพริกใหม่

รายการ	จำนวน ผู้ใช้งาน (คน) /ครั้ง	จำนวน พื้นที่ใช้งาน (ตร.ม.)	ขนาด พื้นที่ (ตร.ม.) /คน	วิธีการคิด	รวม (ตร.ม.)	อ้างอิง	หมายเหตุ
1.พื้นที่ทำน้ำพริก					32		สอบถามจำนวนผู้ใช้งานจากผู้เฒ่าบ้าน (จำนวนนักท่องเที่ยว 10 คน จำนวนผู้บรรยาย 2 คน)
1.1 พื้นที่เก็บอุปกรณ์ทำน้ำพริก	2	-	-	-	5	พื้นที่ศึกษา	
1.2 พื้นที่เก็บวัตถุดิบทำน้ำพริก	2	-	-	-	1	พื้นที่ศึกษา	
1.3 พื้นที่เตรียมวัตถุดิบทำน้ำพริก	12	1	1	12*1*2	12	พื้นที่ศึกษา	
1.4 พื้นที่เอน้ำพริก	2	1	1	2*1*1	2	พื้นที่ศึกษา	
1.5 พื้นที่บรรจุน้ำพริก	12	1	1	12*1*2	12	พื้นที่ศึกษา	
2.พื้นที่การเรียนรู้					12		
2.1 พื้นที่การฟังบรรยาย (เต็ม)	12	1	1	12*1*1	12	TIME SAVER / กรณีศึกษา	
3.ส่วนบริการ					21.56		
3.1 ห้องน้ำ	1	1	5	1*5	5	TIME SAVER	
3.2 โถงต้อนรับ (ชาน)	12	2	0.64	12*2*0.64	15.36	TIME SAVER / กรณีศึกษา	
3.3 รั้วน้ำ	1	2	0.6	2*0.6	1.2	กรณีศึกษา	
รวม					65.56		

ภาพที่ ฉ แสดงตารางคำนวณรายละเอียดพื้นที่อาคารน้ำพริกใหม่

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวปวรา จันทราจิระธำรงค์
วันเดือนปีเกิด	27 กุมภาพันธ์ 2535
ตำแหน่ง	นักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการศึกษา	2559: สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2557: สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

